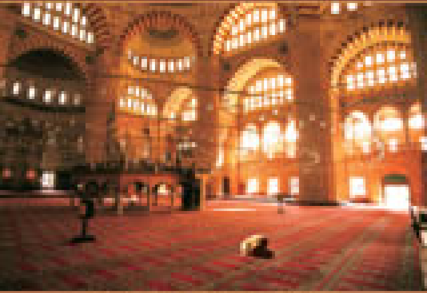
NAMAZI ANLAYARAK KILMAK

Namaz Dualarının Açıklaması

PROF. DR. DAVUT AYDÜZ

NAMAZI ANLAYARAK KILMAK

Prof. Dr. Davut AYDÜZ

Yazarın Özgeçmişi

1962'de Çanakkale ilinin Çan ilçesine bağlı Hacılar köyünde doğdu. Biga İmam-Hatip Lisesini bitirdikten sonra 1981 yılında (Erzurum) Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesine başladı ve 1986'da mezun oldu. 1992'de Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinde Doktorasını tamamladı. 1996 yılında Doçent ve Şubat 2002'de de Profesör oldu. Evli ve iki çocuk babası. Hâlen Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde Tefsir Ana bilim dalında öğretim üyesi olarak vazife yapmaktadır.

Yayınlanmış Kitapları

Telif Kitaplar

1. İslâm İktisadında Narh, Işık yay. İzmir 1994
2. Kur'ân-ı Kerim'de Besinler ve Şifa, Altınburç yay, 2006
3. Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir, Işık yay, 2000
4. Kur'ân'a Dair İncelemeler, Nil yay, 2000
5. Kısa Sûrelerin (Fatiha, Duhâ-Nâs) Tefsiri, Işık yay. 2001
6. Kur'ân-ı Kerim'in Kalbi Yâsîn Sûresi Tefsiri, Işık yay, 2004
7. Tarih Boyunca Dinlerarası Diyalog, Işık yay, 2004
8. Hucurât Suresi Tefsiri, Işık Akademi yay, 2006
9. Kâf Sûresi Tefsiri, Işık Akademi yay, 2007
10. Adını (cc) Kalplere Yazmak (Selman Ünlü müstear ismiyle), Rehber yay, 2006
11. Bir Kutsî Dilekçe Dua, (Selman Ünlü müstear ismiyle), Rehber yay, 2005
12. Namazı Anlayarak Kılmak, Işık Yayınları, 2008
13. Ayetü'l-Kürsî'nin Tefsiri, Define Yayınları, 9009

Tercüme Kitaplar

1. Kur'ân'ı Anlamak ve Yaşamak, (M. Mahmud Savvâf'ın Arapça eserinin tercümesi), Çağlayan A.Ş, İzmir 1996
2. Büyük Cevşen Tercümesi, Define yay. 2008
3. Çağın Devâsâ Tanığı Bediüzzaman Said Nursî, (İhsan Kâsım Sâlihî'nin Arapça eserinin tercümesi), Şahdamar yay, İstanbul 2007

İthaf

Muhterem kayınpederim Niyazi Demir ve
muhtereme kayınvâlidem Zeliha Demir'e hürmetlerimle…

NAMAZI ANLAYARAK KILMAK

Namaz Dualarının Açıklaması

Prof. Dr. Davut AYDÜZ

IŞIK
YAYINLARI

NAMAZI ANLAYARAK KILMAK

Editör
Zühdü MERCAN

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-295-2

Yayın Numarası
491

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Aralık 2009

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

TAKDÎM YERİNE 9

ÖNSÖZ 13

NAMAZ DUALARI

NAMAZIN ÖZÜ, MANASI VE DUA 19

NAMAZIN KILINIŞ KEYFİYETİ 21

Namazı Kılmamalı, İkâme Etmeli! 21

Namazı İkâme Etmek 22

a) Ta'dîli Erkân 22

b) Namazı Zamanında Kılmak 23

c) Namazı Devamlı Kılmak 24

d) Huşû 24

Namazda Huşû 25

Namazı Huşû ile Edâ Etmeyenler Kurtulamazlar mı? 26

Namazı İkâme Etmeyenler 27

Namazın Şikâyeti 28

En Kötü Hırsızlık: Namaz Hırsızlığı! 29

Şeytanın Namaz Hırsızlığı 29

Ta'dîl-i Erkânı İhlal Ederek Acele Namaz Kılmanın Mahzurları 30

Dini Anlatmayı Kendilerine Gaye Edinmiş Kimselerin Namazı 31

Mükemmel Namaz Kılmaya Muvaffak Olma Süreci 31

Namaz, İnsanı, Hayâsızlıktan ve Kötülüklerden Uzak Tutar 32

Kâmil Ma'nâda Namaz 33

Namaza Konsantre Olmak 34

Benim Namaz Kıldığım Gibi Namaz Kılın 35
Namazla Allah`ın Huzuruna Çıkış 36
1. İFTİTAH TEKBİRİ: اَللّٰهُ أَكْبَرُ "ALLAHU EKBER" 37
2. SÜBHÂNEKE 39
3. EÛZÜ 43
Şeytan ve Namaz Kılanlar 44
4. BESMELE 47
5- FÂTİHA SÛRESİ 49
Fâtiha Sûresinin Fazîleti 61
Fâtiha, En Güzel Duadır 63
6. RÜKÛDA OKUNACAK DUALAR 65
Rükûda Okunacak Diğer Dualar 67
Hz. İbrâhîm (a.s.) ve Sübbûhun Kuddûsün Duası 68
7. RÜKÛDAN DOĞRULUNCA (KAVME/KAVEME'DE) OKUNACAK DUALAR 71
8. SECDEDE OKUNACAK DUALAR 75
9. İKİ SECDE ARASINDA (CELSE'DE)OKUNACAK DUALAR 79
10. KA'DE-İ AHÎRE'DE OKUNACAK DUALAR 83
a) et-Tehıyyâtü 83
b) Allahümme Salli 87
c) Allahümme Bârik 87
Salât ve Selâm ne demektir? 88
Salâtın Önemi: 90
d) Rabbenâ Âtinâ 92
e) Rabbic'alnî 93
f) Rabbenağfirlî 93
g) Okunması Sünnet Olan Diğer Dualar 95
11. SELÂMDAN SONRA YAPILAN DUA VE ZİKİRLER 97
12. NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DUALAR 107
a) Kur'ân-ı Kerim'deki Dua Âyetlerinin Bazıları 107
İlim talebi duası: 108
Şeytanlardan sığınma duası: 108
Afv ve mağfiret talebi: 108

Muavvizeteyn: 108
Dünya ve âhirette iyilik isteme duası: 109
Sabır duası: 109
Evlilerin, evlenme niyetinde olanların ve çocukların ebeveyne okuyacağı dualar: 109
Kırk yaş duası veya şükür, sâlih amel ve iyi bir nesil için dua: 110
İlimde derinleşmiş olanların duası veya dinde sebat için dua: 110
Sâlih çocuk isteme duası: 111
b) Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Dualarından Bazıları 111
c) Her Zaman Okunabilecek Dualar 114
Türkçe Bazı Dualar 117
Türkçe Geniş Bir Dua 117
13. SABAH VEAKŞAM NAMAZLARINDAN SONRA OKUNACAK ÂYETLER 125
14. YATSIDAN SONRA YATMADAN ÖNCE OKUNACAK ÂYETLER 127
15. KUNUT DUASI 131
16. TA'DÎL-İ ERKAN 135
17. NAMAZI ANLAYARAK KILMAK İÇİN 141
Namazı Anlayarak Kılmak İçin Yapılması Gerekenler 141
BİBLİYOGRAFYA 151

TAKDÎM YERİNE[1]

"Namazı Anlayarak Kılmak!"

Yazımıza başlık olarak aldığımız 'Namazı Anlayarak Kılmak' kitabının konusu, itiraf etmeliyim ki benim hayatım boyunca fiilen ve fikren meşgul olup da bitiremediğim en mühim bir konudur.

Hep namazı anlayarak kılmaya çalışırım. Ama hiçbirinde de 'tamamdır, tam anlayarak kıldım bu namazı' diyemem. Hâlbuki namaz benim hayatımın ilk hedefi, birinci vazifesi, mahşerde hesabını en önce vereceğim baş meselemdir. Onda kaybeden hiçbirinde kazanamaz, ama onda kazanan inşallah ötekilerde de kazanabilir.

Namazı anlayarak kılmak için alınacak ilk tedbiri de şöyle hissederim kendi nefsimde.

– Namaz için kıbleye yöneldiğim sırada zihindeki tüm düşünceleri atarak, tahliye edilmiş bir kalp ve kafayla namaza girmek. Namazın başında bu kafa ve kalp tahliyesi mücadelesi çok mühim gelir bana.

---

1 Ahmed Şahin, *Zaman Gazetesi*, 18 Kasım 2008, Salı.

Ancak fuzuli konulardan boşalttığınız kafa ve kalbi namazda okuduklarınızın manalarını düşünerek hemen doldurmanız gerekecektir. Yoksa attığınız düşünceler sel gibi yine hücuma geçecektir, boşta kalan kafa ve kalbe.

Bunun için namaza başlarken aldığınız ilk tekbirin manasını düşünerek başlıyorsunuz kafa ve kalbinizi doldurmaya:

– Allâhü Ekber! Allah kendisinden başka büyük olmayan tek büyüktür!.

Bundan sonra sırasıyla Sübhâneke, sonra Eûzü Besmele, daha sonra Fâtiha, zamm-ı sûre ve dualar derken namazın tümünü manaları düşünerek kılma bahtiyarlığı söz konusu olabiliyor.

Peki, bu manaları düşünme bahtiyarlığı nasıl kazanılacak? Okuduklarımızın manalarını nasıl öğrenecek, nasıl anlayarak kılacağız, Arapça bilmiyorsak?

İşte asıl mesele burada, bu sorunun cevabında.

Eserlerini istifade ile okuduğumuz Prof. Dr. Davut Aydüz hocamız, Işık Yayınları arasında çıkan 'Namazı Anlayarak Kılmak' kitabıyla burada imdadımıza yetişiyor ve namaz boyunca okuduğumuz tüm ayetlerin, sûrelerin, salâvatların, duaların manalarını kısaca açıklayarak bize namazı anlayarak kılma bilgisi sunmuş, böyle bir fırsatı bize kazandırmış oluyor.

Öyle ise ilk işimiz, namazda okuduklarımızın manalarını önce iyice ezberlemek olmalı, sonra da anladığımız bu manaları düşünerek namazı kılmaya başlamalıyız ki, namazı anlayarak kılmak gibi büyük bir başarıyı başlatmış olalım. Kalbimize gönlümüze namaz dışı konular yeniden hücum edip bizi yine istila ve işgale fırsat bulamasın.

Bu açıdan, hocamızın bu kendi küçük ama sağlayacağı faydası büyük kitabını mühim bir hizmet olarak görüyor, namazı anlayarak kılma fırsatının kaçırılmaması gerektiğini düşünüyorum.

Nitekim muhterem müellif de bu konuda şu çarpıcı hatırlatmayı yapıyor:

«– Namazı hakkıyla kılmak istiyorsak, ilk tekbirle beraber Allah'ın dışındaki her şeyden sıyrılmalı, gönlümüzü sadece O'na açmalıyız! Dudaklarımızdan dökülen her kelimeye, idrak şuurumuzun mührünü basmalı, baştan sona namazı anlayarak kılmayı başarmalıyız. Selam verir vermez de huzurun adabına riayet edememiş olma endişesiyle bir kere daha ellerimizi kaldırmalı, yine o mübarek kelimeleri otuz üçer defa manalarını düşünerek tekrarlamalıyız.

Böylesine engin duygu ve düşüncelerle anlayarak kılmamız gereken namazı geçiştirerek kılmaya gönlümüz asla razı olmamalıdır.

Onun için biz böyle bir çalışma yaparak namazda okuduğumuz dua ve sûrelerin manalarını ve kısa bir açıklamasını vermeye çalıştık, namazı duya duya ve anlaya anlaya kılalım. Namazı böyle kılmak için Türkçe ibadet etmeye lüzum yoktur ve doğru da değildir. Bu yazılanları dikkatlice okumak ve akılda tutmak namazı anlayarak kılmak için yetecektir!»

Yazımızı, anlayarak kılınan iki rekât namazın âhiretteki değerini anlatan hadisle bağlayalım:

– Şafak vaktinde (anlayarak kılacağınız) iki rekât namaz, dünya ve içindekinden hayırlıdır!»

Çünkü dünya ve içindekiler hep burada kalır, anlayarak kıldığınız iki rekat namazınız sizinle gider!..

ÖNSÖZ

Namaz, İslâm'ın beş esasından birisidir ve çok önemli bir ibadettir. Kur'ân-ı Kerim'de mü'minlere namaz kılmaları tekrar tekrar emredilmiştir. Çünkü "Dinin direği namazdır." Namaz, mü'minin günde en az beş defa içine girip temizlendiği sonsuzluğa doğru akıp giden bir tövbe ırmağı ve arınma kurnasıdır. O, savaş meydanında mücadelenin kızıştığı en tehlikeli anlarda bile yapılması gereken çok önemli bir vazifedir. Namazın bu hususiyetlerinden dolayıdır ki, Asr-ı saadetten günümüze kadar Hak dostları onu hayatlarının merkezine koymuş ve farzları kılmakla yetinmeyerek her gün bazıları onlarca, bazıları ise yüzlerce rek'at nâfile namaz kılmayı alışkanlık haline getirmişlerdir.

İslâm dininde namazın yeri çok büyüktür. Kur'ân'da, inanmaya ait meselelerin hemen ardından namazdan bahsedilir. Biz, başkaları için öyle düşünmesek de, sahabe kendi aralarında namaz kılmayana neredeyse "kâfir" derlerdi. Bu konuda, "Kul ile şirk arasında sadece namazın terki vardır."[2] hadîsi, sahabenin bu yaklaşımını destekleyen önemli bir dayanaktır.

2 Müslim, *Îmân* 134; Ebû Davud, *Sünnet* 15.

Namaz, bir Müslüman için çok önemlidir. Zira kulun âhirette ilk defa sorguya çekileceği şey namazdır. Zina değil, içki değil, başka bir şey de değil namaz! Bundan diğer hususların önemsiz şeyler olduğu anlaşılmamalı; aksine namazın ehemmiyeti anlaşılmalıdır.

Namazın, aç bir insanın yemek yemeyi duyması, susuz birisinin su içerken onu zevketmesi, havasızlıktan sıkışmış bir insanın açık havada havayı ciğerlerine çekerken onu hissetmesi gibi, duyarak edâ edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Evet namaz halk tabiriyle verip-veriştirilip, geçiştirilecek bir şey değildir. O, kendisine hususî bir vaktin ayrılması ve başlamadan önce de mutlaka konsantre olunması gereken bir ibadettir. Aslında namaz ve namaz öncesi hazırlıklar, bu konsantreyi sağlayabilecek güçtedir ve sıralanmaları itibarıyla namaz vetiresinin enstrümanları gibidirler.

Meselâ tuvalete giderek vücuttaki fazlalıkların atılmasıyla bir rahatlama meydana gelir. Ardından, abdestle vücudumuzdaki kinetik enerji dengelenir; bununla da ayrı bir rahatlama ve kendimizi bulma gerçekleşir. Bunu takiben minarelerden yükselen ezan bizi ayrı bir manevî derinliğe çeker. Sonra câmiye, âdeta Allah'a kavuşuyor gibi huzur içinde yürüyüş, müezzinin tatlı nağmeleriyle ayrı bir âleme açılış ve nihayet sünnetlerin kılınması.. müezzinin kâmeti, konsantrasyonun ayrı birer unsuru gibidirler. Evet bütün bunlar, farzı dolu dolu kılmak için iç huzura, Allah'ı duymaya ve O'nu sürekli düşünmeye hazırlayan çağrılardır.

Namazın huşû, huzur ve derince duyularak kılınması "esas gâye"dir. Bunun için namaz kılan kimsenin, namazda okuduğu duaların ve sûrelerin manasını bilmesi önemlidir. Namazda okunan dua ve sûreler Arapça olduğuna göre öyleyse her namaz kılanın Arapça öğrenmesi mi gerekir veya kendi dilleriyle mi ibâdet etmelidirler? İmkânı olan Arapça öğrenebilir, ama Arapça dışında

başka bir dille namaz kılmak mümkün değildir. Namazda okunan dua ve sûrelerin manası öğrenilerek de namaz huşû, huzur ve derince duyularak kılınabilir.

İşte biz bu çalışmamızla, namazlarda okunan duaların kısa bir açıklamasını yapıp, okunup öğrenilmesini hedefledik. Öncelikle namazda ve sonrasında okunan duaların açıklamasını yaptık. Daha önce hazırlamış olduğumuz "Kısa Sûrelerin Tefsiri" isimli kitabımızda, Fâtiha Sûresi'nden sonra, Duhâ Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar bütün kısa sûreleri tefsir etmiştik. Bu yüzden bir tekrar olacağı endîşesi ile buraya kısa surelerin tefsirini almadık. Meraklı okuyucularımızın, Işık Akademi Yayınları arasında çıkan "Kısa Sûrelerin Tefsiri" kitabımıza bakmalarını tavsiye ederiz.

Gösterilen ihtimama rağmen gözden kaçan eksikliklerin bağışlanacağını ümid ederim. Tevfîk Allah'dandır.

Prof. Dr. Davut AYDÜZ
28.08.2009 Adapazarı
www.davutayduz.com
davutayduz@yahoo.com

NAMAZ DUALARI

NAMAZIN ÖZÜ, MANASI VE DUA

Namaz, aslında bir duadır; fakat diğer ibadetlerin özünü ihtiva eden bir duadır. Ayrıca yapmamız gereken duaların bir kısmı namazla ilgilidir. Daha namaza başlarken okumamız gereken dualar olduğu gibi, namazın içinde, muhtelif safhalarda, keza namazdan selâmla çıktıktan sonra da okunacak dualar mevcuttur. Fakat namazın özü, Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh "Sübhânallah" demek, O'na hamd/şükür "Elhamdülillah" demek ve tekbir/ta'zîm "Allahu Ekber" demektir.

Evet, tesbîh, hamd ve tekbîr, namazın çekirdekleri hükmündedir. Ondandır ki, namazdaki bütün hareketlerde ve zikirlerde "Sübhânallah", "Elhamdülillah" ve "Allahu Ekber" sözlerinin manaları gizlidir. Bediüzzaman Hazretleri'nin de ifade ettiği gibi, iftitah tekbirinden (namaza başlarken söylediğimiz "Allahu Ekber" sözü) selam vereceğimiz ana kadar biz, hemen her an söz, hal ve tavırlarımızla ya "Sübhânallah" deyip Cenâb-ı Hakk'ı takdîs eder (yani bütün mükemmel sıfatlara sahip ve bütün eksik ve kusurlardan uzak olduğunu söyleriz), ya "Elhamdülillah" sözüyle hamd ü senâ hislerimizi seslendirir (O'na şükreder ve O'nu överiz) ya da "Allahu Ekber" diyerek O'na ta'zimde bulunuruz (O'nun büyük olduğunu kabul edip, bu hakîkati dilimizle söyleriz). Namaza başlarken söylenen tekbire, ibadete onunla başlandığı için "iftitah tekbîri" dendiği gibi; namaz içinde bazı şeylerin yapılması bu tekbîrle haram kılındığı için ona "tahrim tekbîri" ya da "ihram tekbîri" de denmiştir. Aslında bu tekbîr, Allah'ın dışındaki her şeyi

kendine haram kılarak harem dairesine (herkesin girmesine müsaade edilmeyen yere) adım atma, bütün dünyevîlikleri kapının dışında bırakma ve yalnızca Sultan-ı Kâinat'a yönelme adına bir söz vermedir. O andan itibaren, namazın bütün dakikalarına ve saniyelerine tesbîh, tahmîd ve tekbîr ruhunu işleme, bir manada bütün bütün namaz kesilme demektir.

Namazı hakkıyla kılmak istiyorsak, tekbirle beraber Allah'ın dışındaki her şeyden sıyrılmalı ve gönlümüzü sadece O'na açmalıyız. Dudaklarımızdan dökülen her kelimeye şuurumuzun mührünü basmalıyız. Mesela, "Elhamdülillah" derken, bu sözün ne mana ifade ettiğini iyi bilmeli, onu derinlemesine düşünmeliyiz; "Kimden kime olursa olsun bütün hamd ü senâlar, bütün şükürler Allah'a aittir; bu hakikati ilan benim vazifem, kâinatı yaratan Allah'ın da hakkıdır." diye gürlemeliyiz. Böylece, o söz, Cenâb-ı Allah'a yükselirken üzerine yüklediğimiz o derin manalarla beraber yükselmeli. O'nun Rahmân ve Rahîm olduğunu ilan ederken, yine aynı derin duygularla dolmalıyız. Namaz bizim için de bir mi'rac olmalı ve biz Resûl-ü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mi'rac'da duyduğu hakikatleri kendi idrak ufkumuzdan duymaya çalışmalıyız. Selam verir vermez de huzurun adabına riayet edememiş olma endişesiyle bir kere daha ellerimizi kaldırmalı, yine o mübarek kelimeleri otuz üçer defa tekrarlamalıyız.

İşte, namazı böyle engin duygu ve düşüncelerle kılmak gerekiyorsa, onu geçiştiremeyiz. Onun için biz böyle bir çalışma yaparak, namazda okuduğumuz dua ve sûrelerin manalarını ve kısa bir açıklamasını vermeye çalıştık ki, namazı duya duya ve anlaya anlaya kılalım. Namazı böyle kılmak için Türkçe ibadet etmeye lüzum yoktur ve doğru da değildir. Bu yazılanları dikkatlice okumak ve akılda tutmak, namazı anlayarak kılmak için önemlidir. Ancak namazı anlayarak kılmak için bu yeterli değildir. Yapılması gereken diğer hususları, kitabımızın sonunda ayrı bir başlık halinde ele alıp inceleyeceğiz.

NAMAZIN KILINIŞ KEYFİYETİ

Namazı Kılmamalı, İkâme Etmeli!..

Dilimizde kullandığımız "namazı kılmak" tabiri yerine, "namazı ikâme etmek" tabiri daha doğrudur. Çünkü "namaz kılmak" tabiri; bir işi hakkıyla eda etmeyi değil, onu yapmış gibi olmayı çağrıştırmakta ve bir sun'îlik taşımaktadır. Ayrıca "namazı kılmak"; namazı, kılmış olmak için kılmak, gelişigüzel kılmak, aradan çıkarmak için kılmak, alelacele kılmak, ta'dîl-i erkâna riâyet etmeden kılmak gibi mânâlara gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, namazı hakkıyla kılanlar için, يُصَلُّونَ (yüsallûne) "namazı kılarlar" denilmemiş, يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ (yükîmûne's-salête) "namazı ikâme ederler" denilmiştir.

İkâme, kaldırıp dikmek, düzeltip doğrultmak, teşvik, terviç ve devam ettirmek veya önem vererek yerine getirmek mânâlarına gelmektedir.

"Namazı ikâme etmek" tabiri bize, "Namaz dînin direğidir."[3] hadîs-i şerifini hatırlatmaktadır. Bu hadiste din, yüksek bir binaya benzetiliyor ve namaz da bu binanın direği olarak gösteriliyor.

3 Aclunî, *Keşfu'l- Hafâ, Kâhire*, trs., 2/39-40.

Îman ise, bu binanın temelidir. Direk ayakta dimdik durduğu müddetçe, bina da ayakta duracak, yoksa yıkılacaktır. Aynı şekilde namaz da ikâme edildiğinde, yani dosdoğru ve tastamam kılındığında, din binası ayakta kalacaktır, yoksa yıkılacaktır.

"Namazı ikâme etme" fiili, Kur'ân-ı Kerim'de muhtelif kipleriyle birlikte elliden fazla ayette zikredilmekte ve pek çok ayette mü'minler/müttakîler için "namazı ikâme ederler." veya "Namazı ikâme edin!" buyurulmaktadır.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاَةَ "*O müttakîler ki gabya (görünmeyen âleme) inanırlar. Namazlarını ikâme ederler...*" (Bakara, 3)

وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ "*Namazı ikâme edin, zekâtı verin...*" (Bakara, 43)[4]

Namazı İkâme Etmek

"Namazı ikâme etmek" demek; namazı, ta'dîli erkâna göre kılmak; namazı, zamanında kılmak; namazı, devamlı kılmak ve huşû ile kılmak demektir. Şimdi de bunları kısaca açıklayalım:

a) Ta'dîli Erkân

"Namazı ikâme etmek" demek, namazı, ta'dîli erkâna göre kılmak demektir. Yani, namazın içinde yer alan kıyam, rükû, secde gibi rükünleri yerli yerinde, düzgün bir şekilde, sükûnet içinde, hakkını vererek yapmak ve bir manada "dinin direği"ni itina ile ayağa kaldırıp yerine koymak demektir.

Namazın rükünlerinde ve rükünler arasında en az bir tesbih miktarı, yani sübhânallah diyecek kadar durmak vaciptir. Bu

4 Namazı ikâme ile ilgili diğer âyetler için bkz. Bakara, 83, 110, 277; Nisâ, 77, 102, 103; Mâide, 12, 55; En'âm, 72; Enfâl, 3, 72; A'râf, 170; Tevbe, 5, 11, 71; Yûnus, 87, 105; Hûd, 114; Ra'd, 22; İbrâhîm, 31, 37; Tâhâ, 14; Hac, 41, 78; Nur, 56; Neml, 3; Ankebût, 45; Rum, 31; Lokmân, 4, 17; Ahzâb, 33; Fâtır, 18, 29; Şûrâ, 38; Mücâdile, 13; Müzzemmil, 20; Beyyine, 5.

itibarla ta'dîl-i erkânın asgarî ölçüsü, *sübhânallah* diyecek kadar sükûnet içinde uzuvların hareketsiz kalmasıdır. Bu miktar, zaman bakımından sadece birkaç saniye demektir.

Namazda özellikle rükûdan doğrulunca ve iki secde arasında bir müddet hareketsiz durmaya itina gösterilmelidir. Çünkü bu iki rükün çok defa aceleye getirilmekte ve ta'dîle riayet edilmeden hızlıca geçiştirilmektedir. Dolayısıyla namaz noksan ya da kusurlu eda edilmektedir.

Özellikle günümüzde ta'dîl-i erkânda ihmal söz konusu olduğundan çok dikkat etmek gerekmektedir. Zira kimilerinin namaza durmasıyla birlikte hemen rükûa varması, daha tam doğrulmadan secdeye kapanması, iki secde arası oturmayı tam yapmadan ikinci secdeye gitmesi bir olmaktadır. Oysa kıyâm, kırâat, rükû, secde, oturuş ve bunların arasındaki rükünlerde ta'dîl-i erkâna riayet etmek şarttır. Aksi takdirde usûl ve âdâbına uygun namaz kılınmış olmaz.[5] (Kitabımızın son bölümünde bu konuya daha geniş bir şekilde temas edeceğiz.)

b) Namazı Zamanında Kılmak

"Namazı ikâme etmek" demek, namazı zamanında kılmak demektir. Nitekim bir hadis-i şerifte buyurulduğuna göre, en fazîletli amellerden birisi de, namazı zamanında kılmaktır.

"Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm), 'Hangi amel daha fazîletlidir?' diye sorulmuş ve şu cevabı vermiştir: "İlk vaktinde kılınan namaz!"[6]

Diğer bir hadîs-i şerîf ise şöyledir: "Namazın ilk vaktinde kılınmasında Allah'ın rızası, son vaktinde de affı vardır."[7] Bu hadîs,

5 Kadir Paksoy, *Yeni Ümit Dergisi*, sayı: 78.

6 Ebû Dâvûd, *Salât* 9; Tirmizî, *Salât* 127; Müslim, *Îman* 137; Buhârî, *Mevâkît* 5.

7 Tirmizî, *Salât* 127.

namazı ilk vaktinde kılmanın Allah'ın rızasına sebep olduğunu belirtmektedir. Rızaya sebeptir, çünkü namazı ilk vaktinde kılmada, Allah'a ibadet etmeye acele etme, koşma vardır. Kul böylece ilâhî davetin ehemmiyetini kavradığını ifade etmiş olmaktadır. Son vaktinde kılmada ise, vaktin dışına çıkma veya en azından kerâhet vaktine girme ihtimali vardır. Bu ise bir kusurdur. Öyle ise o vakitte kılmak affa vesile olan bir hayır olur. Fakat rızayı kazanmak nerede, affa mazhar olmak nerede? Rızaya eren, daha önceden işlenmiş kusuru varsa, onların da affına ister istemez mazhar olur. Her hâl û kârda namazı ilk vaktinde kılmak çok önemli ve çok fazîletlidir.

c) Namazı Devamlı Kılmak

"Namazı ikâme etmek" demek, namazı, devamlı kılmak demektir. Bazen kılıp, bazen kılmamak şeklinde değil de, devamlı kılmak, demektir.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ "*O mü'minler ki, namazlarına devam ederler.*" (Mü'minûn, 9) ve حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ "*Namazlara devam edin…*" (Bakara, 238) âyetleri, namazın devamlı kılınması gerektiğini göstermektedirler.

d) Huşû

"Namazı ikâme etme"nin diğer bir yanı da, 'iç ta'dîl-i erkân' sözüyle ifade edebileceğimiz "huşû ve hudû" derinliğidir. Huşû; Allah'a karşı korku ve sevgi ile boyun eğmektir, gönülden saygı ve inkıyattır. Hudû ise; Allah'ın azameti karşısında mahviyetle iki büklüm olmaktır, samimî teslimiyettir. Huşû ve hudû; bir kulun, Cenâb-ı Hakk'ın azamet ve büyüklüğü ile kendi acz, fakr, ihtiyaç ve küçüklüğünü müşterek mülâhazaya alması sayesinde kalbinin hep saygı ve ta'zimle atması; hâl ve beyanlarının

da bu telâkkiye tam bir tercüman olmasıdır. İşte Kur'an, ancak bu hava içinde namazı ikâme edenlere ve ubûdiyette bulunanlara kurtuluş vaad etmektedir:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ *"Muhakkak ki namazlarında huşû içinde olan müminler, mutluluk ve başarıya erip kurtuldular."* (Mü'minûn, 1-2)

Namazda Huşû

Huşû: "Allah'a karşı korku ve sevgi ile boyun eğme ve bu duygu ile alçak gönüllülük ve tevâzu gösterme." demektir. Bazı âlimlere göre hudû, zâhirî eğilmek, huşû ise, mânevî ve rûhî eğilmektir. Bazı Âlimler ise, huşû uzuvlarla, hudû ise kalple olur, huşû gözle, hudû diğer uzuvlarla olur, demişlerdir.

Namazda ayakta iken secde yerine, rükûda iken ayaklara, secdede iken burun ucuna, otururken iki elleri arasına bakılmalıdır. Bu söylenilen yerlere bakıp ta gözler etrafa kaymazsa, namazda huşû hali hâsıl olabilir ve kalp, dünya düşüncelerinden kurtulabilir.

Hz Ali: "Huşû, kalpte bulunan bir şeydir. Namazda iken donmuş gibi durup, hiç bir yana bakmamak ve hiç bir şeyle ilgilenmemek huşûdandır." demiştir.

Huşû, Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli âyetlerde geçmekte ve Peygamber Efendimizin hadislerinde de çokça zikredilmektedir. İslâm âlimlerinden bir kısmı huşûu, korku gibi yalnız kalp fiilinden olduğunu söylemiştir. Bazıları ise; namazda sükûnet ve sağa sola bakmayı terk etmek gibi, uzuv ve organlarla ilgili fiillerden kabul etmişlerdir.

Resûlüllah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabı, önceleri namazda gözlerini gökyüzüne kaydırıyorlarmış. Mü'minûn Sûresi'nin

huşûdan söz eden ilk âyetleri nâzil olunca, gözlerini secde edilecek yere bakacak şekilde indirmişler.[8]

Namazda huşû, kalbin tam olarak dış ilgilerden boşaltılıp, Allah'a bağlanması ile meydana gelir. O zaman gönül huzuru duyulur. Âlimler, namazdaki huşûu şöyle izah etmişlerdir: "Bütün himmetini namaz için toplamak, namazın dışındaki her şeyden yüz çevirmek, gözlerini secde yerinden ayırmamak, sağa sola bakmamak, elbisesiyle oynamamak ve parmaklarını çıtlatmamak."[9]

Bazı müçtehitler huşûu, namazın şartlarından kabul etmişlerdir. Fakat sahih olan görüşe göre; huşû, namazın şartlarından değil, kemâlindendir. Yani makbûl ve olgun bir namazın mutlaka huşû ile kılınması lâzımdır. Namaz sırasında kalp kıbleye yönelmiştir. Kalp ve zihin başka şeylerle meşgulse namaz gafletle kılınmış demektir. Böyle namaz, Hakkı hatırlatmaz. Hâlbuki namaz, Allah'ı hatırlatmak içindir. Cenâb-ı Hak bu konuda şöyle buyurur: "*Beni hatırlamak ve anmak için dosdoğru namaz kıl.*" (Tâhâ, 14). Bu da ancak namaz ile olur.[10]

Namazı Huşû ile Edâ Etmeyenler Kurtulamazlar mı?

"*Muhakkak ki namazlarında huşû içinde olan müminler, mutluluk ve başarıya erip kurtuldular.*" (Mü'minûn, 1-2) âyetinden hareketle, "namazı huşû ile kılmayanlar kurtulamazlar." mânâsı çıkarılabilir mi? gibi bir soru akla gelebilir. Evet, her şeyden mefhûm-u muhâlif çıkarmak (yani bir sözden zıt mânâ çıkarmak) doğru olmasa da -zira onun kendine göre bir kısım şartları ve kâideleri vardır- bu ayetin mefhûm-u muhâlifi alınacak

---

8 Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, Demâm 1991, s.313; Suyutî, *Lübâbü'n-Nükûl*, Beyrut 1990, s. 151; İbn Kesîr, Kâhire 1980, Mü'minûn Sûresi, 2. âyetin tefsiri.

9 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Mü'minûn Sûresi, 2. âyetin tefsiri.

10 *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Huşû maddesi.

olursa, bundan, "namazı huşû ile edâ etmeyenler kurtulamazlar." mânâsı çıkarılabilir. Biz bu yoruma temâyül etmesek de, ihtimal dâhilinde bulundurmama ve ihtiyat kaydı altına almamayı da temkinsizlik sayıyoruz. Bu açıdan, namazın, aç bir insanın yemek yemeyi duyması, susuz birisinin su içerken onu zevk etmesi, havasızlıktan sıkışmış bir insanın ferahfeza bir atmosferde havayı ciğerlerine çekerken onu hissetmesi gibi, duyarak eda edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Namazı İkâme Etmeyenler

Namazı verip veriştirenler ve aceleyle yatıp kalkanlar namazı ikâme etmiyorlar demektir. Namazda okunan âyetleri hızlı hızlı okuma, aslında ilahî beyanın haricinde bir takım mırıldanmalar kabîlindendir. Zira Kur'ân öyle inmemiştir ve o şekilde alelacele okunan Kur'an ile kılınan namaz, hakikî namaz değildir. Bir nefeste, o nefes bitmeden sûreyi sona erdirme telaşıyla, soluğun tıkandığı yerde hızlıca ve can havliyle alınan ara nefeslerle okunan ayetler, kırâat farzının yerine getirilmesini sağlamamaktadır.

Yine, rükûda ve secdede en az üç kez, yavaş yavaş ve kelimeleri tam telaffuz ederek tesbihleri söylemek gerekmektedir. Heyhat ki, bazıları düzgün şekilde bir kere tesbih edecek kadar bile rükûda ya da secdede kalmamaktadırlar.

İman ve namaz aynı döl yatağında neş'et etmiştir; namaz, imanın ikiz kardeşidir. İman, dinin ve diyanetin nazarî yanını teşkil eder; o nazarî yanın takviye edilmesi ve tabiatın bir derinliği haline getirilmesi ise ancak başta namaz olmak üzere diğer ibadetlerle mümkün olur. Bu itibarla da, denebilir ki; namaz pratik imandır, iman da nazarî bir namazdır. Evet, namaz, mü'minin imandan sonraki en önemli meselesi ve sâlih amelin de ilk şubesidir. Öyleyse, namazı alelacele kılmamalı, ikâme etmelidir.

Namazın Şikâyeti

Mazeretsiz olarak namazı son âna bırakmak, ancak tembel insanların işidir. Bugün vaktin sonuna kadar bekleyenler, yarın "cebren li'n-noksan" (eksikleri tamamlama, yaraları sarma) vazifesi görmeleri için vaz'edilen sünnetleri de terkederler; bir başka gün farzı da sağından solundan kırpıp kolunu kanadını kırarlar. Böylece bir kolu çolak, bir ayağı sakat, bir burnu kırık ve bir kulağı kopuk bir namaz ortaya koyarlar. O namaz, berzah/kabir hayatında da, karşılarına öyle arızalı, kusurlu, aksak ve topal bir yol arkadaşı olarak çıkar ve kendilerinden şikâyetçi olur. Nitekim kıyamet gününde insanın ilk hasmının/düşmanının rükû ve sücûdu hakkıyla tamamlanmayan namaz olduğu ve öyle bir namazın, sahibinin yakasına yapışıp "Beni zayi ettiğin gibi Allah da seni zayi etsin!" diyeceği haber verilmiştir. Hadis-i şerif şöyledir:

"Huşû içinde kılınmayan, rükû ve secdeleri tam olarak yerine getirilmeyen namaz (âhirette) simsiyah zifiri bir karanlık halinde ortaya çıkacak ve sahibine 'Senin beni zayi ettiğin gibi Allah da seni zayi etsin!' diyecektir. Allah'ın dilediği zaman gelince böyle kılınan namazlar, eskimiş elbise (paçavra) gibi dürülüp sahibinin suratına çarpılacaktır."[11]

Acele ve hızlı bir şekilde kılınan namaz, ancak Şeytanı sevindirir. "Teennî (temkin ve sükûnetle hareket etmek) Rahman'dan; acele ise Şeytan'dandır."[12] hadisi, bu gerçeği ifade eder. Zira Şeytan, Allah'ın emrini yerine getirip Hz. Âdem'e secde etmekten kaçındığı gibi, insanların da secdeden ve namazdan uzak kalmalarını ister. Hatta bütün gücüyle namazlı-niyazlı insanlarla uğraşarak ibadetten alıkoymaya çalışır. Şayet buna gücü yetmezse, bu defa da namazdaki huşû, huzur, usûl ve erkânı ihlal etmeye

11 Taberanî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, 7/183.

12 Tirmizî, *Birr* 66..

çalışır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde bu hususu şöyle haber verir: "Şeytan, ezan ve kâmet okunurken bunları duymayacağı uzak yere doğru yellenerek kaçar. Sonra geri döner ve namaz kılan kişi ile kalbi arasına girer. Ona 'Şunu hatırla, bunu düşün' diye aklında daha önce hiç olmayan şeylerle vesvese verir. Öyle ki buna kapılan kişi, kaç rekât kıldığını (ve ne okuduğunu) bilemeyecek hale gelir."[13]

En Kötü Hırsızlık: Namaz Hırsızlığı!

Alelacele kılınan namazda rükünler noksan olmaktadır. Hatta bundan daha kötüsü, namazdan çalma, yani namaz hırsızlığı vuku bulmaktadır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Hırsızlığın en kötüsü, namazdan çalmaktır." buyurmuş; sahabiler: "Ey Allah'ın Resûlü, kişi namazından nasıl çalar?" diye sorduklarında ise: "Rükûsunu ve secdelerini tam yapmaz." cevabını vermiştir.[14]

Bir başka hadislerinde ise şöyle buyurur: "Kişi vardır, namazını kılar bitirir de, kendisine namazın sevabının ancak onda biri yazılır. Kişi vardır, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri yahut yarısı yazılır."[15]

Şeytanın Namaz Hırsızlığı

Namazda sağa sola bakmaya, "şeytanın namazdan hırsızlaması" denilir. Yani; Şeytan, namazı tamamen çalamıyor da, ondan bir kısmı hırsızlıyor. Namazın rükünlerini çalamıyor ve son kozunu, namaz kılanın bakışlarını çalma ile kullanıyor: "Sağa baktırabilir miyim, sola baktırabilir miyim." diye çabalıyor. Bu

13 Buharî, *Sehv* 6; Müslim, *Salât* 19.
14 Muvatta', *Kasru's-salât* 72.
15 Ebû Dâvûd, *Salât* 128.

konuda Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) şöyle buyurdu: "Allah, kula namazda, sağa sola bakmadığı müddetçe rahmetiyle yaklaşmaya devam eder. Sağa sola bakınca, ondan yüz çevirir."[16] Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) şöyle demiştir: "Resûlullah'a namazda sağa sola bakmak hakkında sordum. Şu cevabı verdi: "Bu bir kapıp kaçırmadır, hırsızlıktır. Şeytan kulun namazından kapar kaçırır."[17]

Öyleyse namazdan hiç bir şey çaldırmamak lazım. Çünkü o bir emanettir. Şeytan ne bakmadan çalsın, ne yatmadan kalkmadan çalsın, ne şundan ne de bundan. Tam tekmil namaz emanetinin emini insanlar olarak, hakikî namazı edâ etmeli.

İşin başındakilerin, yani namaza daha yeni başlayanların hakikî namazı tam olarak kılmaları biraz zor olabilir. Fakat Allah bir gün o kapıyı aralar. Biraz dişi sıkmak ve zorlamak gerekir. İnşallah bir gün gelir onu güzel edâ etme imkânı doğar.

Ta'dîl-i Erkânı İhlal Ederek Acele Namaz Kılmanın Mahzurları

Namazın acele kılınması, kıyam, kırâat, rükû, kavme, secde ve celse gibi rükünlerin noksan yapılmasına, diğer bir ifadeyle ta'dîl-i erkânın ihlâl edilmesine sebep olmaktadır. Böyle bir namaz, usûlüne uygun kılınmadığı için ta'dîl-i erkân üzere tekrar ikame edilmesi icap eder.

Allah'ın emrini yerine getirme ve O'nun hoşnutluğunu kazanma gayesiyle kılınan namaz, usûl ve erkânına riayet edilmediği takdirde neticesiz ve boş bir fiile dönüşür. Üstelik sahibinin üzerinde bir borç olarak kalır.

Esasen ta'dîl-i erkâna riayet edilerek kılınan namaz ile riayet edilmeden kılınan namaz arasında -çok fazla değil- sadece birkaç

---

16 Ebû Dâvûd, *Salât* 165.

17 Buhârî, *Ezân* 93; Ebu Dâvûd, *Salât* 165.

dakikalık zaman farkı vardır. O halde yapılan ibadetin makbul olması için her bir namaza birkaç dakika daha fazla zaman ayrılmalıdır. Rükünlerin hakkı verilerek itidâl ve sükûnet üzere ifa edilmelidir. Yoksa namazları acele ile kılanlara Cenâb-ı Hakk'ın: "Benim size her şeyi karşılıksız vermeme mukabil, siz bana böyle mi teşekkür ediyorsunuz? Bu şekilde mi namaz kılıyorsunuz?" demesinden endişe etmelidir. Eğer derse, o zaman işimiz çok zor demektir.

Dini Anlatmayı Kendilerine Gaye Edinmiş Kimselerin Namazı

Dini anlatmayı kendilerine gaye edinmiş kimseler arasında ibadetlerde ve özellikle namazda kusur edilmemelidir. Namazı son âna bırakmak ve verip veriştirmek, kulluk âdâbına yakışmayacağı gibi, tebliğ ve irşat işini yapanların imajını da yaralar ve temsilin gücünü zayıflatır. Bu da, bütün bu işi yapanların hukukuna tecavüz etmek ve onların hukukunu çiğnemek sayılır. Ayrıca, yaptıkları ve yapacakları hizmetlerin bereketini de alıp götürür; zira, hayırlı işlerin bol ürün vermesi, Allah ile irtibata bağlıdır.

Mükemmel Namaz Kılmaya Muvaffak Olma Süreci

Tam ve mükemmel namaz kılamayanlar, hemen ümitsizliğe düşmemelidirler. Zira mükemmel namaz kılma, hemen yakalanacak bir şey değildir. Yıllarca gösterilecek bir gayretin sonunda ulaşılacak bir zirvedir. Ama bu hususta gayreti olmayanlar da, hiçbir zaman bu zirveye ulaşamazlar. Tabii ulaşamayanlar, namazlarını kılmamış sayılmaz ve sevabından mahrum olmazlar. Fakat bir mü'minin, tam ve mükemmel namaz kılmayı yakalamaya çalışması gerekir. Bu konuda Bedîüzzaman: "Sakın deme, 'Benim namazım nerede, şu hakîkat-i namaz nerede!' Zira bir hurma

çekirdeği, mânen bir hurma ağacı gibidir."[18] buyurarak, namaz kılarken onun manasını anlamayan ve gönlünde hissetmeyen âmi bir insanın amel defterine bile bir ibadet hissesi kaydolacağını belirtmiştir. Bir hurma çekirdeğinden tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar pek çok mertebeler bulunduğu gibi, namazın da derece derece olduğunu, ama her mertebedeki namazın mutlaka ibadetin nurundan pay aldığını.." söylemiştir.

Namaz, İnsanı, Hayâsızlıktan ve Kötülüklerden Uzak Tutar

Namazın, insanı, hayâsızlıktan ve kötülüklerden uzat tuttuğu âyet-i kerîme'de şöyle ifade ediliyor:

إِنَّ الصَّلاَةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ "*... Muhakkak ki namaz, insanı, ahlâk dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar...*" (Ankebût, 45)

Âyette "hayâsızlık" ve "kötülük" veya "ahlâk dışı davranışlar" ve "meşrû olmayan işler" diye tercüme edilebilen 'fahşâ' ve 'münker' kelimelerinin anlamı daha kapsamlıdır. Fuhşiyât; açıktan ve alenî işlenilen bütün çirkinlikleri, edepsizlikleri ve ahlâk dışı davranışları ifade eden bir kelimedir. Münker de; aklın ve dinin beğenmediği bütün uygunsuz davranışları ve günahları ifade için kullanılır.

Öncelikle, en azından namaz kılarken böyle şeyler yapılmaz, namazın gerektirdiği bütün edeplere uyularak namaz kılınır. Gerçekten şuurla ve hakikati idrâk edilerek, farkında olunarak ve ne olduğu bilinerek kılınan bir namaz, namaz dışında da insanı her türlü çirkinlikten, uygunsuz davranıştan, edep dışı hareketlerden alıkoyar. Eğer alıkoymuyorsa, ortada bir problem var demektir. Çünkü âyette, "Muhakkak ki namaz, insanı, ahlâk dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar." buyurulduğu halde,

18 Bedîüzzaman Said Nursî, *Risâle-i Nur Külliyatı*, 1/111. Nesil yay., İstanbul 1996

bizim kıldığımız namaz, bizi ahlâk dışı davranışlardan ve meşrû olmayan işlerden uzak tutmuyorsa, evet ortada ciddî bir problem var demektir. Allah, böyle diyorsa, elbette ki doğru söylüyor. Öyleyse bizim namazımızda bir eksiklik var demektir. Yani demek ki biz, Allah'ın bizden istediği gibi namaz kılamıyoruz ki, bizim namazımız bizi fuhşiyâttan ve kötülüklerden alıkoymuyor. Evet, o zaman yapmamız gereken şey, kıldığımız namazları tekrar gözden geçirmek ve Allah'ın istediği gibi namaz kılmak. Yoksa Resûl-i Ekrem Efendimiz'in şu hadisinde bahsettiği kimselerden olma ihtimalimiz vardır ki, Allah öyle olmaktan bizleri korusun: "Kim namaz kılar da, o namaz kendisini hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoymazsa, o namaz olsa olsa onun Allah'tan daha fazla uzaklaşmasını sağlar." buyurmuştur.[19]

Kâmil Ma'nâda Namaz

Namaz kıldığımız halde, İslâm'a ve onun hükümlerine zıt olarak yapmış olduğumuz herhangi bir hîle, tuzak, başkalarını aldatma... vs., bizim namazımızın kâmil olmadığının bir alâmeti olsa gerek. Çünkü bir insan, namazını kâmil manada edâ ederse, onun hayatındaki nurlu zaman dilimleri alabildiğine genişler; zulmetli ve karanlıklı anları da daralır. Onun iç dünyasında şeytanlığa, nefsanîliğe açık menfezler daralır; melekliğe, rûhâniliğe açılan kapılar da ardına kadar açılır. Ancak bütün bunlar namazın şuurluca idrak edilip, edâ edilmesine bağlıdır... Evet, kalbin hoplaması, duyguların şahlanması, içten içe bir ürpertinin duyulmasına bağlıdır.

Namaz, insanları, fuhşiyâttan ve dinin çirkin gördüğü bütün kötülüklerden korur. Evet, Cenâb-ı Hakk, namaza böyle bir husûsiyet vermiştir. Ne var ki, namazdan bu ölçüde istifade

---

19 Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 6/221, Beyrut, ts.; Heysemî, *Mecmau'z- zevaid*, Beyrut, trs., 2/258.

edebilmek, gerçek namaz ruhunu yakalamakla mümkün olur. Şuurlu eda edilmiş her namaz, sahibini, koruyucu bir atmosfer gibi kuşatır ve münkerâtın yol bulup ona ulaşmasına mani olur. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazdaki bu hususiyeti, kapısının önünden geçen nehirde, her gün beş defa yıkanan insanın kirlerden temizlenmesi teşbihiyle anlatır. Zaten namazdaki bu husûsiyettir ki, sel sel olup üzerimize gelen münkerâttan bizleri koruyup muhafaza etmektedir. Aksi halde bu kadar çirkinliğe ruhumuzun direnç göstermesi nasıl mümkün olurdu ki!..

Emredildiği ve Allah'ın hoşnutluğu için edâ edilen bir namaz, diğer bir tabirle ihlâs yörüngeli, rızâ hedefli kılınan bir namaz, bir de devam gözetilirse bugün olmasa yarın mutlaka insanı fuhşiyât ve münkerâttan alıkor. Onu fuhşiyât ve münkerâttan alıkoyan bir ibadet, haydi haydi şirk ve şirke benzer şeylerden, dalâlet (Allah'ı inkâr) ve dalâlete sürükleyen sebeplerden uzaklaştırır; uzaklaştırır zira namaz baştan sona kadar kavlî, fiilî ve hâlî zikrullah ile örülmüş bir ibadettir.

Namaz her şeyden evvel bir mükellefiyettir; dolayısıyla da istenen seviye ve keyfiyette edâ edilmese de, mutlaka kılınmalıdır. Seviyeli namaz kılamıyorum diye namazı terketmek, bir şuur emaresi değil, aksine şeytana maskara olmanın ifadesidir. Mü'minler bu oyuna gelmemelidirler.

Namaza Konsantre Olmak

Namaz, verip-veriştirilip, geçiştirilecek bir şey değildir. O, kendisine hususî bir vaktin ayrılması ve başlamadan önce de mutlaka konsantre olunması gereken bir ibadettir. Aslında namaz ve namaz öncesi hazırlıklar, bu konsantreyi sağlayabilecek güçtedir ve sıralanmaları itibarıyla namaz vetiresinin enstürmanları gibidirler.

Mesela, tuvalete gidip vücuttaki fazlalıkların atılmasıyla bir rahatlama meydana gelir. Ardından, modern yorumcuların ifade ettikleri gibi abdestle vücudumuzdaki kinetik enerji dengelenir; bununla da ayrı bir rahatlama ve kendimizi bulma gerçekleşir. Bunu takiben camilerin minarelerinde şehbal açan ezan-ı Muhammedî bizi ayrı bir teveccühe ve derinliğe çeker. Sonra camiye, adeta Allah'a vâsıl oluyor (kavuşuyor) gibi huşû içinde yürüyüş, müezzinin tatlı nağmeleriyle ayrı bir âleme açılış ve nihayet sünnetlerin edası.. müezzinin kâmeti, konsantrasyonun ayrı birer unsuru gibidirler. Evet, bütün bunlar, farzı dolu dolu kılmak için iç derinliğine, Allah'ı duymaya ve O'nu sürekli mülahazaya hazırlayan çağrılardır.

Benim Namaz Kıldığım Gibi Namaz Kılın

Bir hadîs-i şerifte Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın."[20] buyurmuşlardır. Bu hadisten hareketle, "Allah, senin secdede nasıl kıvrım kıvrım kıvrandığını görüyor." (Şuarâ, 218-219) âyeti, bize Efendimiz'in ibadetini tasvir etmenin yanısıra, nasıl ibadet etmemiz gerektiğini de anlatmaktadır. Mademki -hadisin ifadesiyle- o nasıl namaz kılıyorsa öyle namaz kılmakla mükellefiz, o halde bu mükellefiyeti sadece namazın şekliyle sınırlı tutmamız kat'iyen doğru değildir. Namazdaki ruh ve mânâyı kavrama ve o konsantrasyon içinde Allah'a kulluğumuzu arzetme, hep bu çerçeve içinde mütalâa edilmelidir. Elbette ki bir Nebî'nin kıldığı namazı şekil ve mânâ itibariyle yakalamamız, O'nun duyduklarını duymamız mümkün değildir. Fakat bu, o yolda olmaya da mani değildir. Herkes ibadetinde, Allah ile olan irtibatı ve O'na gönlünde ayırdığı yer ölçüsünde mükemmeli yakalayabilir ve yakalamalıdır da.

---

20 Buhârî, *Ahbâru'l- Âhâd* 1.

Namazla Allah`ın Huzuruna Çıkış

Hâtem-i Es'am'a (radıyallahu anh) namazdan sorduklarında söyle demiş: "Vakit yaklaşınca, güzelce abdestimi alır, namaz kılacağım yere gider, orada oturur, aklımı başıma alır, sonra namaz için ayağa kalkarım, Kâ'be'yi iki kaşım arasına, Sırat'ı ayaklarımın altına, Cennet'i sağıma, Cehennem'i soluma alırım. Azrail'i tepemde kabul eder ve bu namazı son namazım diye düşünür, korku ve ümit ile huzûr u İlâhîde durur, dikkatlice tekbir alır, ağırca ve mânâsını düşünerek Kur´ân okurum, tevâzû ile rükû eder, huşû ile secdeye varırım. İhlâsla namazımı kılarım. Sonra da, kabul olup olmadığını bilemediğimden dolayı, kabul edilmemiştir korkusu ve kabul edilmiştir ümidi içinde beklerim."

1. İFTİTAH TEKBİRİ: اَللّٰهُ أَكْبَرُ "ALLAHU EKBER"

İftitah; "başlamak, kapıyı açıp girmek" anlamındadır. Tekbir; "büyütmek, ululamak, büyük görmek", yani "Allahu Ekber" demektir. İftitah Tekbiri ise; namaza başlarken alınan tekbir olup اَللّٰهُ أَكْبَرُ "Allahu Ekber" (Ancak Allah yüce ve uludur) cümlesini söylemektir. Namaz kılacak kişi abdestli olarak ve kıbleye yönelerek ellerini kaldırır ve niyet ederek "Allahu Ekber" der, ellerini bağlar.

Namaz içinde bazı şeylerin yapılması bu tekbirle haram kılındığı için buna, "tahrim tekbiri" de denilir. "İftitah tekbiri" getirilmeden başlanılan namaz sahih olmaz. Bütün namazlara giriş tekbir ile olduğu gibi, namaz rükünlerinin birbirinden ayrılması da tekbir cümlesi ile olur. Tekbir namazlarda tekrarlanan "övgü ve senâ" cümlesidir. Çünkü "Allahu Ekber" ifadesi, Yüce Allah'ın her şeyden üstün, ulu ve azametli olduğunu bildirir.

Bütün namazlarda iftitah (başlama) tekbiri farzdır. Çünkü Allah Teâlâ "Rabbini yücelt!" (Müddessir, 74/3) buyurmuş, Peygamber Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem) namaza tekbirle başlanması gerektiğini çeşitli hadislerinde belirtmiştir.[21]

---

21 Buhârî, *Ezân* 95, 122; Müslim, *Salât* 45.

Namazlarda rükûya eğilirken ve secdelere eğilip kalkarken veya oturuştan sonra ayağa kalkarken "Allahu Ekber" denilmesi sünnettir.[22] Bu duruma göre günlük beş vakit kılınan 17 rekât farz namazda 94 defa, 20 rekâtlık sünnet namazlarda 110 defa, vitir namazında da 17 defa olmak üzere toplam 281, buna kunut tekbiri de eklenince 282 defa "Allahu Ekber" denilmektedir. Ezan ve kametlerle birlikte bu sayı 342'ye ulaşır. Namazdan sonraki tesbihlerde de 33 x 5 = 165 defa "Allahu Ekber" denildiği düşünülürse sayı 507 olur. Kuşluk (Duhâ), evvâbîn, teheccüd namazları bunun dışındadır.

Her gün belli aralıklarla bu kadar tekrarlanan "Allah her şeyden, bütün yaratıklardan üstün ve yücedir." sözü, anlamı düşünüldüğü takdirde mü'mine şuur vermek için yeterlidir. Bununla mü'min en üstün güç olarak Allah'ı tanıdığını, O'nun üstünde bir güç bulunmadığını, kendi iç dünyasına sürekli bir şekilde hatırlattığı gibi, ezan ve kamet yoluyla da bunu topluma ilân etmektedir. Çünkü mü'min, bütün varlıkları Allah'ın yaratıp idare ettiğine, dilediğine güç ve kuvvet verdiğine, dilediğini de güçsüz bırakabildiğine inanır.

Kalben manevî bir âleme girerek "Allahu Ekber" demek, namaz kılmak için bir başlangıç teşkil etmektedir. Zira tarih boyunca tapılan putların, ilahlaştırılıp yüceltilen ve boyun eğilen kuvvetlerin, kendilerine körü körüne itaat edilen liderlerin ortak özellikleri, hep büyüklük ve kibirlilik, üstünlük ve yükseklik duyguları olmuştur. Bu yüzden "Allahu Ekber" diyerek namaza başlayan mü'min, Allah'tan başka bir güç tanımadığını bildirmiş olur. Dolayısıyla kendisini Allah'tan alıkoyan her şeyi arkaya atar ve bütün dikkatiyle ilâhî âlemden gelecek şeyleri beklemeye koyulur.

Tekbir'den sonra Sübhâneke okunur.

---

22 Buhârî, *Ezân* 117.

2. SÜBHÂNEKE

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ

"Sübhansın ya Rab! Allah'ım, Sen noksan sıfatlardan eksik ve kusurdan, şerîk ve yardımcıdan münezzehsin, yücesin. Hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbih ederim; Senin ismin bereket kaynağıdır, Senin şânın ne yücedir. Seni övmek yücedir ve Sen'den başka gerçek ilah yoktur."

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ Sübhânekellâhümme: "Allah'ım! Şu varlık içinde Sana şerik/ortak koşulabilecek hiçbir şey yoktur. Sen, zâtında, sıfatlarında ve yaptığın işlerde teksin. Ne benim yaptığım işler, ne de kâinatta meydana gelen olaylar, Senden başkasına verilemez, yani bunları Senden başkası yapamaz. İşte ben, böyle bir şirk (Sana ortak koşma) düşüncesine sırtımı dönüyor, Seni tesbih ve takdis ediyorum (yani bütün mükemmel sıfatlara sahip ve bütün eksik ve kusurlardan uzak olduğunu söylüyorum.)" demektir.

Sübhânekellâhümme diyen kimse: "Allah'ı, yaratıklara ait bütün eksik sıfatlardan tenzih ediyorum, yani eksik sıfatlardan uzak olduğunu söylüyorum. Rabbimi O'na layık isim ve sıfatlarıyla

tesbih ediyorum, anıyorum." demiş olur. Bu söylediğimiz ifadeler, aslında bir insan olarak bize eksikliğimizi ve zayıflığımızı hatırlatır. Çünkü Allah'ı tesbih etme, "O'nu yaratılmışlara ait bütün eksikliklerden, hatalardan ve noksan sıfatlardan tenzih etmek" anlamı taşır. Aynı zamanda her canlı Allah'ı tesbih eder; yani O'nu hatırlar, anar, hâl dilleriyle O'nu yüceltir: "Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder. Hatta hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile tenzih etmesin. Ne var ki siz onların bu tenzih ve takdislerini iyi anlayamazsınız." (İsrâ, 17/44)

Allah'ı tesbih ve tenzih etme; "bütün varlık; yok olma, ölme, sonlu olma sıfatlarını üzerinde taşırken Allah'ın onlar gibi olmadığını, O'nun bu sıfatlardan münezzeh (uzak) olduğunu ifade ederek Yüce Allah'ı bütün varlık âleminin özelliklerinden istisna etme; yani Allah'ı O'na yakışmayacak sıfatlardan, eş ve çocuk edinmekten, her türlü kötü şeyden uzak bilme; Allah'a itaat ve bağlılığa hızla, üşenmeden koşma; Allah'ın benzerinin, ortağının, zıddının bulunmaması; Allah'ın kendisi için kullanılmasından hoşnut olduğu ve O'nun kendisi için tavsiye ettiği sözler ve sıfatlar" anlamlarını da ihtivâ etmektedir.

Namaz kılan bir insanın, Allah'ı yaratılmışlara ait bütün eksikliklerden, hatalardan, noksan sıfatlardan tenzih etmesi (uzak olduğunu söylemesi), O'na layık olmayan sıfatlardan ve her türlü kötü durum ve isimlerden uzak görmesi sonucu Allah'ın kusursuzluğu karşısında, kendi hatalarının, günahlarının, eksikliklerinin; olumsuz psikolojik yapısının ve karakter özelliklerinin farkına varacaktır.

وَبِحَمْدِكَ ve bihamdik: "Hamd (medhetme, övme) yalnızca Sana mahsus." anlamına gelir. Allah'ım! Ben Seni bir taraftan tesbih ederken, aynı zamanda hamdle teşekkürlerimi de dâima sadece Sana arz ederim.

وَتَبَارَكَ اسْمُكَ ve tebareke'smük: "Senin ismin bereket kaynağıdır. Benim gibi âciz ve günahkâr kullarına, o engin hazinenden bir şeyler versen ne çıkar! Zira Sen, Seni inkâr edip, şirk koşanlara bile nice nimetler bahşediyorsun. Ben de bütün günah ve hatalarıma rağmen, Sana yönelerek, Senin bereket kaynağı mübarek ismine sığınıyor ve huzurunda inim inim inliyorum." demektir.

وَتَعَالَى جَدُّكَ ve teâlâ ceddük: "Senin şânın yücedir. Nitekim Sultana sultanlık, fakir, kimsesiz dilenciye de dilencilik yaraşır. Ben çok düşüp kalkmış olabilirim, ancak şimdi iki büklüm olup kapına geldim; zira Senden başka gidecek kapı ve kimse yoktur.. ve bu düşünceyle; evet günah bana yaraşmaz doğru; fakat af da Senin âdetindir."

وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ ve lâ ilâhe ğayruk: "Senden başka gerçek ilâh yoktur." Evet ilah diye uydurulan veya kendisinin ilah olduğunu söyleyen bir sürü sahte ilahlar vardır, ama tek ve gerçek ilah Sensin. Öyleyse Ey Rabbim! Ben, Senden başkasına nasıl dönebilirim ki.

Sübhâneke'den sonra, Eûzü Besmele okunur.

3. EÛZÜ

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kovulmuş (Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılarak lânetlenmiş) olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım."

Herhangi bir işe başlarken ve herhangi bir münasebetle "Eûzü billâhi mine'ş-Şeytâni'r-racîm", yani; "Kovulmuş (Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılarak lânetlenmiş) olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım." demeye, istiâze veya eûzü çekmek denir.

Bir imtihan yeri olan bu dünya hayatında insanın en büyük düşmanı şeytandır. O, insanı aldatmak, doğru yoldan saptırmak için çalışır. Bunu gerçekleştirmek için de gizli-açık birçok yola başvurur. Bu sebeple inanan kişi, şeytanın oyunlarına karşı daima uyanık olmalı, aklını kullanarak peygamberlerin gösterdiği yoldan gitmelidir. Bunun yanı sıra insana yaraşan daima Rabbine sığınması, koruyucusunun O olduğunu bilmesidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kur'ân okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!" (Nahl, 16/98)

Kur'ân, Allah'ın insana gönderdiği talimatıdır. Şeytan, Kur'ân okuyan kişiyi, Kur'ân'ı anlamaktan ve onunla amel etmekten vazgeçirmek için var gücüyle uğraşır, kalbine vesvese sokarak onu Kur'ân üzerinde düşünmekten alıkoymaya çalışır.

Onun için namazın içinde Sübhâneke duasından sonra Fâtiha Sûresi'ni okumadan önce Eûzü çekmek, çok yerinde ve gerekli bir davranıştır. Zira şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak, Kur'ân okumaya zemin hazırlamak için bir başlangıçtır. Böylece okuyucu samimi bir kalb ve açık zihinle Kur'ân'ı okumağa başlar.

İnsan, namaza girmek istediğinde kalb, ruh ve duygularını namaza girmeye hazır hâle getirmelidir. Bu da ancak, buraların, şeytan hâkimiyetinden kurtarılıp temizlenmesiyle mümkündür. Allah'ın, melekler arasından çekip aldığı ve huzurundan kovduğu, rahmetinden mahrum ettiği ve bir daha da semâya çıkmayı ona haram kıldığı şeytanı, insan da Ka'be'den daha kudsî olan kalbinden kovmalıdır ki Allah ahlâkı ile ahlâklanmış ve namazın içine girmeye hak kazanmış olsun. İşte bu duygu ve düşünce içinde, her hayırlı işte olduğu gibi namaza başlarken de evvelâ: أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ "Eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm" diyor ve söze öylece başlıyoruz.

Şimdi de, namazın içinde Eûzü çekmenin/okumanın ayrı bir hikmetine temas etmek istiyoruz:

Şeytan ve Namaz Kılanlar

Şeytan, namaz kılmak isteyenlerle ve kılanlarla nasıl uğraştığını şöyle anlatır:

1. Namaz kılmana lüzum yok, çünkü eğer kılmazsan; "Allah Gafûr ve Rahîm'dir, nasıl olsa affeder."[23] diyerek, namaza karşı ilgisiz olmasını sağlarım.

2. Eğer namaz kılmak için ısrar ederse: "Çok yoğun işlerin var, çalışıyorsun ya, çalışmak da bir ibadettir. Çoluk çocuğunun rızkını kazanıyorsun." derim.[24]

---

23 Allah'ın âyette dediği gibi: "*... çok hilekâr şeytan da sizi Allah ile aldatmasın, Allah'ın affına güvendirmesin.*" (Lokman Sûresi, 33)

24 Halbûki, beş vakit namazını kılmayan insanların çalışmaları ibâdet yerine geçmez.

3. Yine de kılmada ısrar ederse bu defa: "Bu namaz, kıl kıl hiç bitmiyor. Bitmediği için de usanç veriyor. Boş ver kılma." derim.[25]

4. Genç bir Müslüman namaz kılmak isteyince; "Daha gençsin, yaşlanınca, emekli olunca, çocuklarını evlendirince… ununu eleyip eleğini asınca kılarsın." derim. Beni dinlemez illa da kılmak isterse, bu defa da; "Ezan daha yeni okundu, henüz daha vakit var, hem meşgulsün, işini bitir, sonra kılarsın…" derim. Böylece mümkün mertebe namazını zamanında kıldırtmamak için elimden geleni yaparım.

5. Namazını geciktiremezsem, insan şeytanlarından birini yollarım ve onu meşgul ederek namazını geciktiririm. Israrla kılmak isterse;

6. "Şimdi işin var, işini bitir sonra kılarsın, kaza edersin", derim.

7. Onu da yapamazsam, yani kul namazını ilk vaktinde kılmak isterse, o kula namazda musallat olurum. "Sağa bak, sola bak." derim, bakınca da yüzünü okşar, alnından öperim. Sonra da, "Namazın bozuldu." diye vesvese verir namazdan çıkarırım. Namazını tekrar kılmasını söylerim, olmadı bir daha derim ve her namazda böyle yaparım, namazdan soğutup terk ettirene kadar da buna devam ederim.

8. Sağa sola baktıramazsam, olmadık şeyleri aklına getiririm ve neticede ne okuduğunu ve kaç rekât namaz kıldığını bilemez.

9. Eğer yalnız başına namaz kılıyorsa, yanına gider ve ta'dîl-i erkânı terk ettirerek, namazını acele kılmasını emrederim. Horozun yem yediği gibi, secdelerini hızlıca yaptırıp, namazını alelacele kıldırırım.

---

25 Bu sözler, şeytanın ve aynı zamanda nefsimizin bir oyunudur. Çünkü her gün yemek yiyoruz, su içiyoruz, havayı teneffüs ediyoruz, ama hiç bıkmıyoruz. "Artık yemek yemekten bıktım!" diyen bir adam gördünüz mü? Mümkün değil. Çünkü ihtiyaç olduğu için bıkmak değil, lezzet alıyoruz.

10. Bunu da yaptıramazsam, cemaatle namaz kılarken, başına bir gem takarım ve başını imamdan önce secde ve rükûya götürür ve kaldırırım. (Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), böyle yapanlar için; "Sizden biri, rüku ve secdede başını imamdan önce kaldırdığı zaman Cenâb-ı Hakk'ın, Kıyâmet günü başını eşek başına veya sûretini eşek sûretine çevirerek diriltceğinden korkmaz mı?"[26] buyuruyor.

11. Bunu da yaptıramazsam, namazda parmaklarını çıtlatmasını emrederim. Böylece beni tesbih eder.

12. Miskinlere, zavallılara giderim, namazı bırakmalarını emrederim. "Namaz size göre değil, siz işinize bakın, rızkınızı kazanın.", derim.

13. Hastalara giderim, "Hastaya zorluk yoktur, iyi olunca namaz kılarsın." derim. Hatta hastayı isyan ettirir, küfre bile sokarım.

14. Her şeye rağmen, huşû ve hudû ile, ta'dîl-i erkâna göre namaz kılana da sağdan yaklaşır ve şöyle derim: "Âferin sana, var mı senin gibi namaz kılan? Başkaları namaz kılar gibi yatıp kalkıyorlar, keşke hepsi sana baksa senin gibi namaz kılsa, seni örnek alsalar…" derim. O namaz kılan da kendini beğenerek ve kibirlenerek: "Evet, doğru." derse, onu da böylece tuzağıma düşürmüş olurum. Böylece kazandığı bütün sevabı gider.

Rabbimiz, ümmet-i Muhammedi, şeytanın vesvese ve tuzaklarından muhafaza buyursun.

[26] Buharî, *Ezân* 53; Müslim, *Salât* 114.

4. BESMELE

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

"Rahmân ve Rahîm Allah'ın ismiyle."

Hayırlı ve helâl bir işe başlarken, Yüce Allah'ın adını anmak ve bu adla işe başlamak anlamına gelen besmele, yani "Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm" (Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla) Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet yahut bir âyetin bir kısmıdır.

Besmele: "İşime, Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla başlıyorum. O'nun emriyle ve O'nun için bu işin başındayım ve O'nun adına teşebbüste bulunuyorum, O'nun emriyle yapıyorum. Çünkü bu başladığım işin tamamlanması için gerekli olan kuvvet ve kudret O'nun tarafından bana verilmiştir ve O'ndandır. O bana bu kuvvet ve kudreti vermezse ben bu işi tamamlayamam." manasındadır.

Helâl ve hayırlı bir işe başlarken, Allah'ın adını anmak, her Müslümanın üzerinde titizlikle durması gereken görevlerindendir. Çünkü Besmele her hayrın başıdır. Resûlullah Efendimizden (sallallahu aleyhi ve sellem) nakledilen bir hadiste şöyle denilmiştir: "Bismillah ile başlamayan her ciddi iş noksandır."[27]

---

27 İbn Mâce, *Nikah* 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/359; Abdurrezzak, *Musannef*, 6/189; İbn Hıbbân, *Sahîh* 1/173-174.

"Bismillah"a dayanan insan, bütün kâinata meydan okuyabilir. Çünkü orada Allah'a güvenme, dayanma ve itimat etmekten bahsedilmektedir. Dünyanın kapısı "Bismillah"la açılmıştır. Kâinat "Bismillah"la kurulmuştur. Her hâdise "Bismillah"la meydana gelir. Ve kıyâmet "Bismillah"la kopacak, tekrar dirilme, Cennet-Cehennem "Bismillah"la kurulacak, mü'minler "Bismillah" dediklerinde Cennetin kapısı açılacaktır. Onun için biz de Fâtiha Sûresi'ne başlamadan önce "Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm" diyoruz.

Eûzü-Besmele'den sonra Fâtiha Sûresi ve peşinden de bir sûre okuyup rükûya gideriz.

5- FÂTİHA SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۞ إِيَّاكَ نَعْبُدُ
وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۞ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۞ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّآلِّينَ ۞

Meâl

1- Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

2- Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

3- O Rahmândır, Rahîmdir.

4- Din gününün, hesap gününün tek hâkimidir

5- (Haydi öyleyse): "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden medet umarız." (deyiniz)

6- Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.

7- Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.

Fâtiha Sûresi, Mekke'de, Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliğinin ilk zamanlarında nâzil olmuş,

yani inmiş olup yedi âyettir. Tam olarak inen ilk sûredir. Kur'ân-ı Kerîm'in -tabir câizse- mukaddimesi/önsözü, başlangıcı durumunda olduğundan "bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan" anlamına Fâtihatü'l-Kitâb veya el-Fâtiha adı verilmiştir.

Fâtiha Sûresi'nin diğer isimleri

1. Namazda okunması vacip olduğundan *Sûretu's-salât* (Namaz sûresi) denilmiştir. Çünkü Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "*Fâtiha'yı okumayanın namazı olmaz.*"[28] buyurmuştur. Onun için, Fâtiha, namazların her rekâtında okunur.

2. Yüce Allah'ın Arşının altındaki hazineden indirilip yüce mânaların hazinesi olduğundan *Kenz*,

3. Başlı başına insana yeterli olduğundan *Vâfiye, Kâfiye,*

4. Bütün Kur'ân sûrelerin aslı esası, kökü, tohumu durumunda olduğundan veya Ana kitap manasına *Ümmü'l-Kur'ân, Ümmü'l-Kitab,*

5. Kur'ân'ın içerdiği esaslar, ana hatları ile Fâtiha'da bulunduğundan *el-Esâs,*

6. Başında اَلحَمْدُ لِلّٰهِ el-hamdü lillâh bulunması veya baştan başa manası bir hamd manası olmasından dolayı *Sûretü'l-Hamd, el-Hamd, el-Hamdü lillâh* veya *Sûre-i şükür,*

7. Manası itibariyle Fâtiha, en büyük dua olduğundan *Sûre-i dua,*

8. Özellikle kalbî ve psikolojik hastalıklar olmak üzere birçok hastalığa şifâ olduğu için *Sûre-i şifâ* (Şifâ sûresi) veya *Şâfiye,*

9. Namazın her rekâtinde ve daha birçok vesile ile tekrarlanan yedi âyetli bir sûre olması itibariyle *es-Seb'u'l- Mesânî* diye isimlendirilmiştir.

---

28 Müslim, *Salât* 34-36; Ebû Dâvud, *Salât* 136.

Sadece bazılarını zikrettiğimiz Fâtiha Sûresi'nin yirmiden fazla ismi, daha doğrusu özelliği vardır. Bu da onun pek şerefli olduğunu gösterir.

Fâtiha Sûresi'nde ele alınan konular

Kulluğun yalnız Allah'a yapılacağı, yardımın yalnızca Allah'tan geldiği, doğru yola varmanın da doğru yoldan sapmanın da Allah'ın iradesine dayandığı, çünkü hayrı da şerri de yaratanın Allah olduğu konuları bu sûrede ifadesini bulmuştur.

Kur'ân, insanlığa doğru yolu göstermek için indirilmiştir. Kur'ân'ın ihtiva ettiği esaslar ana hatları ile Fâtiha'da vardır. Zira Fâtiha'da, övgüye, ta'zime ve ibadete lâyık bir tek Allah'ın varlığı, O'nun hâkimiyeti, O'ndan başka dayanılacak bir güç bulunmadığı anlatılır ve doğru yola gitme, iyi insan olma dileğinde bulunulur.

Bu sûre aslında, Allah'ın kendi kitabını okumak isteyenlere öğrettiği bir duadır. Okuyucuya adeta şu dersi öğretmek için Kitab'ın en başına yerleştirilmiştir: "Eğer samimi olarak Kur'ân'dan yararlanmak istiyorsan, Âlemlerin Rabbi'ne bu şekilde dua etmelisin."

Fâtiha Sûresi'nin tefsîri aslında çok geniştir. Meselâ, 32 ciltlik "Tefsîr-i Kebîr" isminde bir tefsîr yazmış olan Fahruddin er-Râzî, Fâtiha Sûresi'ne tam bir cilt ayırmıştır. Biz de, bu sûrenin geniş tefsirini, diğer tefsîr kitaplarına havale ederek sûrenin, her mü'minin mutlaka bilmesi gereken veya bilmesinde fayda bulunan mana tarafı üzerinde kısaca duracağız.

Tefsîr

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1. *Rahmân ve Rahîm Allah'ın ismiyle.*

"Bismillâhirrahmânirrahîm"e, kısaca Besmele denir. Aralarında, Hanefî mezhebinin imamı İmam Ebû Hanîfe'nin

de bulunduğu bir grup fıkıh âlimine göre Besmele, Fâtiha Sûresi'nden ve diğer sûrelerden bir âyet değildir, sadece Neml Sûresi'nin 30. âyetinde geçen Besmele âyettir. Diğerleri ise sûre başlarında teberrüken (mübârek görüldüğünden ve berekete vesile olsun diye) yazılmıştır. Onun için namazda sesli okunmaz.

Aralarında İmam Şâfiî'nin de bulunduğu diğer bir grup fıkıh âlimine göre ise besmele, Fâtiha ve diğer sûrelerin ilk âyetidir. Onun için Şâfiîler besmeleyi namazda sesli okurlar.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

2. *Hamd o âlemlerin Rabbi Allah'adır*,

Hamd; medhetme ile teşekkür etme arasında bir çeşit övme ve özel bir medhetmedir. *Medhetme*; canlıya da cansıza da yapılır. Fakat cansıza hamdedilmez. *Medhetme*, bize yapılan bir bağıştan, bir iyilikten önce de, ondan sonra da yapılabilir. *Hamd* ise kesinlikle bir iyilikten sonra yapılır. Şu kadar var ki, onun hamd edene ulaşmış bir iyilik olması şart değildir. *Teşekkür*de ise bu şarttır. Çünkü *teşekkür/şükür*, gelmiş olan bir nimete sözlü, fiilî veya kalp ile nimeti verene saygıda bulunarak ona karşılık vermektir.

اَلْحَمْدُ *el-Hamdü*, kelimesinin başında harf-i ta'rîf, yani ال (elif-lâm) belirlilik takısı vardır. Bu da *Hamd* kelimesine şöyle bir mana kazandırmaktadır: "Ezelden ebede, her kimden her kime, her ne şekilde olursa olsun bütün hamdler Allah'a mahsustur." Çünkü bütün mekânlar, bütün zamanlar, bütün yaratılanlar ve bütün nimetler O'nun olduğundan, bütün hamdlerin de O'na ait olması gerekir.

اَللّٰهُ *Allah*, gerçek ilâh'ın özel ismidir. Diğer bütün Esmâ-yı Hüsnâ'nın, yani Allah'ın güzel isimlerinin mânâlarını kendinde toplayan özel ismidir.

رَبِّ *Rabb*, terbiye eden mânâsındadır. Sâhip, mâlik, işlerini gören manalarına da gelir.

اَلْعَالَمِينَ *Âlemîn* kelimesi, *âlem* kelimesinin çoğuludur. Yüce Allah'ın bildiği, sayısız ve sınırsız bütün âlemler demektir. Zerreler âleminden, yıldızlar âlemine kadar her âlem, ruhlar âlemi, misâl âlemi, berzah âlemi, bitkiler, hayvanlar, sesler, renkler hepsi ayrı bir âlemdir. Gökyüzündeki her bir yıldız dahi birer âlemdir ve astronomi bilginlerinin tahminlerine göre âlemde yüz milyar galaksi ve bu galaksilerden sadece biri olan Samanyolu galaksisinde iki yüz milyar yıldız vardır. Bu da âlemlerin Rabbi olan Allah'ın büyüklük ve kudretinin sonsuzluğunu gösterir.

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

3. *O Rahmân ve Rahîm*(dir),

اَلرَّحْمٰنِ "*Rahmân*", iyi olsun kötü olsun, mü'min olsun kâfir olsun, ayırım yapmadan dünyada nimetini herkese veren Allah demektir. "Pek merhametli" diye tefsîr edilebilir.

Bazı tefsîr âlimlerine göre ise bu âyette اَلرَّحْمٰنِ "*Rahmân*" kelimesi, "*Rezzâk*" manasındadır. Yani Yüce Allah, her canlıya uygun rızkı gönderiyor. Hiçbirini ihmal etmeden hepsini memnun ediyor. Küçük bir karıncanın midesine uygun rızkını gönderdiği gibi koca balinayı da aç bırakmıyor.

اَلرَّحِيمِ "*Rahîm*", "Çok merhamet edici" demektir. Âhirette nimetlerini sadece mü'minlere veren manasına da geldiği söylenmektedir. Yüce Allah, dünyada herkese nimet verdiği halde, kendisine inananlara âhirette özel muamele yapacaktır.

اَلرَّحِيمِ "*Rahîm*" ismi aynı zamanda şefkati ifâde eder. Çünkü Allah'ın her şeyi kuşatan bir şefkat ve merhameti vardır. Bilhassa dünyaya yeni gelen hayvan ve insan yavrularında bu daha belirgindir. Bu şefkat ve merhametin bir tecellisi olarak vahşi aslan, yavrusuna hizmet eder. Anne tavuk kendi yemez civcivlerine yedirir. Hatta onları bir tehlike anında kurtarabilmek için köpeğe saldırır. Anne kuş âdeta yavrusu için yaşar.

اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ "Rahmân ve Rahîm" âyetinden sonra, مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ "Din gününün mâliki" âyetinin gelmesi önemlidir. Çünkü rahmeti rahmet yapan, âhiretin gelmesidir. Nitekim nimeti nimet yapan da ebedî saadetin olmasıdır. Yoksa, meselâ en büyük nimetlerden olan akıl insana belâ olurdu. Çünkü akıl geleceği düşündükçe karşısında kabir görünür, hazır lezzetini acılaştırırdı. Aynı şekilde, rahmetin en güzel meyvelerinden olan muhabbet/sevgi ve şefkat, sevdiği insanlardan ayrılacağı düşüncesiyle şiddetli bir eleme dönüşürlerdi.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

4. *O, din gününün mâliki.*

يَوْمُ الدِّينِ "*Yevmü'd-dîn*", ceza günü demektir. Daha başka mânâlara da gelen "*din*" kelimesinin Fâtiha'da iki muteber mânâsı vardır; "işlerin karşılığı" ve "bilinen din." Böylece din günü, işlerin karşılığının verileceği veya dînin bildirdiği hallerin gerçekleşeceği zaman parçasıdır.

Bazı müfessirlere göre din günüyle kıyâmet günü kastedilmiştir. O gün Sûr'a üflenecek, haşir ve neşir olacak ve amel defterleri sahiplerine teslim edilecektir. Ardından iyiler iyiliklerinin mükâfatını, kötüler de kötülüklerinin cezasını göreceklerdir.

Din gününün diğer bir manası da, dinin zuhûr edeceği gündür. Bir mü'min esas olarak Allah'a, meleklere, öldükten sonra dirilmeye, kitaplara, peygamberlere, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanır. Namaza, oruca, hacca, zekâta itikat eder. İşte bütün bu inandıkları din gününde, yani âhirette esas mânâ ve mâhiyetleriyle zuhûr edip görüneceklerdir. Evet o gün, âyet ve hadislerle ifade edilen hakikatlerin en küçüğünden en büyük hakîkat olan Ulûhiyet hakikatine kadar din, bütün açıklığıyla ortaya çıkacaktır.

Allah, hem dünyanın hem de âhiretin Rabbi olduğu halde,

burada özellikle "*din gününün mâliki*" denmesinin hikmeti nedir? gibi bir soru akla gelecek olursa, bu şöyle izah edilebilir:

1. O gün, dînin bildirdiği hakîkatler tam manasıyla ortaya çıkacağı için Allah'ın, izzetini perdelemek gayesiyle hikmeti icabı bu dünyada yarattığı zâhirî sebepler nizâmı kaldırılıp her şeyin gerçek mâhiyeti ortaya çıkarılacağından "*din gününün mâliki*" buyurulmuştur.

2. Maksat, o günün önemine dikkat çekmektir.

3. Dünyada insanların da zâhirî mâlikiyetleri vardır. Yani insanlar; benim evim, benim bağım-bahçem, arazim vs. derler. Aslında hepsi Allah'ındır. Ama o gün bu da zâil olacak, ortadan kalkacak, Allah'ın hükümranlığı tam bir şekilde görünecektir.

يَوْمِ الدِّينِ "*Yevmi'd-dîn*" âyetindeki "*Yevm*" kelimesi gün demektir. Nasıl ki insan ömrünün bir günü olduğu gibi, cemaat ve milletlerin ömrünün de bir günü vardır. Bir gün de vardır ki, o da dünyanın ömrünün günüdür. Ve bir gün daha vardır ki, tam dünya gününe karşılık, âhiret günüdür. Bugün dünya, yarın âhiret derken bu iki günü kastetmiş oluruz; dünya bir gün, âhiret de bir gündür. Yüce Allah'ın şu muhteşem saltanatında, dünya ve âhiret sadece iki gündür. Bütün zamanlar ona nispeten bir ân-ı seyyale gibidir, yani bir anda gelir geçer. Fakat Allah'ın üzerinden zaman geçmez. O, "Yemez içmez, zaman geçmez, berîdir cümleden (bunların hepsinden uzaktır) Allah" hakîkatiyle anlatılmaktadır. Evet insanlık, kendi gününü tamamladığı zaman, bu günün (yani dünyanın) hesabını, o gün (yani âhirette) verecektir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

5. (Haydi öyleyse!) "*Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Sen'den medet umarız.*" (deyiniz).

Sanki sûrenin buraya kadar olan kısmında, bir tefekkür silsilesi neticesinde, Yüce Allah'ın vasıflarını anlayıp zikretmemiz

bizi O'nun huzuruna çıkarmaya hazırladı; bu hazırlıktan sonra Yüce Allah'ın huzûr-u kibriyâsına çıkarak adeta O'nu görüyorcasına, O'na hitap etme makamına yükseliyor, kulluğumuzu arz etmek istiyor ve إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ diyoruz.

"*Namaz mü'minin mi'râcıdır.*"[29] diyen Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), işte bu noktaya dikkat çekmektedir. Namaz kılan bir kimse, namazla sanki "*Yalnız Sana kulluk yapar, yardımı yalnız Senden isteriz.*" diyecek makama yükseliyor. Mü'min için ne büyük saadet ki, Peygamberler Sultanı'nın (sallallahu aleyhi ve sellem) madde ve manasıyla yükseldiği Mi'râc'taki makama namazıyla günde beş defa çıkmaya muvaffak oluyor.

Bir mü'min namazında bu mânâları düşünerek okursa kendini Allah'ın huzurunda hissedebilir. *"Rabbine, sanki O'nu görürcesine ibadet et. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor."*[30] hadisinin mânâsına mazhar olur.

وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ Ya Rabb! Biz gerek Sana ibadet ve itaatımızda ve gerek diğer bütün işlerimizde ancak Senden yardım isteriz. Senden başka kimseden yardım dilenmeyiz.

Bu âyette fiiller, إِيَّاكَ أَعْبُدُ وَإِيَّاكَ أَسْتَعِينُ "*Ancak Sana ibâdet ederim, ancak Senden yardım dilerim*" diye tekil değil de, "*kulluk ederiz, yardım isteriz*" şeklinde çoğul getirilmiştir. Belki cemaatle namaz kılarken imam bu sûreyi okuduğunda, arkasındaki cemaati de kastederek "*kulluk ederiz, yardım isteriz*" şeklinde çoğul olarak demesi doğru olabilir. Yani imam, bizim adımıza da dua ettiği için, "biz" diyebilir. Ama her bir Müslüman tek başına bu âyetleri okuduğunda yine neden "biz" diyor, diye bir soru akla gelebilir. Âlimlerimiz bu soruya şöyle cevap vermişlerdir: Âyette "Biz ibâdet ederiz, yardım isteriz." demekle şunlar kastedilmiş olabilir:

---

29 *Şerhu Sünen-i İbn Mâce* 1/313.

30 Müslim, *İman* 1.

1. Vücudumuzdaki bütün görünen ve görünmeyen organlarımız ve hücrelerimizin hepsi.

2. Melekler-cinler dahil Allah'ın varlığına ve birliğine inanan bütün şuurlu varlıklar.

3. Allah'ın, âlemlerin Rabbi olmasından hareketle bütün âlemlerdeki canlı-cansız her şey.

Ayrıca bu âyet bir yönüyle cemaat şuuru vermektedir. Çünkü biz bu âyette, "Ben" demeyi bırakıyor "Biz" diyoruz. Namaz, bizim sosyal hayatımızın, denge, düzen ve nizamının sembolüdür. Eğer biz, namazda bunu duyarsak cemaat halindeki yaşayışımızda bu, pırıl pırıl kendini gösterir. "Biz", kuru kalabalıktan ibaret bir cemaat değil; aksine ruh birliğiyle âhenk içinde muntazam bir cemaatiz. İşte fert, ilk defa bu düşünce ile cemaat şuuruna ulaşır; ferdî yaşamadan kurtulur.

Yüce Allah, mü'mine yaptırdığı bu duayı kabul buyurduğunu ve Fâtiha Sûresi'ni kulu ile kendi arasında ikiye taksim ettiğini Resûlünün (sallallahu aleyhi ve sellem) diliyle, şöyle bildirmektedir:

Ebu Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadiste Allah'la kul arasındaki bu münasebet ve paylaşma bize şöyle anlatılır: "Fâtiha'da Allah kuluyla konuşuyor ve şöyle buyuruyor:

قَسَمْتُ الصَّلاَةَ بَيْنِي وَ بَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ فَنِصْفُهَا لِي

وَ نِصْفُهَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ

"*Fâtiha'yı, kulumla benim aramda ikiye taksim ettim. Yarısı benim, yarısı kulumundur ve kuluma istediği verilecektir.*"

Kul: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dediği zaman,

Allahu Teâlâ: "*Kulum bana hamd etti*" der.

Kul: اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ dediği zaman,

Yüce Allah: "*Kulum beni senâ etti (övdü)*" der.

Kul: مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ dediği zaman,

Yüce Allah: "*Kulum beni yüceltti*" der. Ve buraya kadar benimdir.

Kul: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ dediği zaman,

Allahu Teâlâ: "*Bu benimle kulum arasındadır*" der. "*Sûrenin sonu ise sadece kulumundur ve kuluma istediği verilecektir.*" der.[31]

İşte insan Fâtiha'yı okurken bu münasebet ve paylaşmaya dikkat etmelidir. Kul: "Allah'ım! Beni doğru yola hidâyet et; aşırılıklardan uzak bir ortaya yola, gazaba uğratmayacağın yola... Bunakların, akılsızların yoluna girmekten beni muhafaza buyur. Nebîlerin, sıddıkların, şehitlerin yoluna hidâyet eyle. Mağdûbîn ve dâllinden eyleme!" diyor. Allah da: "Bu kuluma aittir ve kulumun istediği verilecektir." cevabını veriyor.

Ve sanki insan, bu makamda kendisine bir fırsat ve selâhiyet verildiğini keşfeder gibi olur. Binaenaleyh, onun bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmesi gerekir. Bu itibarla istenmeye en lâyık husus ne ise o istenmeli ve bu fırsat kaçırılmamalıdır. Onun içindir ki, hiç vakit kaybetmeden, doğru yola hidâyeti talep sadedinde اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "*Hidâyet eyle bizi doğru yola.*" der ve Rabbinden kendisini sırât-ı müstakîme ulaştırmasını ister.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

6. *Hidâyet eyle bizi doğru yola,*

إِهْدِنَا "*İhdinâ*", bize hidayet et, hidayetimizi arttır, bizi hidayette dâim eyle, demektir.

---

31 Müslim, *Salât* 38, 40; Ebû Dâvud, *Salât* 132; Tirmizî, *Tefsîr*, *Sûre 1*, 1; Nesâî, *İftitah* 23; İbn Mâce, *Edeb* 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/241.

Bu âyeti okuyan bir kimse, eğer hidâyette değilse, onun için bu hidâyete ermek adına bir dua olur. Fakat, hidâyete ermiş bir mü'min/müslüman bu âyeti/duayı okuduğunda ne ifade eder şeklinde bir soru akla gelebilir. Çünkü kendisi zaten hidâyete ermiş birisidir. Müfessirlerin açıklamasına göre o zaman bu dua:

1) Bizim hidâyetimizi arttır,

2) Bizi hidâyette dâim ve kâim eyle, manasındadır.

اَلصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "*Sırât-ı müstakîm*"; hiçbir eğrilik ve meyil bulunmayan cadde, orta yol, işlek yol olan Kur'ân yolu, Allah Resûlü ve ashâbının yolu, Cennet yolu, hak yol, İslâm, İslâm milleti, ana yol, herkesin yürüyebileceği bir yol manalarındadır.

اَلصِّرَاط "*es-Sırât*": Bu kelimenin başında harf-i ta'rîf, yani belirlilik takısı vardır. Bu da sırât kelimesinin şu manaya geldiğini gösterebilir: Öyle belli bir yol ki; bizden evvel binlerce peygamber, milyonlarca sâlih insan ve yüz binlerce veli o yoldan geçmişlerdir.

Kul, Allah'ın râzı olduğu kulluğu yapıp dua makamına gelince, en mühim arzusuna, yani sırât-ı müstakîme hidâyet istemesi kendisine bildiriliyor. Bu sırât-ı müstakîm tabiriyle; her türlü bozuk din ve ideoloji mücmel olarak reddedilir. Zira sırât-ı müstakîm, hakkı bilmeyi, onu her şeye tercih etmeyi, ona teslim olup imkân nispetinde onu hâkim kılmak için gayret harcamayı ifade eder.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّآلِّينَ

7. *O kendilerine nimet verdiğin mutlu kimselerin yoluna (hidayet eyle); o gazaba uğramışların ve o sapmışların yoluna değil.*

أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ "*Kendilerine nimet verdiğin kimseler.*" Kendilerine nimet verilenlerin kimler olduğu, görüldüğü gibi bu âyette açıklanmamıştır. Fakat Kur'ân'ın bazı âyetleri, manası biraz

kapalı olan diğer âyetlerini açıklar. Bu âyeti de Nisâ sûresinin 69'ncu âyeti açıklamaktadır:

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً

"*Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği nebîler, sıddîkler, şehitler, sâlih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!*"

أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ "*Kendilerine nimet verdiğin kimseler.*" ifadesindeki أَنْعَمْتَ "*nimet verdin*" fiili, "doğru yol nimetine eriştirmek" mânâsındadır. Demek bu nimet, önemli nimettir. Zira bunu elde edince, diğer nimetler gölge gibi onu takip ederler. Böylece anlaşılır ki "sırât-ı müstakîme erdirmek"; hem en mühim yardım, hem de en büyük nimettir. Hem de o zâtların bu yolu, yani *nebîler, sıddîkler, şehitler, sâlih kişilerin* bu caddesi, onların kendilerinin ortaya attığı bir yol olmayıp, Allah'ın gösterdiği bir yol ve en büyük nimettir, ama ona mazhariyet ve o yola girmeleri itibariyle "onların yolu" sayılmaktadır. Böylece bu âyetle, insanları eğitmede pek mühim bir yeri olan *örnek* ihtiyacı karşılanmış olmaktadır.

اَلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ "*Gazaba uğrayanların*" ve اَلضَّالِّينَ "*Sapkınlarınkine değil!*"

Doğru yoldan sapma ve Allah'ın gazabına uğrama, yalnızca belli bir zamandaki belli bir millet ve din mensuplarına mahsus olmadığı için âyette, gazaba uğrayanların ve sapkınların kimler olduğu zikredilmemiştir.

Bazı âlimlerimizin ciltlerle tefsîr yazdığı, Hz. Ali'nin ise "*İsteseydim Fâtiha'nın tefsîrine dair yetmiş deve yükü eser yazardım.*"[32]

---

32 Suyûtî, *el-İtkân*, 4/200.

dediği bu bereket kaynağı sûrenin sunmaya çalıştığımız kısa tefsîrinden de anlaşılacağı gibi, Fâtiha-i şerife, Kur'ân'ın bir hülasasıdır/özetidir. Sanki Kur'ân mükemmel bir vücut, Fâtiha onun başı, Besmele ise o baştaki taçtır.[33]

Âmîn - اٰمِينَ

Âmîn, "*kabul et*" demektir. Fâtiha ile Allah'a karşı kulluğumuzu arz etme, muhtaç olduğumuz şeyleri dileme ve dilenme neticesinde bu isteklerimizi kabul et manasına âmîn diyoruz.

Âmîn, Kur'ân'dan bir âyet değildir. Bunun için Mushaf'a yazılmaz. Fakat Buharî ve Müslim'de rivayet edildiği üzere Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki; "*İmam* وَلاَ الضَّآلِّينَ (veleddâllîn) *dediği zaman hepiniz âmîn deyiniz. Çünkü melekler de âmîn derler. Âmîn demesi, meleklerin âmînine tevafuk edenin geçmiş günahları affedilir.*"[34]

Diğer bir hadiste de: "*Dünya halkının saflarının hizasında göktekilerin safları bulunur. Bundan dolayı yerdeki "âmîn" gökteki "âmîn"e tevafuk ederse ibadet edenin günahları affedilir.*"[35] buyurulmuştur.

Bir hadîs-i şerifte de şöyle nakledilir: "*Allah Resûlü* وَلاَ الضَّآلِّينَ (veleddâllîn) *dedikten sonra cemaatle birlikte öyle bir âmîn derdi ki, câmi lerzeye gelirdi* (titrerdi)."[36]

Fâtiha Sûresin'in Fazîleti

1. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "*Fâtiha Sûresi her hastalığın şifâsıdır.*"[37]

---

33 Elmalılı, *Fâtiha Sûresi tefsîri.*

34 Buhârî, *Ezan* 111, 113, *Deavât* 4; Müslim, *Salât* 72.

35 Benzeri rivayetler için bkz: Müslim, *Salât* 72-76.

36 İbn Mâce, *İkâme* 14; *Müsned*, 3/354; Dârimî, *Mukaddime* 6.

37 Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Kahire 1387, 2/137'de Saîd ibn Mansûr ve el-Beyhakî'den.

2. Başka bir hadiste: "*Fâtiha Sûresi, Kur'ân'ın en büyük sûresidir.*"[38]

3. Diğer bir hadiste de: "*Fâtiha ve Bakara Sûresi'nin sonu bana Arş'ın altındaki bir hazineden verildi.*"[39] buyurmuşlardır.

4. Enes b. Mâlik'ten rivâyete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine şöyle buyurmuştur: "*Yatağına yattığında Fâtiha ve Kul hüvellahü Ehad Sûrelerini okuduğun zaman, ölüm dışında kalan her şeyden emin olur, korunursun.*"[40]

5. Ebu Saîd İbnu'l-Muallâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Mescid-i Nebevî'de namaz kılıyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni çağırdı. Fakat namazda olduğum için O'na cevap veremedim. Sonra yanına gelerek: 'Ey Allah'ın Resûlü namaz kılıyordum bu sebeple cevap veremedim diye özür diledim.' Bana: "*Yüce Allah Kitab'ında 'Ey iman edenler, Allah ve Resûlü sizi çağırdıkları zaman hemen icâbet edin.' buyurmuyor mu?*" (Enfal, 8/24) dedi ve arkasından ilave etti: "*Sen mescidden çıkmazdan önce, sana Kur'ân-ı Kerîm'in* (sevapca) *en büyük sûresini öğreteyim mi?*" dedi ve elimden tuttu. Mescidden çıkacağı sırada ben: "Sana en büyük sûreyi öğreteceğim." dememiş miydiniz dedim. Bana: "*O sûre es-Seb'u'l-Mesânî* (yedi âyet) *yani namazlarda tekrar tekrar okunan 'Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin' dir ve bana verilen yüce Kur'ân'dır.*""[41] buyurdu.

6. İbn Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cibril (aleyhisselâm), Peygamberimizin (aleyhissalâtu vesselâm) yanında otururken yukarıdan kapı sesine benzer bir ses işitti. Başını göğe doğru kaldırdı. Cibril (aleyhisselâm) dedi ki: '*İşte gökten bir kapı açıldı, bugüne*

38 Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 9.

39 *Zevâid*, 1/169-170; *Metâlib* 3/283, 300.

40 *Zevâid* 5/121.

41 Buhârî, *Tefsîr* 1; Nesâî, *İftitah* 26; Ebû Dâvud, *Vitr* 15.

kadar böyle bir kapı asla açılmamıştı.' Derken oradan bir melek indi. Cibril (aleyhissalâm) tekrar konuştu: '*İşte arza bir melek indi, şimdiye kadar bu melek hiç inmemişti.*' Melek selam verdi ve Peygamber Efendimize (aleyhissalâtu vesselâm): '*Sana verilen iki nuru müjdeliyorum. Bunlar, senden önce başka hiçbir peygambere verilmemişlerdi: Onların biri Fatihâ Sûresi, diğeri de Bakara Sûresi'nin son iki âyeti. Onlardan okuduğun her harfe mukabil sana mutlaka büyük sevap verilecektir.*'"[42] dedi.

7. Rivâyete göre Hasanü'l-Basrî şöyle demiştir: Yüce Allah yüz dört kitap indirmiştir. Bu yüz dört kitabın ilmini dört kitapta toplamıştır. Dört kitabın ilmini de Kur'ân'da bir araya getirmiştir. Kur'ân ilmini de mufassal (kısa) sûrelerde, bunların ilmini de Ümmü'l-Kur'ân olan Fâtiha'da, Fâtiha'nın ilmini de şumüllü (mânâsı çok geniş) şu iki kelimede إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ "*Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden medet umarız.*" toplamıştır. Gökten inmiş olan bütün kitapların ilmi işte şu iki kelimede toplanıp bir araya gelmiştir."[43]

Fâtiha, En Güzel Duadır

Dua okuyacağımız zaman bir hadis-i şeriften istifadeyle Fâtiha Sûresi'ni okuyup; sonra da özetle: "Allah'ım, işte bu şifa vesilesi Fâtihadır; Sen de Şâfî'sin, şifa veren yalnız Sensin. Senden başka şifâ verebilecek kimse ve Senin şifandan başka da şifa yoktur. Hastalığımı gider; bu derdime deva ver. Hastalıktan hiçbir eser bırakmayacak bir şifa nasip et." diyebiliriz.

Evet, en güzel dua Fâtiha'dır. Samimi bir kalple hangi hastalığa okunursa okunsun biiznillah (Allah'ın izniyle) şifa vesilesi olur. Zaten, Fâtiha'nın isimlerinden biri de Şâfiye'dir...

---

42 Müslim, *Müsâfirin* 254; Nesâî, *İftihah* 25.

43 İbn Teymiye, *Fetâvâ* 17/4.

Her türlü dert ve sıkıntımızın gitmesi için Fâtiha'yı okuyup, "Rabbim, işte bu sûre Kâfiye'dir. Senin izin ve yardımınla her derde yetebilir. Sen Kâfisin. Okuduğum şu sûre hürmetine dert ve sıkıntılarım hususunda bana yardımcı ol." diyebiliriz.

6. RÜKÛDA OKUNACAK DUALAR

Rükû sözlükte "eğilmek" anlamına gelir. Namazın ana unsurlarından olan rükû, eller dizlere erecek şekilde öne doğru eğilmek demektir. Allah Resûlü'nün (aleyhissalatü vesselâm) uygulamasına en uygun rükû şekli, sırt ve baş düz olacak biçimde eğilmektir. Rükûda dizler dik tutulur, eller diz kapakları üzerine konur ve el parmakları diz kapaklarını kavrar.

Rükûda en az üç kere –hakkını vere vere, yani kelimeleri güzelce telaffuz ederek– سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ "Sübhâne rabbiye'l-azîm" (Büyüklük ve azâmet sadece Kendisine ait olan Rabbimi yaratılmışlara ait bütün eksikliklerden tenzih ederek O'nu güzel isim ve sıfatlarıyla tesbih eder ve yüceltirim.) denir.

Rükûdaki bu duruş, iki büklüm yürüyen yaratıkların ibadetidir ki, mü'min onu hatırlar ve orada yaptığı dua ile sanki: "Sana hamdolsun Rabbim! Beni, iki büklüm yürüyen mahlukatın gibi değil de, elif gibi dümdüz yarattın" der. Dolayısıyla mü'min bu haliyle, rükû halindeki tüm canlıların ibadetini de temsil etmektedir. Bilindiği gibi yeryüzünde iki büklüm olmuş, dört ayağı

üzerinde emekleyip duran varlıklar vardır. Fıtratın/yaratılışın kanunları içinde onlar da Rabbilerine karşı yaratılış görevlerini yerine getirirler. Zira o fıtrat üzere yaratılmış olmanın, onların sırtlarına yüklemiş olduğu görevler vardır. İşte insan onları bu vaziyette görünce: "Allah'ım! Yaratıklar içinde iki büklüm olanlar da var. Bir hayat boyu iki büklüm ve şuursuz yaşıyorlar. Her ne kadar şuursuz yaşasalar da, onlar Sen'i hisleri ile biliyor, seziyorlar veya Sen'in kanunlarınla sağa-sola sevk olunuyorlar. Ve böylece hayatlarını devam ettiriyorlar. Ama Sen bana bir şuur, bir irade vermişsin." deyip rükûya gider ve bütün bunları bana ihsan eden Sen'sin. Sen'i tesbih ve takdis ederim manasına, "Sübhâne Rabbiye'l-azîm." der.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) rükûda سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ duasından başka dualar da okumuştur. Onun için biz de namazlarımızda bazen sadece سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ "Sübhâne rabbiye'l-azîm" duasını okuruz, bazen de aşağıda zikredeceğimiz duaları okuruz. Özellikle nâfile namazlarda ise birkaç tanesini birden okuyabiliriz. Çünkü Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisi tek başına namaz kıldığında namazı uzatırdı. Hanımlarından mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin anlattığına göre, o kadar uzun ayakta dururdu ki, rükûya gitmeyeceğini düşünürlerdi. O kadar uzun rükû yapardı ki, tekrar doğrulmayacağını zannederlerdi. Secdesi de aynı şekilde uzun sürer, secdeden kalkmayacak sanırlardı. Peygamberimiz'in tek başına kıldığı bu namazlar, farzlar dışındaki nâfilelerdir. Çünkü farz namazları mutlaka mescidde cemaatle birlikte kılar ve imamlığı da kendileri yaparlardı. Onun için de insanlara namaz kıldırdığında kesinlikle namazı çok uzatmazdı.

Rükûda Okunacak Diğer Dualar

Birinci Dua:

سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

"Kudret, hükümranlık, büyüklük ve yücelik sahibi Allah'ı tüm noksanlıklardan tenzih ederim. Yüce Rabbimi bütün noksanlıklardan tesbih ederim." (3-9 defa)[44]

İkinci Dua:

Hz. Âişe (radıyallâhu anha) şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) rükû ve secdede şu duayı çok okurdu:

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي

"Sübhansın Yâ Rab! Allah'ım, Sen noksan sıfatlardan, eksik ve kusurdan, şerîk ve yardımcıdan münezzehsin, yücesin. Hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbih ederim. Allah'ım! Beni bağışla."[45]

Üçüncü Dua:

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلاَئِكَةِ وَالرُّوحِ

"Allah'ım! Sen ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tamamıyla münezzehsin. Sen bütün kusurlardan ve noksanlardan tamamıyla arınmışsın, mukaddessin. Sen meleklerin ve Rûh'un Rabbisin."[46]

---

44 Ebû Davud, *Salât* 151.

45 Buhârî, *Ezân* 123,139; Müslim, *Salât* 217.

46 Müslim, *Salât* 223; Ebû Davud, *Salât* 151.

Hz. İbrâhîm (a.s.) ve Sübbûhun Kuddûsün Duası

Menkıbe kitaplarında anlatıldığına göre; Hz. İbrahim'in o kadar çok koyunları ve bu koyunların çobanları vardır ki, o kendi dönemi itibarıyla en zenginlerinden sayılacak kadar servet sahibidir.. Fakat O, dünyayı kesben olmasa da kalben terketmiştir. Onun çalışıp kazanması, dünyayı imar etmek ve din-i mübînin yeryüzünün dört bir yanında şehbal açmasını sağlamak içindir.

Bir gün, bazı melekler, Cenâb-ı Hakk'ın, İbrahim aleyhisselama "Halilim" (dostum) demesindeki hikmeti sorarak, Peygamberlik ve dostluğun servetle bağdaşıp bağdaşmayacağını öğrenmek isterler. Onların maksadı –hâşâ– itiraz değildir, o zenginliğin hikmetinin açıklanmasını istemektir.

Cenâb-ı Hak da: "Bu servet onun gönlüne girmiş mi girmemiş mi gidin deneyin." der ve bunun üzerine melekler, vahiy meleği Cibrîl-i Emîn başkanlığında insan sûretinde temessül ederek Hz. İbrahim'in yanına gelirler. Melekler, Allah'ın izniyle, Hz. İbrahim'i ziyaret ederler; uzun bir yoldan gelmiş, saçı-sakalı dağınık, üstü-başı perişan birer misafir edasıyla İbrahim Nebî'nin yanına varırlar ve onun duyacağı şekilde "Sübbûhun Kuddûsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh." derler. Kalbi ötelerden gelen esintilere açık olan İbrahim Aleyhisselam, Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh u takdîs etmek için çok iyi seçilmiş bu kelimeleri ve onların seslendirilişindeki lâhûtîliği duyunca pek sevinir; "Aman Allahım, bu ne güzel bir söz!" diyerek hayranlığını ifade eder ve "Servetimin üçte biri sizin olsun, yeter ki o tesbîhi bir kere daha söyleyin!" der. Melekler, kendilerine has bir ses ve eda ile o tesbîhi tekrar edince, Allah'la alâkası açısından tesbîh u ta'zîme ve vahye âşina olan Halilürrahman,

o sözdeki derinliğin kendi ruhunda hâsıl ettiği tesir neticesinde, bir kere daha aynı tesbîhi duymak için malının yarısını vermeye de razı olur. Melekler bir daha söylediklerinde ise Hz. İbrahim: "Çobanlarımla beraber size köle oldum." karşılığını verir. Bunun üzerine Cebrâîl (aleyhisselâm) kendini tanıtır ve "Ben Allah'ın meleğiyim. Bunlara ihtiyacım yok, fakat Rabbim senin sadakatini göstermek istedi ve seni bizimle imtihan etti." der ve oradan ayrılırlar.[47]

Hz. İbrahim'in bu kıssası bir menkıbe olsa da, ya da üstûreye benzese ve aslı olmasa da, faslı bize bir şeyler anlatır. Çünkü Halilurrahman'ın bütün hayatı o tür fedakârlık ve teslimiyet örnekleriyle doludur.

---

47 F. Gülen, *Kur'an'dan İdrâke Yansıyanlar*, İstanbul 2007, s.331-332. Bu duânın geniş mânâsı için bkz. M. Fethullah Gülen, İstanbul 2006, *İkindi Yağmurları*, s. 129-139. (*Meleklerin Tesbihi*)

7. RÜKÛDAN DOĞRULUNCA (KAVME/KAVEME'DE) OKUNACAK DUALAR

Kavme (Kaveme): Namazda, rükûdan ayağa kalkıp, uzuvlar hareketten kesildikten sonra en az bir kere "Sübhânallah" diyecek kadar durmak demektir. Kavmede dosdoğru oluncaya kadar dikilmek sünnettir. Kavmenin ve iki secde arasında durmanın (celsenin) farz olduğunu bildiren âlimler de vardır.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün ashâbına: "En kötü hırsız, namazından çalan kimsedir." demiş. Bunun üzerine ashâb: "İnsan namazından nasıl çalar?" demişler. Allah Resûlü de: "Rükû ve secdelerini tam olarak yapmaz." buyurmuştur.[48]

Öyleyse namaz kılanlar bu hırsızlıktan sakınmalı ve en kötü hırsız olmaktan kurtulmalıdır. Onun için de rükûyu, secdeleri, kavmeyi ve celseyi tam olarak yapmalıdır. Yani rükûdan kalkınca tam dikilip "sübhânellah" diyecek kadar durmalı ve iki secde arasında güzel bir şekilde oturup yine "sübhânellah" diyecek kadar durmalıdır. Böylece, kavmede ve celsede,

---

48 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3/56; Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr* 1/513.

itmi'nân (hareketsizlik) hâsıl olur. Böyle yapmayanlar, hırsızlardan olurlar.

Namaz kılan kimse rükûda okuyacağı duaları okuduktan sonra, Allah'ın yücelik ve büyüklüğü ve kendisinin basitlik ve küçüklüğü karşısında tefekküre dalar ve سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ "Semiallahü limen hamideh (Allah, hamdeden kulunun övgüsünü işitmiştir)" diyerek ayağa kalkar. Kendisini doğru yola ilettiği için Allah'a şükür ve hamdini arz eder ve ayakta: اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ "Allahümme Rabbenâ ve leke'l-hamd (Allah'ım, ey Rabbimiz, hamd sana mahsustur)" der.

Rükûda olduğu gibi, Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kavmede de اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَ لَكَ الْحَمْدُ "Allahümme Rabbenâ ve leke'l-hamd" duasından başka dualar okumuştur. Aynı şekilde sahabe efendilerimiz de farklı dualar okumuşlar, Allah Resûlü de onların bu dualarının güzel olduğunu söylemiştir. Buradan hareketle bizler de rükûdan doğrulunca bu duaların birisini veya birkaçını okuyabiliriz. Şimdi bu dualardan birkaçını zikredelim:

1. Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarken, cemaatten biri aniden:

اَللّٰهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللّٰهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً

"Allah büyüktür, büyük. Çokça hamd olsun Allah'a. Sabah ve akşam Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim." dedi. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) selam verdikten sonra:

– "Bu sözleri kim söyledi?" diye sordu. Söyleyen adam:

– "Ben, ey Allah'ın Resûlü" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

– "O sözler hoşuma gitti. Çünkü semânın kapıları onlara

açıldı" buyurdu. İbn Ömer (radıyallahu anh) der ki: "Söylediği günden beri o zikri/duayı okumayı hiç terketmedim."[49]

2. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) cemaate namaz kıldırırken nefes nefese bir adam geldi ve:

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ

"Allah'ım, ey Rabbimiz, hamdin çoğu, iyisi ve mübârek olanıyla berâber hepsi Sana mahsustur." dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) namazı bitirince:

– "Şu kelimeleri hanginiz söyledi?" diye sordu. Cemaat bir müddet sessiz kaldı, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

– "Kim söylediyse çekinmesin, benim desin, zira fena bir şey söylemiş değil." dedi. Bunun üzerine o adam:

– "Ben, ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Resûlullah da:

– "Ben on iki melek gördüm. Her biri, bu kelimeleri (Allah'ın huzuruna) kendisi yükseltmek için koşuşmuşlardı."[50]

İbn Ömer, Resûlullah'tan bunu işittikten sonra bir daha bu duayı da okumayı bırakmadığını söylemiştir.[51]

3. Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) rükûdan doğrulunca okuduğu dualardan birisi de şudur:

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمٰوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلَ الْمَجْدِ وَالثَّنَاءِ أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ، لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

49 Müslim, *Mesâcid* 150; Tirmizî, *Daavât* 127.
50 Müslim, *Mesâcid* 149; Ebû Dâvud, *Salât* 121.
51 Tirmizî, *Daavât* 127.

"Allah'ım, gökler, yer ve aralarındaki mekânlar dolusu ile daha başka dilediğin şeyler dolusunca hamd Sana mahsustur. İzzet ve hamd sanadır. Bir kulun, -ki hepimiz kuluz- söyleyeceği en doğru söz şunlardır: Allah'ım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Senin lutfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez."[52]

Rükûdan doğrulup kalkan mümin, Yüce Allah'a karşı teşekkürünün bir ifadesi olarak yüzünü yere koyup secdeye kapanır.

52 Müslim, *Salât* 202-206; Ebû Davud, *Salât* 144.

8. SECDEDE OKUNACAK DUALAR

Secde sözlükte "itaat, teslimiyet ve tevâzu içinde eğilmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek" anlamına gelir. Namazın her rekâtında belirli uzuvları yere veya yere bitişik bir mahalle koyarak iki defa yere kapanmak namazın rükünlerindendir. Allah Resûlü'nün (aleyhissalatü vesselâm) uygulamasına en uygun secde; yüz, eller, dizler ve ayak parmaklarının üzerinde yapılanıdır.

Secdede üç kere سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى "Sübhâne rabbiye'l-a'lâ (Ey en yüce olan Rabbim! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih edip yüceltirim)" denir, hatta bunu tek rakamlı olmak şartıyla beşe, yediye, dokuza çıkarmak da mümkündür.

Namaz kılan kimse, rükûdayken, iki büklüm yürüyen yaratıkları ve onların ibâdetlerini düşündüğü gibi, secdede de, yerde sürünüp emekleyen varlıkları ve onlarla kendi arasındaki mesafeyi düşünür ve Allah'ın kendisine olan lütuflarını düşünerek secdeye kapanır. Secde ile Allah'a en yakın olma anını elde eden kul, bütün yaratıklar adına O'na kulluğunu arz eder.

İslâm âlimleri, namaz rükûnleri arasında yer alan secdeyi, "İnsanın ulaşabileceği en son zirve" olarak kabul eder ve "diğer rükünler, secdeye ulaşabilmek için birer basamak hükmündedir." derler. Evet, insan abdest ile başlayan, Rabbin huzuruna çıkma ameliyesinde, çeşitli safhalardan geçer ve Allah Resûlünün ifadesiyle "kulun Rabbine en yakın olduğu" mekâna, yani secde hâline ulaşır. Evet namaz, mi'racın gölgesinde, öteler ötesine yapılan bir seyahat ise, secde de o namazda en büyük bir rükûn olduğuna göre, insan secdede Allah'a yakınlığı hissetmeye ve kalbinde onu yakalamaya çalışmalıdır.

Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), secdelerinde سُبْحَانَ رَبِّيَ اْلأَعْلَى "Sübhâne rabbiye'l-a'lâ" duasının dışında değişik dualar da yapmıştır. Çünkü Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), secdede çok dua etmiş ve bizleri de çok dua etmeye teşvik etmişlerdir: "Kulun Rabbine en yakın olduğu zaman secde hâlidir. Öyle ise secdede iken çok dua edin."[53] buyurmuşlardır. Kulun Allah'a yakın olmasından maksat ise, O'nun rahmetine yakın olmasıdır. Peygamberimizin secdede duaya teşvik buyurması da bundandır. Şimdi de o dualardan birkaç örnek zikredelim:

Birinci Dua:

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي

"Sübhansın Yâ Rab! Allah'ım, Sen noksan sıfatlardan, eksik ve kusurdan, şerîk ve yardımcıdan münezzehsin, yücesin. Hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbih ederim. Allah'ım! Beni bağışla."[54]

İkinci Dua:

Hz. Âişe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Bir gece Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) yanımda olmadığını farkettim,

53 Müslim, *Salât* 215.

54 Müslim, *Salât* 217.

karanlıkta el yordamıyla bakınmaya çalıştım. (Onu araştırırken) elim ayağının tabanına temas etti. Secde vaziyetinde iki ayağını da dikmiş şöyle diyordu:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

'Allah'ım! Senin gazabından rızâna, azâbından affına sığınırım. Ben Senden Sana (celâlinden cemâline) sığınırım. Ben Seni lâyık olduğun şekilde medh ü senâ edemem. Sen kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin.'"[55]

Üçüncü Dua:

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلاَئِكَةِ وَالرُّوحِ

"Allah'ım! Sen ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tamamıyla münezzehsin. Sen bütün kusurlardan ve noksanlardan tamamıyla arınmışsın, mukaddessin. Sen meleklerin ve Ruh'un Rabbisin."[56]

Dördüncü Dua:

سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

"Kudret, hükümranlık, büyüklük ve yücelik sahibi Allah'ı tüm noksanlıklardan tenzih ederim. Yüce Rabbimi bütün noksanlıklardan tesbih ederim." (3-9 defa)[57]

Bu dualardan sonra أَللهُ أَكْبَرُ "Allahü Ekber" denilerek secdeden kalkılır, bir defa سُبْحَانَ الله "Sübhânellah" diyecek kadar bir zaman oturulup yine أَللهُ أَكْبَرُ "Allahu Ekber" denilerek ikinci secdeye varılır.

55 Müslim, *Salât* 222; Ebû Davud, *Salât* 152.
56 Müslim, *Salât* 223.
57 Ebû Davud, *Salât* 151.

9. İKİ SECDE ARASINDA (CELSE'DE) OKUNACAK DUALAR

Celse: Namazda, birinci secdeden doğrulduktan sonra ikinci secdeye varıncaya kadar geçen süre içinde bir müddet oturmaktır.

İki secde arasında göz önünde bulundurulması gereken hususlar:

Secdeleri hızlı hızlı yapmamak, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) deyimiyle "karganın yem toplaması gibi acele etmemek" gerekir. Birinci secdeden kalktıktan sonra oturma vaziyetine geçmeden aceleyle ikinci secdeye gitmek namazın adabına aykırıdır. İki secde arasında bir kez سُبْحَانَ اللّٰهِ "Sübhânellah" diyecek kadar duruldüktan sonra ikinci secdeye gidilir.

Resûlullah Efendimiz iki secde arasında bazen uzun süre oturup dua etmiştir. Bir hadis-i şerifte; onun rükû, secde ve iki secde arasındaki duruşu aynı uzunlukta olduğu bildirilirken; bir diğer hadiste, Ashab, O'nun çok uzun durmasını garip karşılayıp yoksa şaşırdı mı diyecek hale geldiği olmuştur. Şimdi bu söylediklerimizle ilgili birkaç hadis zikredelim:

1. Hz. Âişe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namaza tekbir ve Fâtiha Sûresi'ni okuyarak başlardı. Rükûya vardığında başını ne kaldırır, ne de eğerdi, bu ikisi arasında bir ölçüde tutardı. Rükûdan başını kaldırdığında, iyice doğrulup ayakta durmadıkça secde yapmazdı. Secdeden başını kaldırınca, iyice oturmadan ikinci secdeyi yapmazdı. Her iki rekâtte bir oturunca et-Tehıyyât duasını okurdu; aynı zamanda sol ayağını yere koyup sağ ayağını dik tutardı, kalçaları yere koyup bacakları dikmeyi menederdi. Aynı zamanda kolları, yırtıcı hayvanların ön ayaklarını yere yayıp uzattığı gibi yayıp uzatmayı da menederdi. Ve namazı selam vermek suretiyle tamamlardı."[58]

2. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) beni üç şeyden menetti: Namaz kılarken secde ettiğimde, horoz, yeri gagalar gibi başımı kaldırıp indirmemi, kalçayı yere koyup dizleri dikerek elleri yere koymak suretiyle köpek oturur gibi oturmamı ve tilki gibi etrafa bakınmamı."[59]

3. Bu konuda benzer bir rivâyet de şöyledir:

Abdurrahman b. Şibl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalatü vesselâm) karga gagalamasından, vahşi hayvanlar gibi kolları yaymaktan, kişinin mescidde/camide deve gibi mekân tutmasından nehyetti."[60]

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste namazla ilgili üç âdâb öğretmektedir:

1. İki secde arasında bir miktar hareketsiz bir şekilde oturmadan çabucak ikinci secdeye gitmeyi, karga gagalamasına benzetmiştir. Çünkü karga da bir leşe rastlayınca gagalarını peş peşe aralıksız saplar.

---

58 Ebû Dâvud, *Salât* 124.

59 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/311.

60 Ebû Dâvud, *Salât* 148, (862); Nesâî, *İftitah* 145, (2, 214)

2. Namaz kılan kimsenin secde sırasında kollarını yere yaymasını da vahşi hayvanların yatma sırasında ön ve arka bacaklarını yere yaymasına benzetmiştir. Hâlbuki kollar yana doğru çıkmış ve dirsekler havada olmalıdır.

3. Namaz kılan kimse mescidde/camide aynı yere alışıp, her gelişinde orada namaz kılmamalıdır. Bu davranış hadiste "deve gibi mekân tutmak" tabiriyle yasaklanmıştır. Çünkü develer ağıllarda her seferinde aynı alıştıkları yere çökerek yatmayı tercih ederler.[61]

Peygamber Efendimiz iki secde arasındaki oturuşlarda da çeşitli şekillerde dua etmiştir. Şimdi de O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) yaptığı dualardan bazılarını zikredelim:

Birinci Dua:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي

"Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet eyle, bana afiyet lütfeyle, bana hidayet eyle, bana rızık ihsan eyle, benim eksiğimi-gediğimi gider (kusurlarımı telafi et) ve beni yücelt."[62]

İkinci Dua:

Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) iki secde arasında bazen şu duayı okuduğu rivâyet edilmiştir:

رَبِّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي

"Rabbim, beni bağışla, Rabbim, beni bağışla."[63]

---

61 İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi* 8/453, Akçağ Yayınları.

62 Tirmizî, *Salât* 211; İbn Mâce, *İkâme*, 23, *Dua*, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/371.

63 Ebû Dâvud, *Salât* 151; İbn Mâce, *İkâmetü's-Salât*, 23; Nevevî, *el-Ezkâr*, Beyrut 1994, s.58.

10. KA'DE-İ AHÎRE'DE OKUNACAK DUALAR

Ka'de-i ahîre "son oturuş" demektir. Namazın sonunda bir süre (teşehhüt miktarı) oturup beklemek namazın rükünlerindendir. İki rekâtlık namazlardaki oturuş, daha önce oturuş bulunmadığı için son oturuş, üç rekâtlılarda üçüncü rekât, dört rekâtlılarda da dördüncü rekât Ka'de-i ahîre (son oturuş) sayılır. Son oturuşta olması gereken en az süre "teşehhüt" miktarıdır. Teşehhüt miktarı ise, "et-Tehıyyâtü" duasını okuyacak kadar bir süredir.

et-Tehıyyâtü duasından sonra, Allâhümme Salli ve Bârik dualarını, daha sonra da sırasıyla, Rabbenâ Âtinâ, Rabbic'alnî ve Rabbenağfirlî dualarını okuruz. Şimdi bu dualar hakkında kısa kısa bilgi verelim.

a) et-Tehıyyâtü

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ
وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Bütün övgüler ve (dil, beden ve mal ile yapılan) ibâdetlerin hepsi yalnız Allah içindir. Ey makamı yüce olan Nebî Muhammed!

Allah'ın rahmeti, bereketi ve selâmı Senin üzerine olsun. Selâm ve selâmetlik bizim üzerimize ve Allah'ın iyi kullarına olsun! Şahâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur; yine şahâdet ederim ki; Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür."

et-Tehıyyâtü duası, mi'racı anlatmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bizim kendi kendimize Rabbimizin huzuruna çıkmamız çok zor; ne kadar kulluk yapsak da, bizden evvel gelip geçen, iz bırakan ve bir yol açan Peygamber Efendimiz'e uğramadan, O'na selâm çakıp O'nun aracılığını temin etmeden Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkmak imkânsızdır. Onun içindir ki:

التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ Rabbimize karşı tahıyyâtımızı, yani yaptığımız kavlî (sözlü), bedenî (bedenimiz ve organlarımızla) ve mâlî (mal, para vs. ile yaptığımız) bütün ibadetlerimizi O'nun için yaptığımızı ifade ediyoruz.

اَلتَّحِيَّاتُ et-tahıyyâtu: Sözle olan bütün ibadetler,

وَالصَّلَوَاتُ ve's-salâvâtu: Ve bedenle olan bütün ibadetler,

وَالطَّيِّبَاتُ ve't-tayyibâtu: Ve bütün mâlî ibadetler Allah'a mahsustur, diyoruz.

Bundan sonra, Resûlü Ekrem'e (sallallahu aleyhi ve sellem) selâm veriyor:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ "es-selâmu aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh" diyoruz. Bunun tasavvufta manası; günah ve hatalarımızla Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna giderken Peygamber Efendimiz'in arkasında saf bağlama ve bu tatlı konuşmada konuşulan şeylere kulak kesilme, ne dendiğini anlamaya çalışmadır. Orada, mi'racın bir meyvesi olan namazın farz kılınması ve ümmet-i Muhammed'e hediye edilme muamelesi anlatılır. Orada önce Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ "Tahıyyât, tayyibât ve salavât Allah içindir.", yani; vücudumuzun zerreleriyle yaptığımız bütün ibadetler,

kazanıp topladığımız maldan sarf ettiğimiz şeyler Sanadır ve Senin rızan içindir Allah'ım! Ben, böylece sözümü ve Sana olan bağlılığımı dile getirmek için huzuruna geliyor, bu sözlerle seni selâmlıyorum der ve Allah'a (celle celâluhû) selâm verir. Cenâb-ı Hak da, kendisine bu şekilde selâm sunan Sevgili Peygamberine: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ "Ey Nebi! Selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun." sözleriyle karşılık verir ve âdeta, "ey şanı yüce Nebî! Selâmına mukabil sana da selâm olsun" der.

Bütün bu konuşmalar cereyan ederken melekler:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ "Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın salih kulları üzerine de olsun" der ve bu sözlere kulak kesilirler. En sonunda Cebrail (aleyhisselâm), arş ve ferşi çınlatacak şekilde bu koroya tatlı bir hava ve bir âhenk katar:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür!" der; Allah'ın, tek hak ilah olduğunu; Peygamber Efendimiz'in ise, şânı yüce bir nebi olduğunu bütün yer ve gök ehline haykırır.

Diğer bir görüşe göre ise et-Tahıyyâtü'nün manası şöyledir: Peygamber Efendimizin üç kelimesine (اَلتَّحِيَّاتُ tahiyyât, وَالصَّلَوَاتُ salâvât, وَالطَّيِّبَاتُ tayyibât) karşılık Yüce Yaratıcı, السَّلَامُ selâm, رَحْمَةُ اللّٰهِ rahmet ve بَرَكَاتُه bereketten ibaret üç kelime ile nimet ve bağışlarını bol bol ihsan buyurmuştur. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de, Allah'ın yarattıklarının en şereflisi ve en cömerdi olmasından dolayı Allah'tan gelen bu bolluk ve ihsandan bütün peygamber kardeşlerinin, meleklerin, insan ve cinlerden olan mü'minlerin sâlihlerinin de istifade etmesi için:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ es-Selâmu aleynâ ve âlâ ibâdillahi's-sâlihîn (Selâm bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun) buyurmuşlardır.

Bunun üzerine yüce âlemlerdeki bütün melekler ve de özellikle Cebrâîl, Allah'ın vahiy ve ilhamı ile:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûluh. (Şâhit olduk ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve şâhit olduk ki, Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür) diye şehâdet sözünü söylemişlerdir.[64]

Sahabe Efendilerimizden birisi şöyle diyor: Allah Resûlü ile birlikte namaz kıldığımızda O'nun arkasında: "Selâm Allah'ın üzerine, selâm Cibrîl ve Mikâîl üzerine ve falan falan üzerine olsun." derdik. Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: "Selâm Allah'ın üzerine olsun demeyin. Zira Allah Selâm'ın kendisidir (O'nun isimlerinden birisidir). Ancak şöyle deyin… diyerek namazlarda okuduğumuz ve kısaca açıklamasını yaptığımız tahiyyât duasını onlara öğretmiş ve sonunda şöyle demiştir: "Eğer bu duayı okursanız o zaman, Allah'ın yer ve göklerdeki bütün sâlih kullarını kastetmiş olursunuz."[65] Ayrıca rivâyetlerde, Peygamber Efendimizin bu tahiyyat duasını Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğrettiği de ifade edilmektedir:

İbn Mes'ud (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, avucum avuçlarının içinde olduğu halde, Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi et-Tahıyyâtü duasını öğretti." demiş[66] ve açıklamasını verdiğimiz duayı okumuştur.

et-Tehıyyâtü duasından sonra Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) tavsiye ettiği şu dualar okunur:

---

64 et-Tahıyyâtü duasının daha geniş manasını merak eden okuyucularımıza, Bedîüzzaman'ın *Şuâlar* isimli kitabının *6. Şuâ*'sına (bkz. 115-122, Şahdamar Yay.) bakmalarını âcizane tavsiye ederim.

65 Buhârî, *Ezân* 148, 150; Müslim, *Salât* 55-61; Ebû Davud, *Salât* 182.

66 Buhârî, *Ezân* 148, 150; Müslim, *Salât* 55-61; Ebû Davud, *Salât* 182.

b) Allahümme Salli

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى
سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"Allah'ım! Efendimiz İbrâhim'in ailesine rahmet ettiğin gibi Efendimiz Muhammed'e ve ailesine de rahmet et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin."

c) Allahümme Bârik

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى
سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"Allah'ım! Efendimiz İbrâhim'in ailesine hayır ve bereket lutfettiğin gibi Efendimiz Muhammed'e ve ailesine de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin."

Ashâb-ı kirâm, et-Tahıyyâtü duasını öğrenirken, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) "es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh" diye selâm edileceğini de öğrenmişlerdi. Ahzâb sûresindeki (33/56) "Ey mü'minler! Resûlullah'a çokça salât ve selâm getirin" âyeti nâzil olunca, Peygamber Efendimize başvurarak nasıl salât getirileceğini öğrenmek istediler. Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine bu soru sorulduğu zaman sustular. Ya âdetleri üzere o konuda vahiy gelmesini bekledi veya bu soruya en uygun cevabı verebilmek için düşünme ihtiyacını hissettiler. Sükûtun uzaması, Resûlullah'ı yorup üzdüklerini zanneden sahâbîleri endişeye sevketti ve keşke bu soru sorulmasaydı, Resûlullah Efendimiz de üzülmeseydi diye düşündüler. Çok geçmeden Allah'ın Resûlü yukarıdaki verdiğimiz salavâtı tavsiye buyurdu."[67]

---

67 Buhârî, *Daavât* 32, 33; Müslim, *Salât* 65-66, 69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, *Salât* 183; Tirmizî, *Salât* 351 (*Vitir* 20).

Yeri gelmişken kısaca Peygamber Efendimize Salât ü Selâm getirmenin/okumanın öneminden bahsetmek istiyoruz.

Resûlullah'a salât ü selâm okumak bizzat Allah'ın emridir:

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve tam bir içtenlikle selâm verin." (Ahzâb, 33/56)

Bu emir bir farz mıdır, yoksa vâcib veya müstehap mıdır? Bu sorunun cevabında İslâm âlimleri ayrı ayrı görüş beyan etmiştir:

Kimisi "müstehaptır." demiş, kimisi de "vâciptir ve bu hükümde görüş birliği vardır." denilmiştir.

Bazı ilim adamlarına göre ömürde bir kere salavât okumak vâciptir. Namazda da olsa, namaz dışında da olsa vâcib yerine gelir.

Şâfiî mezhebine göre namazda son oturuşta, teşehhüdle namazdan çıkış selâmı arasında salavât okumak vâciptir. Hanefîlere, İmam Mâlik ve birçok âlime göre ise sünnettir.

Şu halde âlimler, salât ü selâm okumanın vâcib olduğu hususunda ihtilâf etmemiştir. Hangi şartlarda vâcib olduğunda ihtilâf varsa da, en uygunu Resûlullah'ın ismi zikredildikçe okumaktır.

Salât ve Selâm ne demektir?

"Salât" kelimesi sözlükte; dua, namaz, rahmet mânâlarına geldiği gibi, bereket mânâsına da gelir.[68] Salât kelimesi, birine: "Allah rahmet etsin, Allah acısın." demektir. Allah tarafından yapıldığında "rahmet" melekler tarafından yapıldığında "Allah'ın rahmetini istemek" manasına gelir.[69]

---

68 İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*.

69 el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ* 2/625, Kâhire ts.

Seyyid Şerif el-Cürcani'ye göre ise "salât";

Allah'tan rahmet,

meleklerden istiğfar,

mü'minlerden hayır duadır.

Şu halde yukarıda kaydedilen âyette Allah ve meleklerin Peygamberimize salât etmesi; Cenâb-ı Hakk'ın Resûlünü rahmetine mazhar kılması, meleklerin de Resûlullah lehinde istiğfar etmesi demektir.

Peygamber Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) salât gibi çok selâm etmemiz de istenmektedir.

"Selâm" kelimesi birçok mânâya gelmektedir. Esmâ-i Hüsnâdan olan Selâm kelimesi, sözlüklerde; selâmlaşmak, kusurlardan uzak olmak, emniyet ve barış mânâlarına da gelir.[70] Dinî literatürde ise, bildiğimiz selâm vermedir. Karşısındakine selâm veren bir kişi, onun, kendisinden gelebilecek bütün bu kötü şeylerden emin olduğunu ifade etmiş olmaktadır.

Salât ve selâm getirmekten maksat, Peygamberimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) saygı ve O'nu yüceltmedir. Dünyada O'na gösterilecek saygı, O'nun hatırasını yüceltmek, dinini yaymak ve sürekliliğini temine çalışmaktır. Âhirette ise sevâbının çoğalması, ümmetine şefaatçi kılınması, Makâm-ı Mahmûd'a yükselmesiyle elde edeceği faziletinin devamına dua etmektir.

Salavât getirme, Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) rûhuyla irtibat kurmayı ve onun nûrundan istifâde etmeyi temin eder. Zira salavât getirene Peygamberimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem) bir misliyle salât eder (rahmet diler).[71]

---

70 İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab.*

71 İbrahim Bayraktar, *Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber* (sallallahu aleyhi ve sellem) 147, İzmir 1993.

Salâtın Önemi:

İslâm dini, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) salât okumayı, kulluğun izhârında önemli ve etkili bir vâsıta kılmıştır. Salât ve selâm okumak, en üstün ibâdetlerden ve Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) şefâatine kavuşmanın en kısa yollarından birisi olarak görülmüştür. Birçok hadîs-i şerifte mü'minlerin salât ve selâm getirmeleri emredilmiş, bu ibâdeti yapmayanlar yerilmiştir. İslâm âlimleri de salât ve selâmın fazîletine işaret etmişler ve bizzat kendileri de büyük bir şevk ile salavâtla meşgul olmuşlar ve Müslümanları da bu işe teşvik etmişlerdir.

Salât, en makbûl bir duadır ve her çeşit duaların makbul olma şartlarından biri kılınmıştır. Duaların kabûlü için en azından başında ve sonunda salât okunmalıdır.[72]

Peygamber Efendimize salât ve selâm getirmenin fazîletine dair bazı hadisler:

1. "Kim bana (bir kere) salât okursa Allah da ona on salât okur ve on günahını affeder, (mertebesini) on derece yükseltir."[73]

2. "Kıyâmet günü bana insanların en yakını, bana en çok salavât okuyandır."[74]

3. "Gerçek cimri, yanında adım anıldığı halde bana salavât okumayandır."[75]

4. "Yeryüzünde Allah'ın seyyâh (gezici) melekleri vardır. Onlar ümmetimin selâmını (ânında) bana tebliğ ederler."[76]

5. "Kim bana selâm gönderirse o sırada Allah ruhumu bedenime iade eder, ben de ona selâm veririm."[77]

---

72 İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi* 6/132-134.

73 Nesâî, *Sehv* 55.

74 Tirmizî, *Salât* 352.

75 Tirmizî, *Daavât* 101.

76 Nesâî, *Sehv* 46.

77 el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ* 2/657.

Salavât-ı şerifeyi okumanın şefaate vesile olacağını, isminin yazıldığı her yere salât ve selâm yazmanın meleklerin istiğfarına sebep bulunacağını, kıyametin dehşetinden O'na çokça salât ve selâm okuyanların kurtulacağını birçok hadis-i şeriften öğrenmekteyiz.

İsmini duyup da Peygamberimize (sallallahu aleyhi ve sellem) salât ve selâm getirmeyen kişi kınanmayı gerektiren kötü bir iş yapmıştır.[78]

Übey b. Kâ'b diyor ki, Peygamber Efendimize: Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-ı şerîfe okuyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir diye sordum.

– "Dilediğin kadar." buyurdu.

– Dualarımın dörtte birini salavât-ı şerîfeye ayırsam uygun olur mu? diye sordum.

– "Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırsan senin için iyi olur." buyurdu.

– Öyleyse duamın yarısını salavât-ı şerîfeye ayırayım, dedim.

– "Dilediğin kadar yap. Ama daha fazla zaman ayırsan senin için hayırlı olur." buyurdu.

Ben yine: Şu halde üçte ikisi yeter mi diye sordum.

– "İstediğin kadar. Ama artırırsan senin için hayırlı olur." buyurdu.

– Öyleyse duaya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât-ı şerîfe getirsem nasıl olur deyince:

– "O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar." buyurdu.[79]

---

78 Bayraktar, *a.g.e.* 152.

79 Tirmizî, *Kıyâmet* 23.

d) Rabbenâ Âtinâ

رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver. Bizi cehennem azâbından koru." (Bakara, 2/201)

Hz. Enes (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve selem) çoğu zaman şöyle dua ederdi:

رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver. Bizi cehennem azâbından koru!"[80]

Bu hadisin söylenmesine sebep olan hoş bir olay (sebeb-i vürûd) vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve selem) hasta bir sahâbîsini ziyaret ediyordu. Adam o kadar erimiş, küçülmüştü ki, bu hadisi bize haber veren Enes'in ifadesiyle, kuş yavrusuna dönmüştü. Peygamber Efendimiz (aleyhisselâm) ona:

– Allah'a bir şeyle dua ediyor, ondan bir şey istiyor musun? diye sordu. O eriyip zayıflamış sahâbî:

– Evet. "Allah'ım! Bana âhirette ne ceza vereceksen, onu bana dünyada ver." diye dua ediyorum, dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

– "Allah Allah! Senin buna gücün yetmez" dedikten sonra hadîs-i şerîfteki duayı okumasını tavsiye buyurdu. Daha sonra o sahâbînin âfiyete kavuşması için dua etti, çok geçmeden o zât iyileşti.

Bu dua Bakara sûresinin 201. âyetinden alınmıştır. Âyetteki dua, hemen her Müslümanın bildiği üzere "Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ" diye başlayıp hadisteki gibi devam etmektedir. Hem

---

80 Buhârî, *Daavât* 55; Müslim, *Zikr* 23, 26, 27.

Kur'ân-ı Kerîm'den alındığı hem de mânası pek geniş olduğu için Allah'ın Resûlü bu duayı her fırsatta okurdu. İbadetleri, hal ve tavırları Resûl-i Ekrem'e en fazla benzeyen sahâbî olarak bilinen Enes (radıyallahu anh) kısaca dua etmek istediğinde sadece bu duayı okurdu. Uzunca dua etmek istediği zaman ise, diğer duaların arasında yine bunu okurdu. [81]

Bu duada üç şey istenmektedir. Birincisi, dünyada iyiliktir. Dünyada iyilik sözü; sağlık ve âfiyeti, helâl rızkı, hayırlı evlâdı, iyi eşi, faydalı ilmi, makbûl amel ve ibadeti, kısaca nimet denebilecek her şeyi içine alan geniş kapsamlı bir ifadedir. İkincisi âhirette iyiliktir ki; Allah'ın affını elde ederek başta cennet olmak üzere Cenâb-ı Hakk'ın iyi kulları için hazırladığı her türlü nimete kavuşmayı, kıyametin korkunç hallerinden emin olmayı, hesabı kolayca vermeyi ve özellikle Cenâb-ı Hakk'ı görmeyi ifade etmektedir. Üçüncüsü olarak Cehennem azâbından korunma istenmektedir. Çünkü Cehennem azâbı, bir insan için felâketlerin en büyüğüdür. Bu sebeple Efendimiz her fırsatta ondan Allah'a sığınmıştır. Cehennem azâbından korunmayı isteyen kimse, Yüce Allah'tan kendisini her türlü kötülükten ve haramdan korumasını da istemiş olmaktadır.[82]

e) Rabbic'alnî

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاَةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

"Ya Rabbî! Beni de, neslimi de namazı devamlı olarak ve gereği gibi kılan kullarından eyle! Duamı, lütfen kabul buyur Ya Rabbî!" (İbrahim, 14/40)

f) Rabbenağfirlî

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

81 Müslim, *Zikr* 26.

82 *Riyâzü's-Sâlihîn Terceme ve Şerhi* 6/336, (trcm: M.Y.Kandemir ve diğerleri) Erkam yay. İstanbul 2001.

“Ey Rabbimiz! Beni, annemi, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle. (İbrahim, 14/41)

Allah’ın, Hz. İbrahim’in (aleyhisselâm) diliyle Kur’ân’da müminlere öğrettiği bu iki dua, Allah’a dua eden kimsenin, kendisine, ana babasına ve çoluk çocuğuna da dua etmesi gerektiğini göstermektedir. Evet, bu dualar, bir mü’minin çocukları için yapacağı en güzel duadır. Çünkü kendisinin ve soyunun namaza devam edici olmalarından daha sevimli bir şey yoktur. Zira namaz, dinin direğidir. Dolayısıyla biz de bu duaları namazlarımızda okumalıyız.

Kur’ân bir bakıma dua kitabıdır. Yüce Allah Kur’ân’da bize nasıl dua yapacağımızı, Kendisinden neyi ve nasıl isteyeceğimizi öğretmekte, bunu öğretirken de Hz. İbrahim’in (aleyhisselâm) duasını örnek olarak vermektedir. Bu iki duada dikkat çeken hususlar şunlardır:

1. Birinci dua “Yâ Rabbi”, ikinci dua da “Ey Rabbimiz!” diye başlıyor. Böylece bize dualarımızın nasıl başlaması gerektiğini öğretiyor.

2. Hz. İbrahim dualarında bencil davranarak sadece kendisini düşünmüyor. Birinci duada gördüğümüz gibi, sadece kendisinin değil, neslinin de namazı devamlı ve gereği gibi kılanlardan olmasını istiyor. Meseleye tersinden bakacak olursak, neslinin namaz kılmasını istediği gibi kendisinin de namaz kılanlardan olmasını istiyor, çünkü kendisi kılmadan, neslinin kılmasını istese, bu defa nasihat etkili olmayacaktır. Önce kendisi kılacak, daha sonra da neslinin namaz kılmasını isteyecektir. İkinci duada da, Allah’ın sadece kendisini affetmesini istemiyor, kendisiyle beraber anne-babasının ve bütün mü’minlerin affedilmesini istiyor. Bu duadan da anlıyoruz ki, bir mü’min, diğer mü’min kardeşleri için de istiğfarda bulunabilir, yani Allah’ın onları affetmesi için dua edebilir, hatta etmelidir de.

g) Okunması Sünnet Olan Diğer Dualar

Namaz kılan birçok kimse namazlarında, genellikle buraya kadar zikrettiğimiz duaları okur. Yani et-Tahıyyâtü, Allâhümme Salli ve Bârik, Rabbenâ Âtinâ, Rabbic'alnî ve Rabbenağfirlî. Bazıları elbette buna ilâveten Kur'ân'da ve sahîh hadislerde zikredilen duaları da okuyor olabilir. Şimdi biz, Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) selam vermeden önce okuduğu ve tavsiye ettiği bazı duaları da zikrederek, namaz içinde okunacak dualar faslını bitirmek istiyoruz. Bu duaları, isteyen selamdan önce, isteyen de selamdan ve tesbih çektikten sonra dua ederken de okuyabilir:

1. Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh): "Yâ Resûlallah! Bana namazda okuyacağım bir dua öğret!" dedi. O da, şöyle demesini buyurdu:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيراً وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي
مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"Allah'ım! Ben kendime çok zulmettim. Günahları bağışlayacak ise yalnız Sensin. Öyleyse tükenmez lütfunla beni bağışla, bana merhamet et. Çünkü affı sonsuz, merhameti nihayetsiz olan yalnız Sensin."[83]

***

2. Hz. Ali (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) namazda, teşehhüd ile selâm arasında yaptığı duayı şöyle diyerek bitirirdi:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا
أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ

"Allah'ım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım,

83 Buhârî, *Daavât* 17; Müslim, *Zikir* 48; Tirmizî, *Daavât* 97; Nesâî, *Sehv* 59; İbn Mâce, *Dua* 2.

gizlediğim ve açığa vurduğum, haddi aşarak işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle! Öne geçiren de sen, geride bırakan da sensin. Senden başka ilâh yoktur."[84]

***

3. Ebu Hüreyre'den (radıyallahu anh) rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Biriniz namazda tahıyyâtı bitirdiği zaman, dört şeyden Allah'a sığınarak şöyle desin:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ

'Allah'ım, cehennem azâbından ve kabir azâbından, hayat ve ölüm fitnesinden, bir gözü kör Deccâlin fitnesine uğramaktan sana sığınırım.'"[85]

---

84 Müslim, *Müsâfirîn* 201, *Zikir* 70; Buhârî, *Teheccüd* 1, *Daavât* 10; Tirmizî, *Daavât* 32.

85 Müslim, *Mesâcid* 128, 130.

11. SELÂMDAN SONRA YAPILAN DUA VE ZİKİRLER

Namazın son oturuşunda, okunması gereken dualar okunduktan sonra أَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ "es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah (Allah'ın selâmı ve rahmeti size olsun)" diye sağ ve sol tarafa selâm verilir ve namazdan çıkılır.

Selam verip namazdan çıktıktan sonra Allah'ı zikretmek, Peygamber Efendimizden öğrendiğimiz duaları yapmak ve istiğfarda bulunmak yani günahlarımızın affedilmesi için yalvarmak sünnettir. Ayrıca sahabe efendilerimiz ve diğer din büyüklerinden öğrendiğimiz duaları da okuyabiliriz. Bu dua ve zikirler, sabah ve ikindi namazında olduğu gibi farzdan hemen sonra veya öğle ile akşam ve yatsı namazlarında olduğu gibi son sünnetleri bitirdikten sonra yapılır.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), namazlardan sonra selâm verir vermez değişik dualar okurdu. Resûlullah Efendimizin, bu duaların bazılarını farz namazlardan sonra okuduğu,[86] bazılarını da hem farz, hem de nâfile namazlardan

---

86 Buhârî, *Ezân* 155.

sonra okuduğu[87] belirtilmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) farz namazlardan sonra aşağıda örneklerini göreceğimiz duaları okumasına bakarak, bazı İslâm âlimleri farzlardan sonra dua etmenin, nâfilelerden sonra dua etmekten daha uygun olacağını söylemişlerdir.[88]

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) selam verip namazdan çıktıktan sonra yaptığı başlıca dua ve zikirler şunlardır:

Birinci Dua:

Üç defa اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ "estağfirullah el-azîm (Yüce Allah'tan günahlarımın affını dilerim.) Bunun dayandığı delil Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hizmetçisi Sevbân'dan nakledilen şu hadistir ki, Sevbân şöyle demiştir: Allah Resûlü namazı bitirip selâm verince üç defa: اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ "estağfirullah el-azîm" (Yüce Allah'tan günahlarımın affını dilerim.) derdi.[89]

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) selamdan sonra yine üç defa:

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَاَتُوبُ إِلَيْهِ

"Kendisinden başka bir ilâhın bulunmadığı yüce Allah'tan mağfiret isterim. O, diridir ve yeri-göğü her şeyi tutandır. Ben O'na tevbe ederim." diyenin günahlarının affedileceğini söylemiştir.[90]

İkinci Dua:

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ayrıca şu duayı da okurdu:

اَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ

---

87 Buhârî, *Daavât* 18.

88 M. Yaşar Kandemir, vd. *a.g.e.* 6/236.

89 Müslim, *Mesâcid* 135-136; Ebû Davud, *Salât* 360.

90 *Kenzu'l-Ummâl*, Hadis no: 2066, 2107, 2109,4971.

"Allah'ım selâm Sensin, bütün noksanlardan berîsin, uzaksın. Selâmet ve esenlik sendendir, dünya ve âhiret selâmeti Senin yardımınla olur. Ey azamet ve kerem sahibi Allah'ım! Sen hayır ve bereketi çok olansın."[91]

Üçüncü Dua:

Salatan Tüncînâ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلاَةً تُنْجِينَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ اْلأَهْوَالِ وَاْلاٰفَاتِ، وَتَقْضِي لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ، وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ، وَتَرْفَعُنَا بِهَا عِنْدَكَ أَعْلَى الدَّرَجَاتِ، وَتُبَلِّغُنَا بِهَا أَقْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ، اٰمِينَ يَا. مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Allahım! Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Efendimiz Hz. Muhammed'in âile fertlerine salât et. Bu salât ile bizi bütün korkulardan ve âfetlerden koru, onunla bütün ihtiyaçlarımızı gider, bizi bütün günahlardan temizle. O salâtla bizi katında en yüce derecelere çıkar, hayatta ve ölümden sonra bütün hayırlar adına en ileri hedeflere bizi ulaştır. Ey duâlara icâbet eden, bizim bu duâmızı da kabul et! Hamd, Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."[92]

Bu Salât-ı Şerîfe'nin büyük önemi ve sevabı vardır. Bu salâtı sürekli okuyanın, belalardan emin, arzularının kolay, rızkının da bereketli olacağı ümit edilir. Bu salât, gelecek musibetlere de perde olabilir.

Dua esnasında eller, yukarıya doğru açık olarak tutulur. İki elin avuç içi göğüs hizasında, semadan gelecek Rahmet-i

---

91 Müslim, *Mesâcid* 135,136; Ebû Davud, *Salât* 360.

92 Cezûlî, *Delâilü'l-Hayrât*, Salah Bilici Kitapevi, İstanbul 1968, s.74.

İlâhiyye'ye açık bekler. Ancak, bazı zamanlarda bu iki elin yan yana birleşip, bitişik şekilde tutulması da sünnete aykırı değildir. Resûl-i Ekrem Hazretleri her iki halde de dua yapmıştır. Lâkin çoğu defa ellerini ayrı şekilde tutmuştur.

Şâfiî mezhebinde, duanın korku ve âfetler mânâlarına gelen (ehvêli ve'l-âfât) cümlelerinde ellerin içi, yere çevrilip, aşağıya doğru tutulur. Hanefi mezhebinde ise avuç içinin aşağıya çevrilmesi, sadece yağmur duasındadır. Şâfîlerin dua ederken musibetten sakınmak için ellerini aşağıya çevirmeleri bazı hadislere dayanmaktadır ki sünnettir. Bu hadislerden birisi şöyledir: "Peygamber Efendimiz Aleyhissalatü vesselam, Allah'tan bir şeyin olmasını istediği zaman ellerinin içini yukarıya çevirirdi. Ancak bir şeyden sakınacağı zaman ise ellerinin içini aşağıya çevirirdi."[93] Bu sebeple ellerini dua ederken aşağıya çevirenler, bu hadislere göre amel etmiştir. Hanefiler ise bu konuda Şâfîleri taklit etmiş oluyorlar.

Bu salât ile ilgili şöyle bir olay anlatılır:

"Mâneviyât büyüklerinden Ebû Mûsâ ed-Darîr, fırtınalı bir havada gemide imiş. Müthiş bir fırtına gemiyi batıracağı sırada Peygamber Efendimizin rûhundan yardım istemiş: -Yâ Resulallah! Gemimiz batacak, içindeki bunca masumlar boğulup ölecekler. Lütfen bize bir kurtuluş çaresi göster! demiş.

O sırada kulağına şöyle bir ses gelmiş:

– Ey Ebû Mûsâ! Tüncînâ duasını okuyun! Yani, "kurtaran dua"yı okuyun, kurtaran duayı...

Demiş ki:

– Yâ Resulallah, bu Tüncînâ duası hangisidir, biz bilmiyoruz?

---

93 Bu konuyla ilgili hadisler için bkz: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, trs., 4/56; Heysemî, *Mecmau'z-zevaid*, Beyrut, trs., X, 168; Suyûtî, *el-Fethu'l-kebir*, Beyrut, trs., II, 357.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Salâten Tüncînâ'yı okumuş, bunu okuyun, diye tenbih buyurmuş.

Gemideki yolcular hep birlikte bunu Ebû Mûsâ'dan öğrenip okumuşlar, fırtına dinmiş, sağ sâlim karaya ayak basmışlar."[94]

Bu duanın bu gibi özelliklerinden dolayıdır ki, biz de, duaların kabul edildiği bir an olan, farz namazlarımızdan sonra bu duayı okuyabiliriz.

Bu salât/dua, hadis kitaplarında geçmiyor, onun için bazıları, "bu dua sünnette yok, öyleyse bunu okumak bid'attir." diyerek okumaz ve de okuyanları tenkit edebilirler. Evet, doğrusu bu dua hadis kitaplarında geçmiyor, fakat bu salât-ı şerîfe –biraz önce anlattığımız gibi- ilham ile yazılmıştır ve bir yönüyle yine Peygamber Efendimize dayanmaktadır. Onun için okunması bid'at değildir. Ayrıca, madem farz namazlardan sonra yapılan dualar kabul ediliyor, isteyen istediği duayı okuyabilir. Ne okuyana, 'niçin okuyorsun?', ne de okumayana 'niçin okumuyorsun?' diye sorulmaz ve okuması için ısrar edilmez. Okunursa sevabı vardır, okunmazsa günahı yoktur. Ben şahsen okurum, okunmasını da isabetli bulurum ama okumayana da niçin okumuyorsun demem.[95] Aynı şekilde, okumayanların da, okuyanlara karışmasını ve tenkit etmelerini doğru bulmam.

Dördüncü Dua:

Muğîre İbn Şu'be'den (radıyallahu anh) rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) selâm verip namazdan çıkınca şu duayı okurdu:

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

اَللّٰهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

94 Abdurrahman Safuri, *Nüzhetü'l-mecalis ve müntehabü'n-nefâis*, Beyrut trs., 257-277.

95 Ahmet Şahin, *Güncel Sorunlara Çözümler*, Cihan Yay. İstanbul, s. 397-398

"Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır. Ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Allah'ım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Senin lütfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez."[96]

Beşinci Dua:

Muâz b. Cebel (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur:

"Ey Muâz, Allah'a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum. Sonra da ey Muâz sana her namazın sonunda:

اَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَي ذِكْرِكَ وَ شُكْرِكَ وَ حُسْنِ عِبَادَتِكَ

"Allah'ım! Seni anmak, Sana şükretmek ve Sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et!" duasını hiç bırakmamanı tavsiye ediyorum."[97]

Altıncı Dua:

Her kim sabah ve akşam namazından sonra yerinden kalkmadan 10 defa:

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"'Allah'tan başka ilâh yoktur, sadece O vardır, O'nun ortağı yoktur. Mülk ve hamd O'na mahsustur. O, hayat verir ve öldürür. O'nun her şeye gücü yeter.' derse, her okumasına karşılık onun için on sevap yazılır; on günahı silinir ve mertebesi on derece yükseltilir. Bütün kötülüklerden ve şeytandan emin olur. Şirkten başka hiçbir günah ona yetişmez. Hiç kimse onun gibi

96 Buhârî, *Ezân* 155, *Daavât* 18; Müslim, *Mesâcid* 137,138; Ebû Davud, *Salât* 360.

97 Ebû Dâvûd, *Vitr* 26; Nesâî, *Sehv* 60. Ayrıca bk. Tirmizî, *Zühd* 30.

amel edemez; meğerki biri de onun dediğinden daha fazlasını söyleye."[98]

Yedinci Dua:

Müslim b. Hâris şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana gizlice şöyle dedi: Akşam namazını bitirdiğin zaman yedi defa

اَللّٰهُمَّ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ

"'Allah'ım, beni Cehennem'den koru.' de, o gece ölürsen, senin için bir koruma yazılır. Sabah namazını kıldığın zaman da bunu söyle; eğer o gün ölürsen, senin için cehennemden bir koruma yazılır."[99]

Bu duadan sonra eûzü besmele çekilerek Âyetü'l-Kürsî okunur.

Sekizinci Dua:

Âyetü'l-Kürsî

اَللّٰهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"Allah o İlâhtır ki Kendisinden başka ilâh yoktur. Haydır, Kayyûmdur, kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. İzni olmadan huzurunda şefaat etmek kimin haddine? Yarattığı mahlûkların önünde ardında

98 Tirmizî, *Daavât* 63; Ahmet bin Hanbel, *Müsned* 4/227.
99 Ebû Davud, *Edeb* 110; Nevevî, *Ezkâr* 70.

ne var, hepsini bilir. Mahlûklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür." (Bakara, 2/255)

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim farz namazdan sonra âyetü'l-kürsî'yi okursa, Cennet'e girmesine ölümden başka bir şey engel olmaz."[100]

Âyetü'l-Kürsî'den sonra:

33 kere سُبْحَانَ اللهِ "Sübhanellah (Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim)",

33 kere أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ "Elhamdülillah (her türlü övgü, hamd Allah'a mahsustur)",

33 kere de أَللّٰهُ أَكْبَرُ "Allahü ekber (Allah her şeyden yücedir)" denilir. Yüzüncüde şöyle denir:

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'tan başka ilâh yoktur, tek ilâh yalnız O'dur, ortağı da yoktur. Bütün mülk O'na aittir, bütün hamd ve senâ O'nadır. O'nun her şeye gücü yeter."

Bunun delili Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edilen şu hadistir: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Her namazdan sonra kim 33 defa sübhânallah, 33 defa elhamdülillah, 33 defa Allahü ekber der, yüze tamamlamak için de:

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

---

[100] Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, *Dâru'l-Fikr*, ts., 6/197; el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, Beyrut 1985, 1/562, 568-569.

derse, günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile affedilir."[101]

Ebû Zerr (radıyallahu anh) Peygamber Efendimize: "Yâ Rasûlallah! Zenginler cennetin derecelerini, ebedî nimetleri kaptılar. Çünkü onlar da bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi cihad ediyorlar, mallarının fazlasını sadaka veriyorlar. Bizimse malımız yok ki, Allah yolunda sadaka olarak verelim." dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ey Ebû Zerr! Sana bir şeyler öğreteceğim, eğer onları yaparsan senden önde olanlara yetişirsin, senden arkada olanlar da sana yetişemez. Ama onlar da aynı şeyleri yaparlarsa, aynı sevabı kazanırlar, dedi ve: Her namazın ardından, 33 defa "Sübhânallah", 33 defa "Elhamdülillâh", 33 defa "Allahu ekber", sonra da

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

dersin." buyurdu.[102]

[101] Müslim, *Mesâcid* 146; Nesâî, *Sehv* 96.
[102] Ebû Davud, *Salât* 359; Buhârî, *Daavât* 18.

12. NAMAZDAN SONRA OKUNACAK DUALAR

Selam verdikten ve tesbih çektikten sonra namaz kılan kişi ve imam, kendisi ve Müslüman kardeşleri için dilediği kadar dünya ve âhiret hayırlarını ister. Duaların en faziletlisi Kur'ân'daki dua âyetleri ve Peygamber Efendimizden rivâyet edilen dualardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

a) Kur'ân-ı Kerim'deki Dua Âyetlerinin Bazıları

Fâtiha, en güzel duadır: Dua okuyacağımız zaman bir hadis-i şeriften istifadeyle Fâtiha Sûresi'ni okuyabiliriz. "Allah'ım, işte bu şifa vesilesi Fâtiha'dır; Sen de Şâfî'sin, şifa veren yalnız Sensin. Senden başka şifâ verebilecek kimse ve Senin şifandan başka da şifa yoktur. Hastalığımı gider; bu derdime deva ver. Hastalıktan hiçbir eser bırakmayacak bir şifa nasip et." diyebiliriz. Evet, en güzel dua Fâtiha'dır. Samimî bir kalple hangi hastalığa okunursa okunsun –Allah'ın izniyle- şifa vesilesi olur. Zaten, Fâtiha'nın isimlerinden biri de Şâfiye'dir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۞ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۞ اِهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۞ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّآلِّينَ ۞

"Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla. Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır. O rahmândır, rahîmdir. Din gününün, hesap gününün tek hâkimidir. (Haydi öyleyse): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden medet umarız (deyiniz). Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil. (Fâtiha, 1-7)

İlim talebi duası:

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا "Ya Rabbî! Benim ilmimi artır." (Tâhâ, 114)

Şeytanlardan sığınma duası:

رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

"Ya Rabbî! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!" (Mü'minûn, 97-98)

Afv ve mağfiret talebi:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

"Ya Rabbî, Sen bizi affet, Sen bize merhamet et. Zira merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin Sen!" (Mü'minûn, 118)

Muavvizeteyn:

Kur'ân'ın son iki sûresi olan Felâk ve Nâs Sûrelerine "Muavvizeteyn" denilir. Yani, bunlarla Allah'a sığınılmakta ve bu iki sûre, insan için koruyucu zırh hükmüne geçmektedir.

Dünya ve âhirette iyilik isteme duası:

رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Rabbimiz, bize bu dünyada da iyilik güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik (ver) ve bizi ateşin azabından koru." (Bakara, 201)

Sabır duası:

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

"Ey Rabbimiz üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımızı sâbit kıl. Kâfirlerden meydana gelen topluluğa karşı bize yardım et." (Bakara, 250)

Evlilerin, evlenme niyetinde olanların ve çocukların ebeveyne okuyacağı dualar:

Furkan Sûresi 61-77. âyetlerde Rahmân'ın (Allah'ın) hususî kulları, onları başkalarından ayıran özellikleriyle anlatılırken, şu dualarına yer verilir: "Onlar derler ki:

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

"Ey keremi bol Rabbimiz! Bize gözümüzün, gönlümüzün sürûru olan temiz eşler ve nesiller ihsan eyle, bizi müttakîlere önder eyle!" (Furkan, 74)

Çocukların anne-babalarına duası: İsrâ Sûresi 23-24. âyetlerde anne-babaya karşı evladın durumu şöyle ele alınır: "Eğer onlardan birisi veya her ikisi senin yanında yaşlılık haline ulaşırlarsa onlara "of" bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle, onlara şefkatle tevâzu kanadını ger ve onlar için şöyle dua et:

رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

"Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni özenerek, dikkatle yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!" (İsrâ, 23-24)

Kırk yaş duası veya şükür, sâlih amel ve iyi bir nesil için dua:

Ahkâf Sûresi 15. âyette şöyle buyurulur: "Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur. Çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan, gücünü kuvvetini bulup daha sonra kırk yaşına girince (şöyle dua eder):

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ
وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي
إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Ya Rabbî! Gerek bana, gerek anneme babama lütfettiğin nimetlerine şükür yoluna beni sevket. Senin razı olacağın makbul ve güzel iş yapmaya beni yönelt ve bana salih, dine bağlı, makbul nesil nasib eyle! Rabbim! Senin kapına döndüm, ben sana teslim olanlardanım."

İlimde derinleşmiş olanların duası veya dinde sebat için dua:

Kur'ân-ı Kerîm'de ilimde derinleşmiş olanların şu duası zikredilir:

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

"Ey bizim kerîm Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra

kalplerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan vehhab Sensin Sen!" (Âl-i İmrân, 8-9)

Sâlih çocuk isteme duası:

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

"Rabbim, bana salihlerden (olan bir çocuk) armağan et." (Sâffât, 100)

b) Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Dualarından Bazıları

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazlardan sonra her zaman aynı duayı yapmamış, değişik dualar okumuştur. Onun için biz de bu zikrettiğimiz duaların bir kısmını bazı namazlardan sonra, diğer bazılarını da diğer namazlardan sonra okuyabiliriz.

Ebû Ümâme (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) birçok dua okudu, fakat biz ondan hiçbir şey ezberleyemedik. Bunun üzerine: Yâ Resûlallah! Pek çok dua okudun, biz onları ezberleyemedik, dedik. O zaman Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: O duaların hepsini içine alan bir duayı size öğreteyim mi? Şöyle deyiniz:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَئَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ﷺ
وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ﷺ وَاَنْتَ الْمُسْتَعَانُ
وَعَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ

"Allah'ım! Peygamber'in Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Senden dilediği hayırları biz de dileriz. Peygamber'in Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Sana sığındığı şerlerden biz de Sana sığınırız. Yardım ancak Senden beklenir. İnsanı dünya ve âhirette muradına ulaştıracak Sensin. Günahtan kaçacak güç, ibadet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir."[103]

---

[103] Tirmizî, *Daavât* 89.

***

اللّٰهُمَّ إِنّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ

"Allah'ım kabir azabından Sana sığınırım. Allah'ım Deccâl'in fitnesinden Sana sığınırım. Allah'ım hayatın ve ölümün fitnesinden Sana sığınırım."[104]

***

Birisi gelerek Peygamber Efendimize: Yâ Resûlallah! Rabbimden bir şey isteyeceğim zaman nasıl dua edeyim? diye sormuş. Resûl-i Ekrem de şöyle buyurmuşlar:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي

"Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet et, maddî-mânevî sıhhat ve âfiyet ver ve bana hayırlı rızık ver." de. Bu sözler senin hem dünya hem de âhiret için istemen gereken şeyleri ihtiva eder."[105]

***

Şehr İbn Havşeb şöyle demiştir: Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'ya: "Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) senin yanında bulunduğu zamanlarda en çok hangi duayı okurdu?" diye sordum. O da şöyle dedi:

اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

"Ey kalpleri halden hale çeviren Allah'ım! Benim kalbimi dînin üzere sabit kıl, dininden ayırma!" diye dua ederdi.[106]

***

104 Buhârî, *Ezan* 149; Müslim, *Zikir* 49.

105 Müslim, *Zikir* 36.

106 Tirmizî, *Daavât* 90.

اَللّٰهُمَّ أَحْسِنْ عاَقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهاَ وَأَجِرْناَ مِنْ خِزْيِ الدُّنْياَ وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ

"Allah'ım! Yapıp edegeldiğimiz bütün işlerimizin neticesini güzel eyle! Bizleri dünyada rezil rüsvay olmaktan ve âhiret azâbından koru!"[107]

***

اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنِي إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى

"Allah'ım, Senin sevdiğin ve râzı olduğun şeyi yapmaya beni muvaffak kıl."[108]

***

اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنِي وَوَفِّقْنَا إِلٰى مَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى

"Allah'ım, Senin sevdiğin ve râzı olduğun şeyi yapmaya beni ve bizleri muvaffak kıl."[109]

***

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

"Yâ Rabbi! Sen beni/bizi affet, Sen bana/bize merhamet et. Zira merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin Sen!"[110]

***

اَللّٰهُمَّ لا تُخْزِنَا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ

"Allah'ım! Dünya ve Âhirette bizi rezil rüsvay etme."[111]

***

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

107 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/181.
108 Abdurrezzak, *Musannef* 2/237.
109 Deylemî, *Firdevs* 1/471.
110 Ebû Şeybe, *Musannef* 6/31.
111 Deylemî, *Firdevs* 1/494.

“Sübhansın Yâ Rab! Allah’ım, Sen noksan sıfatlardan, eksik ve kusurdan, şerîk ve yardımcıdan münezzehsin, yücesin. Hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbih ederim. Allah’ım! Beni bağışla.”[112]

***

اَللّٰهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
اَللّٰهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ.

“Allah’ım! Doğu ve batının arasını uzaklaştırdığın gibi, benimle hatalarım arasını aynı şekilde uzaklaştır.

Allah’ım! Beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi beni de hatalardan temizle.”[113]

c) Her Zaman Okunabilecek Dualar

Aşağıda zikredeceğimiz dualar her ne kadar Kur’ân ve hadislerde geçen dualar kadar fazîletli olmasa da, manası itibariyle çok önemli olduklarından herkesin her zaman okuyabileceği dualardır.

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ طِبِّ الْقُلُوبِ وَ دَوَائِهَا وَعَافِيَةِ الْأَبْدَانِ
وَ شِفَائِهَا وَ نُورِ الْأَبْصَارِ وَ ضِيَائِهَا وَ آلِهِ وَصَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

“Allahım! Kalplerin tabîbi (doktoru) ve devâsı, bedenlerin âfiyet ve şifâsı, gözlerin nûr ve ziyâsı Efendimiz Hz. Muhammed’e ve O’nun âile ve ashâbına salât ve selâm eyle.”[114]

اَللّٰهُمَّ عَفْوَكَ وَرِضَاكَ

112 Müslim, *Salât* 218.

113 Buhârî, *Ezân* 89.

114 Beyzade Mustafa Efendi’ye ait bir salât-u selâm. Bkz. *Âsâr-ı Şeyh Seyyid Mustafa Beyzade*, İstanbul Dâru’t-tıbâati’l-Âmire, 1264(1848), s. 127.

“Allah’ım, Senin affını ve rızânı istiyorum.”

***

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي حَلِيماً سَلِيماً أَوَّاهاً مُنِيباً

“Allah’ım! Beni halîm (yumuşak huylu), selîm (temiz kalpli), evvâh (yufka yürekli), münib (kendini Allah’a teslim eden) kıl.”

***

اَللّٰهُمَّ أَيِّدْنَا بِرُوحٍ مِنْ عِنْدِكَ

“Allah’ım! Kendi katından bir ruh ile bizi destekle.”

***

اَللّٰهُمَّ الْإِيمَانَ وَالْإِسْلاَمَ والْإِحْسَانَ

“Allah’ım! Senden, Îman, İslâm ve ihsan istiyorum.”

***

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ﷺ

“Allah’ım! Ümmet-i Muhammed’e (sallallahu aleyhi ve selem) merhamet et.”

***

اَللّٰهُمَّ فَرَجًا وَ مَخْرَجًا

“Allah’ım! Bize içinde bulunduğumuz sıkıntılı halden bir çıkış ve kurtuluş nasip et.”

Bu dua şu şekilde de okunabilir:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا فَرَجًا وَ مَخْرَجًا

“Allah’ım! İşimizde bize bir çıkış ve kurtuluş nasip et.”

***

اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ شَمْلَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Allah'ım! Kıyâmet günü hepimizi bir araya getir."

***

اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ شَمْلَنَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، اَللّٰهُمَّ أَلِّفْ بَيْنَنَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ،

اَللّٰهُمَّ يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ، يَا دَافِعَ الْبَلِيَّاتِ، اِقْضِ حَوَائِجَنَا وَادْفَعْ عَنَّا الْبَلاَيَا.

اَللّٰهُمَّ يَاحَافِظُ، يَاحَفِيظُ، اِحْفَظْنَا وَاحْفَظْ إِخْوَانَنَا وَأَحِبَّاءَنَا

وَأَصْدِقَاءَنَا مِنْ كُلِّ شَرٍّ وَضَرٍّ.

"Allah'ım! Ümmet-i Muhammed olarak hepimizi birliğe erdir.

Allah'ım! Ümmet-i Muhammed olarak hepimizin arasını birleştir! Kalplerimizi birbirine bağla.

Ey ihtiyaç ve hâcetleri gideren, belâları def edip kaldıran Allah'ım! Bizim ihtiyaçlarımızı gider, belâları bizden uzaklaştır ve kaldır.

Ey bizleri koruyup gözeten Allah'ım! Bizleri, kardeşlerimizi, sevdiklerimizi, yârânlarımızı ve dostlarımızı her türlü şerr ve zarardan sen koru."

***

اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ شَمْلَناَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ!

اَللّٰهُمَّ أَلِّفْ بَيْنَ قُلوبِناَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ!

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ!

"Allah'ım! Biz Ümmet-i Muhammed'i bir araya getir!

Allah'ım! Biz Ümmet-i Muhammed'in gönüllerini bir eyle!

Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'e rahmetinle muamele et!"

***

اَللّٰهُمَّ أَعْلِ كَلِمَةَ اللهِ فِي كُلِّ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ، وَاسْتَخْدِمْنَا فِي هٰذَا الشَّأْنِ، وَضَعْ لَنَا الْوُدَّ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَاجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَجَعَلْتَ لَهُمْ وُدًّا.

Allah'ım! "Allah" kelimesini, dünyanın her tarafında yücelt. Senin ismini yüceltip dünyanın dört bir tarafına götürme işinde bize de hizmet etme imkanı ver. Sema ve arzdaki kulların arasında sevilmemiz için vüdd, meveddet ve sevgi vaz' et ve yerleştir. Bizleri, iman edip sâlih ameller işleyen ve kendilerine sevgi vaz' ettiğin, yerleştirdiğin kullarından eyle.

Türkçe Geniş Bir Dua

Son olarak, her zaman; beş vakit namazlardan sonra, kandil gecelerinde, Cuma gecelerinde, mübârek yerlerde okuyabileceğimiz, değişik dualardan derlenmiş uzunca Türkçe bir duayı vermeyi uygun gördük. Bu duanın, her namazdan sonra okunması uzun sürebilir. Bundan dolayı bu uzun duayı beşe de bölebiliriz veya sadece bir vakitte, hatta haftada bir defa da okuyabiliriz.

"Ey Merhametlilerin en Merhametlisi! Ey Tevbeleri kabul eden ve dualara cevap veren Rabbimiz! Sana yöneldik. Efendimizi şefaatçi yapıyor, ellerimizi O'nun mübarek ellerinin altında tutuyor ve istediklerimizi böylece istiyoruz.

Ey Rabbimiz! Ettiklerimize binlerce tevbeler olsun. Günahımız çoktur ama, Senin rahmetin de her şeyi aşkındır, her şeyi kuşatmıştır. Rahmetin gazâbını geçmiştir. Bize rahmetinle muamele eyle.

Ey Rabbimiz! Bazı yüzlerin ağarıp, bazı yüzlerin kararacağı günde; bizi yüzleri ak, gönülleri pak olan, sevgili Resûlünün bayrağı altında toplanan mesut insanlar zümresine kat. O'nun

yanında Cennete girmeyi, Senin mübarek Cemalini görmeyi, Senin dostlarınla komşu olmayı ve en büyük makam olan rızâna ulaşmayı nasip eyle.

Ey Rabbimiz! Mülkün sahibi sensin. Dilediğine mülkü verir, dilediğinden alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini zelil edersin. Bütün hayırlar, iyilikler senin elindedir. Sen her şeye Kâdirsin, Sen lütfedensin, bize dünyada ve âhirette iyilikler ver.

Ey Rabbimiz! Bizim ve çocuklarımızın kalplerimize İslam nûrunu, Kur'ân hidâyetini bahşeyle. Bütün soyumuzu İslam'a ve Kur'ân'a bağlı insanlar eyle. Hepimizi Müslüman olarak yaşat. Bizi dünya ve ahiret mutluluğuna nâil eyle.

Ey Rabbimiz! Habibin Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem) yüzü suyu hürmetine; Müslümanların kalplerindeki her türlü ayrılık tohumlarını gider. Bizi ashab-ı kiram gibi birbirine dost ve birbiri için yaşayan insanlar eyle.

Ey Rabbimiz! Sen Selam'sın, kurtuluş ancak Sendedir. Efendimiz Muhammed Mustafa'ya rahmet et. Öyle bir rahmet et ki; o rahmetinle; bizi bütün korku ve belalardan kurtar. Bütün ihtiyaçlarımızı gider, günahlarımızı temizle, bizi katındaki en yüce derecelere çıkar. O rahmetin hürmetine bizi hayatta iken de, öldükten sonra da bütün hayırların en yücesine ulaştır.

Ey Rabbimiz! Bizi, hocalarımızı, ana-babamızı, Kur'ân ve îman hizmetinde çalışan kardeşlerimizi, eşlerimizi, çocuklarımızı, akrabalarımızı, dedelerimizi, mü'min dostlarımızı iyi kullarınla birlikte cennetine koy.

Ey Rabbimiz! Nesillerimize inâyet eyle, onların imdadına koşmayı bize nasip eyle. Kalbi, gönlü kırıkların, ihtiyaç sahiplerinin imdadına koşmayı bizlere nasip eyle. Bizleri birbirimize sevdir ve insanca yaşamayı nasip eyle. Kalplerimizi, ayaklarımızı kaydırma.

Ey Rabbimiz! Sana dua dua yalvaran, Sana karşı saygı ile dopdolu olan ve Senin yoluna yönelen kalpler istiyoruz. Nefislerimize takva bahşeyle ve onları temizle.

Ey Rabbimiz! Hatalarımızı kar ve dolu suyu ile yıka. Kalplerimizi günahlardan beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi temizle ve bizimle günahlarımızın arasını doğu ile batının arasını ayırdığın gibi ayır.

Ey Rabbimiz! Senden dünya ve âhirette âfiyet ve bizden şerri uzaklaştırmanı dileriz. Âlem-i İslam'ı ve bütün insanlığı arzî ve semavî âfetlerden koru.

Ey Rabbimiz! Gücümüzün zayıflığını, çaremizin azlığını ve insanlarca önemsenmeyişimizi sana şikâyet ediyoruz. Bizi kendi gözümüzde küçük, fakat insanların gözünde büyük eyle.

Ey Rabbimiz! Senden rahmetini bize ulaştıracak şeyleri, gerçekleşmesi muhakkak olan mağfiretini, her türlü günahtan korunmayı, her türlü iyiliği kazanmayı, cennet ve Cemal'inle şereflenmeyi ve cehennemden kurtuluşu dileriz.

Ey Rabbimiz! Bilerek veya bilmeyerek işlediğimiz günahlarımızı affet. Senden işimizde başarı istiyor, nefislerimizin kötülüklerinden sana sığınıyoruz.

Ey Rabbimiz! Bizi yücelt, eksiğimizi, gediğimizi gider, bize rızık ihsan et, bizi sâlih amellere, güzel ahlaka ilet. Zira bunların sâlih olanına ancak Sen ulaştırır, kötülerinden de ancak Sen alıkorsun.

Ey Rabbimiz! Ciddiyetimizi şakamızı, zulmümüzü ve haksızlıklarımızı, hatamızı, kastımızı mağfiret buyur. İtiraf ediyoruz ki bu kusurların hepsi bizde vardır, ihsan ettiğin nimetlerin bereketinden bizi mahrum etme, mahrum ettiklerinle de imtihan etme.

Ey Rabbimiz! Her işimizde esas olması itibariyle dinimizi ıslah et. İçinde geçimimiz olan dünyayı ıslah buyur. Döneceğimiz yer olan âhiretimizi ıslah et. Hayatı her türlü hayırları artırmamıza vesile kıl. Ölümü de her türlü şerlerden kurtulup rahat etmemize vesile yap.

Ey Rabbimiz! Bizi, Seni çok zikreden, Senden çok korkan, Sana çok şükreden, Sana çok itaat eden, Sana karşı içi saygı ve huşu ile dopdolu olan, dua dua yalvaran ve durmadan Sana teveccüh eden kullarından eyle.

Ey Rabbimiz! Sana güzelce ibadet etmeyi istiyor, Senden doğru yolda azim ve sâdık diller selim kalpler dileniyoruz. Dillerimizdeki düğümleri çöz, onları güçlendir ve istikamet ver. İçimizdeki kinleri, nefretleri ve hasetleri sök al.

Ey Rabbimiz! Senden hayırlı işler yapmayı, kötülükleri terk etmeyi, fakirleri sevmeyi, bizi bağışlamanı, bize merhamet etmeni ve insanların fitnesini murat buyurduğunda fitnelere düşmeden bizi vefat ettirmeni dileriz.

Ey Rabbimiz! Senden; Senin sevmeni, Senin sevdiklerinin sevgisini ve bizi Senin sevgine ulaştıracak amellerin sevgisini dileriz. Senden tertemiz bir hayat, dosdoğru bir ölüm, rezil etmeyen ve ayıpların sayılıp dökülmediği bir dönüş istiyoruz.

Ey Rabbimiz! Senden hidayet, takva, afiyet ve zenginlik istiyoruz. Bize talihsiz ve nankör olmayan, şirkten arınmış, tertemiz kalpler lutfeyle.

Ey Rabbimiz! Bize Senin korkundan öyle bir pay ayır ki; bu Sana karşı işlenecek günahlarla bizim aramızda bir engel olsun. İtaatinden öyle bir nasip ver ki; o bizi cennetine ulaştırsın. Sana kesin imandan öyle bir pay lutfet ki; dünyevî musibetlere tahammül kolaylaşsın.

Ey Rabbimiz! Sağ olduğumuz müddetçe; kulaklarımızdan, gözlerimizden, kuvvetimizden, istifade etmemizi nasip et. Aynı şeyi bizden sonra gelecek olan neslimize de nasip et.

Ey Rabbimiz! Bizi; azgın ve mütecavizlere karşı muzaffer kıl. İntikamımızı bize zulmedenlerden al, merhametsizleri bize musallat etme. Bize dinî musibet verme. Dünyayı ne asıl gayemiz kıl, ne de ilmimizin son hedefi.

Ey Rabbimiz! Din düşmanlarının ve bizi düşman görenlerin birliğini boz, onların cemaatlerini paramparça eyle, içlerine ayrılık tohumları saç. Birbirlerine karşı kin ve nefret hislerini kamçıla, kurmuş oldukları oyunları ve komploları başlarına geçir. İslam düşmanlarını, bizi düşman ilan edenleri, Senin düşmanlarını ve Kur'ân düşmanlarını, kör, sağır ve dilsiz eyle.

Ey Rabbimiz! Bize hile yapanları ve yapmayı düşünenleri, bize komplo kuranları ve kuracak olanları, düşmanlık yapanları ve yapacak olanları, aldatanları ve aldatarak hile yapacak olanları Sana havale ediyoruz.

Ey Rabbimiz! Bizim ve iman ve Kur'ân hizmetindeki kardeşlerimizin; istediğimiz ve istemediğimiz, bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün ihtiyaçlarımızı gider ve bütün belaları bizden sav. Dünyanın her yerindeki Senin rızan için hizmet eden kardeşlerimizi bizlerle beraber tam ihlâsa muvaffak eyle.

Ey Rabbimiz! Bütün günahlarımızı küçüğünü-büyüğünü, evvelini-âhirini, açığını-gizlisini bağışla. Bize merhamet et, kırığımızı-döküğümüzü sar ve bizi yücelt.

Ey Rabbimiz! Kusurlarımızı affet, bizi kendine kul kabul et, emanetini kabzetme anına kadar bizi emanetinde emin kıl. Bizleri Cennet ve Cemalinle şereflendir.

Ey Rabbimiz! Biz Muhammed ümmetinin dağınıklığını

gider, bize birlik ve dirlik ver. Kalplerimizi birbirine ısındır bizleri birbirimize sevdir, bizden bütün şerleri ve zararları uzaklaştır.

Ey Rabbimiz! Bizi idare edenleri hidayet eyle, vatanımız ve milletimiz için yapmak istedikleri iyi şeylerde yardımcı ol.

Ey Rabbimiz! Ömrümüzün en hayırlı anını son anımız, amelimizin en hayırlısını son amelimiz ve günlerimizin en hayırlısını ise Sana kavuştuğumuz gün kıl.

Ey Rabbimiz! Tembellikten, fakirlikten, zilletten, miskinlikten, borçtan, ihtiyarlayıp elden-ayaktan düşmekten, günahtan, zenginliğin şerrinden, hayatın ve ölümün fitnesinden, kabir azabından, ateşin fitnesinden, Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Gafletten, küfürden, fısıktan, muhâlefet edip düşmanlık çıkarmaktan, başkaları duysun ve görsün diye bir şey yapmaktan sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Sağırlıktan, dilsizlikten, delilikten, cüzzamdan, alaca hastalığından ve her türlü kötü hastalıklardan, nimetinin zevalinden, afiyetinin değişmesinden, azabının ansızın gelip çatmasından Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! İşlediğimiz ve işlemediğimiz amellerin şerrinden, bildiğimiz ve bilmediğimiz şeylerin şerrinden Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Enkaz altında kalmaktan, yukarıdan yuvarlanmak ve düşmekten, boğulmaktan, yanmaktan, trafik kazalarından, her türlü kaza ve belalardan, yılan, akrep vb. şeylerle sokulmuş olarak ölmekten ve ölüm anında şeytanın çarpmasından Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Huyların, amellerin, arzuların kötülerinden,

düşmanın galebesinden ve kulların başımıza gelen kötü şeylerden dolayı sevinmesinden Sana sığınırız.

Ey Rabbimiz! Üzüntüden, tasadan, cimrilikten, açlıktan, hıyanetten Sana sığınırız. Bize kendimizi bulmayı ilham et, bizi nefislerimizin şerlerinden koru.

Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma. Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma, bizi affet, lütfunla kusurlarımızı bağışla, bize merhamet et. Bizim yardımcımız Sensin, kâfir topluluklara karşı bize yardım et.

Ey Rabbimiz! Bizi dinî ve dünyevî fitnelerden ve âhir zaman fitnesinden, Deccal'ın şerrinden, dinsizlerin tecavüzünden, münafıkların şerrinden, fâsıkların fitnesinden koru.

Ey Rabbimiz! Bizi dalâletten, bid'atlardan, belâlardan, kötülüğe sevk eden nefsin şerrinden koru. Bizi bir an olsun nefsimizle baş başa bırakma.

Ey Rabbimiz! Bizi kabir azabından, kıyamet günü azabından, Cehennem azabından ve kahrının azabından koru.

Ey Rabbimiz! Bizi gösterişten, başkaları duysun ve görsün diye ibadet etmekten, ameline güvenmekten ve övünmekten koru.

Ey Rabbimiz! Bizi ana-babamızı iman ve Kur'ân hizmetinde çalışan bütün kardeşlerimizi, eşlerimizi, çocuklarımızı, mü'min dostlarımızı, akrabalarımızı, ecdadımızı ve âhirete intikal eden bütün Mü'min ve Müslümanları cehennem azabından koru. Affına sığınıyoruz. Bizi her türlü şer, fitne ve azaptan kurtar! Fazlınla ikram eyle. Bütün günahlarımızı bağışla. Ayıplarımız ört.

Ey Rabbimiz! Nefislerimize zulmettik, Sana isyan ettik, eğer

bizi bağışlamaz, bize acımazsan dünyada da âhirette de kaybedenlerden oluruz. Bizi hüsrana uğrayanlardan eyleme. Şeytanın kalbimize girip saptırmasına fırsat verme.

Ey Rabbimiz! Bizi İslam'dan ve Kur'ân'dan ayırma. Bizi daima sırat-ı müstakimde tut. İslâm nurunu söndürmek isteyenlere fırsat verme. Bizim yüzümüzden insanları helak etme.

Ey Rabbimiz! Bizi Senin rızana ulaştıracak amellere muvaffak kıl. ÂMÎN bi-hurmeti Seyyidi'l-mürselin ve bi-hurmeti Tâhâ ve Yâsîn ve sallallahu ala seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve ashâbihî ecmaîn, Velhamdulillahi Rabbil âlemîn."

13. SABAH VE AKŞAM NAMAZLARINDAN SONRA OKUNACAK ÂYETLER

Sabah ve akşam namazlarından sonra Haşr Sûresi'nin son âyetleri (22-24) okunur:

أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (٣) ۞

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ۞ هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞

(Allah'ın rahmetinden) kovulmuş şeytanın şerrinden, her şeyi işiten ve bilen Allah'a sığınırım. (3 defa)

Bismillâhirrahmânirrahîm

22. "Allah'tır gerçek İlah! O'ndan başka yoktur ilah. Görünmeyen ve görünen her şeyi bilir. O Rahmandır, Rahîmdir.

23. Allah'tır gerçek İlah, O'ndan başka yoktur ilah. O Melik'tir, Kuddûs'tür, Selam'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir, Aziz'dir, Cebbar'dır, Mütekebbir'dir. Allah, müşriklerin iddialarından münezzeh ve yücedir. 24. Allah o gerçek İlahtır ki Hâlık'tır, Bârî'dir, Musavvir'dir. Hasılı, en güzel isimler ve vasıflar O'nundur. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih ve tenzih eder. O, azizdir, hakîmdir."

Bu âyetleri okumanın fazîleti:

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahleyin üç defa:

أَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Eûzü billâhi's-Semîı'l-alîmi mine'ş-şeytânirracîm."

Bir defa da:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Bismillahirrahmânirrahîm" der sonra Haşr Sûresi'nin sonundaki üç âyeti (hüvellâhüllezî'yi) okursa, Allah kendisine yetmiş bin melek müvekkel kılar (görevlendirir); bunlar akşama kadar o kişiye dua ve istiğfar ederler (Allah'ın onu affetmesi için yalvarırlar). Eğer o gün ölürse şehit olarak ölür. Her kim de akşam aynı şekilde okursa onun durumu da (sabah okuyan kimsenin ki) gibidir."[115]

115 Tirmizî, *Fedâil* 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 5/26.

14. YATSIDAN SONRA YATMADAN ÖNCE OKUNACAK ÂYETLER

Yatsı namazından sonra yatmadan önce eûzü-besmele çekilerek Bakara Sûresi'nin son iki âyeti olan ve Âmenerrasûlü olarak bilinen 285 ve 286. âyetleri okunur:

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ
الْمَصِيرُ ۞ لاَ يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ
عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۞

285. "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, mü'minler de. Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman etti. 'O'nun resûllerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz' dediler ve eklediler: 'İşittik ve itaat ettik ya Rabbenâ, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır.'

286. Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz. Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine, işlediği fenalık da kendi aleyhinedir. Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma. Ya Rabbenâ! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ya Rabbenâ! Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma. Affet bizi; lütfen bağışla kusurlarımızı, merhamet buyur bize. Sensin mevlâmız, yardımcımız; kâfir topluluklara karşı Sen yardım eyle bize."

Bu iki âyet, Bakara Sûresi'nin sonudur. Bakara Sûresi'nde dinin bütün esaslarına temas edildikten sonra sıra mühür basmaya gelmiştir. Sûrenin başında, bu kitaba iman edip emirlerini tutacak olanların hidâyet ve felah bulacakları bildirilmişti. İşte sonunda da ona iman eden cemaatin oluştuğunu ve Allah'ın onlara karşı muamelesini bildirmektedir.

Peygamber Efendimiz'den (sallallahu aleyhi ve sellem), bu âyetteki dualarla dua ettiği zaman, Allah tarafından "peki yaptım" buyurulduğu rivayet edilmiştir.[116]

Bu âyetlerin faziletine dikkat çeken hadisler:

1. "Allah Teâlâ, Bakara Sûresi'ni iki âyetle sona erdirdi ki, bunları bana arşın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz, hanımlarınıza, çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem salâttır, hem duadır, hem Kur'ân'dır."[117]

2. Hz. Ali'den (radıyallahu anh) rivayet edilmiştir ki: "Aklı başında bir adam görmezdim ki, Bakara Sûresi'nin sonundaki bu âyetleri okumadan uyusun."[118] demiştir.

---

116 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân* 3.

117 Ahmed b. Hanbel, 4/147; Dârimî, *F. Kur'ân*, 14 (2/450)

118 Dârimî, *F. Kur'ân*, 14 (2/450)

3. "Bakara Sûresi'nin sonundaki iki âyeti geceleyin kim okursa o iki âyet ona kâfi gelir."[119] Bu iki âyeti okuyan için:

a. Gece ibâdeti yerine geçer,

b. Eğer Kur'ân'dan okumaya devam ettiği bir hizbi varsa onun yerine geçer,

c. Mükâfat ve fazîlet olarak kişiye yeter,

d. O gece olması muhtemel âfetlere,

e. Şeytana ve şerrine,

f. İnsanlar ve cinlerin şerrine karşı yettiği, yani okuyanı koruyacağı söylenmiştir.[120]

4. İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mi'raca çıkarıldığı zaman, kendisine üç hediye verilmiştir: a. Beş vakit namaz, b. Bakara Sûresi'nin sonu (Âmenarrasûlü), c.Ümmetinden Allah'a şirk koşmadan ölenlerin büyük günahlarının bağışlanacağı müjdesi."[121]

---

119 Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 10; Müslim, *Müsâfirin* 255, 256.

120 Aynî, *Umdetü'l-Kâri'* 20/30, Beyrut ts..

121 Müslim, *İman* 279.

15. KUNUT DUASI

Kunut: Yatsı namazından sonra kılınan vitir namazının son rekâtında rükûdan önce yapılan duanın adıdır.

Vitir namazının üçüncü rekâtında Fâtiha ve zamm-ı sûre okunduktan sonra ayakta iken tekbir alınır, eller kaldırılır, eller yeniden bağlanır ve kunut duaları okunur:

اللّٰهُمَّ إنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيكَ،
وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ اِلَيْكَ، وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ، وَنُثْنِي عَلَيْكَ اْلخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ
وَلاَ نَكْفُرُكَ، وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ.

"Allah'ım! Biz Senden yardım dileriz. Bağışlanmayı Senden isteriz. Senden hidâyet isteriz. Sana iman ederiz, Sana tevbe ederiz, işlerimizde Sana dayanır ve Sana güveniriz. Seni överiz, bütün hayırların Sende olduğunu ikrâr ederiz; verdiğin bunca nimetlerden dolayı Sana şükrederiz ve nankörlük yapmayız. Sana karşı nankörlük eden fâcirleri bırakır ve onlardan ayrılır, onlarla olan ilişkimizi keseriz."

Kunut duasının bu birincisinde, öncelikle "Allah'ım! Biz Senden yardım dileriz." diyoruz. Çünkü daha Kur'ân'ın başında

Fâtiha Sûresi'nde Rabbimiz, sadece Kendisine ibadet etmemizi ve yine sadece Kendisinden yardım istemememizi bize öğretiyor: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ "İyyake na'büdü ve iyyake nesteîn" (Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.) Onun için biz de "Allah'ım! Biz Senden yardım dileriz." diyoruz.

İkinci olarak: "Bağışlanmayı Senden isteriz." diyoruz. Çünkü bizi başkası bağışlayamaz. Ayrıca Kur'ân'ın birçok âyetinde Allah bizzat kendisinden istiğfarda bulunmamızı ve tevbe etmemizi emrediyor, biz de o emri yerine getirmek için bağışlanmayı kendisinden istediğimizi ifade ediyoruz.

Üçüncü olarak: "Sen'den hidâyet isteriz." diyoruz. Çünkü yine Fâtiha Sûresi'nde kimden hidayet isteyeceğimiz bize öğretiliyor: إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "İhdine's-sırâta'l-müstekîm" (Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.) Ayrıca Allah, Peygamber Efendimize bile, "Sen dilediğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin, lâkin ancak Allah dilediğini doğruya ulaştırır." (Kasas, 28/56) buyuruyor. Öyleyse biz de hidâyeti Allah'tan istemeliyiz.

Dördüncü olarak ise: "Sana iman ederiz, Sana tevbe ederiz, işlerimizde Sana dayanır ve Sana güveniriz." diyoruz. Evet Allah'ın varlığına ve birliğine iman ediyoruz, O'nun için namazdayız ve O'nun huzurundayız. Gerek günahlarımızdan dolayı, gerekse ibâdetlerimizdeki kusurlarımızdan dolayı O'na tevbe ediyoruz. Ayrıca yine O'na dayanıp ve O'na güveniyoruz. Hem Kur'ân'da iman edenlerin sadece kendisine dayanmalarını ve güvenmelerini emrettiği için, hem de O'nun dışındaki güvendiğimiz kimselerin âciz olmasından, bizim ihtiyaçlarımızı karşılayamadıklarından dolayı...

Son olarak: "Verdiğin bunca nimetlerden dolayı Sana şükrederiz ve nankörlük yapmayız. Sana karşı nankörlük eden fâcirleri bırakır ve onlardan ayrılır, onlarla olan ilişkimizi keseriz." diyoruz. Evet verdiği bunca nimetlerden dolayı Allah'a şükrederiz,

şükretmemek sûretiyle O'na karşı nankörlük yapmayız. Zira Rabbimizin bize verdiği nimetleri saymaya kalksak saymakla bitiremeyiz. Ayrıca nankörlük yapan o fâcirleri dost edinmeyiz, onları bırakırız, onlardan ayrılır ve ilişkimizi keseriz.

اللّٰهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ، ولَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ، وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنحْفِدُ، نَرْجُو رَحْمَتَكَ
وَنَخْشَى عَذَابَكَ، إِنَّ عَذَابَكَ بِالكُفَّارِ مُلْحِقٌ

"Allah'ım! Biz ancak Sana ibâdet ve kulluk ederiz, ancak Senin için namaz kılarız ve Sana yalvarırız, yalnız Sana secde eder, yalnız Sana koşar ve Sana yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız. Rahmetini ve ihsanının devâmını ve çok olmasını dileriz. Yasak ettiklerini yapmaz ve azabından korkarız. Şüphe yok ki, azabın kâfirlere ulaşır."

Kunut duasının bu ikinci kısmında ise önce: "Allah'ım! Biz ancak Sana ibâdet ve kulluk ederiz, ancak Senin için namaz kılarız ve Sana yalvarırız, yalnız Sana secde eder, yalnız Sana koşar ve Sana yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız." diyoruz. Evet biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Fâtiha Sûresi'nde Rabbimiz: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ "İyyake na'büdü ve iyyake nesteîn" (Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.) dememizi bize emrediyor. Madem sadece O'na ibâdet ediyoruz, öyleyse namazı da sadece O'nun için kılmamız gerekir. Başkaları ne der diye değil, anne-babamız veya başkaları zorladığı için değil, gösteriş için, hareket yapmak, zayıflamak için değil. Sadece ve sadece Allah emrettiği için ve O'nun rızâsını kazanmak için ibâdet eder, kulluk ederiz, sadece O'nun için namaz kılar, sadece O'na yalvarır, O'na secde eder, O'na koşarız, yaptığımız işleri O'nun için yaparız. Bizi kendisine yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız.

16. TA'DÎL-İ ERKAN

Kelime anlamıyla ta'dîl-i erkân, rükünlerin yerli yerinde yapılmasını ifade etmektedir. Dinî bir terim olarak ise: Namazda rükû, rükûdan sonra ayakta durma, secde ve iki secde arasındaki oturmanın hakkını vererek, tam bir sükûnet içinde ve yerli yerinde mutmain olarak rükünleri yapmaya ta'dîl-i erkân denir.

Yüce Allah Kur'ân'da, Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de hadislerinde namazların gerektiği gibi kılınmasını özellikle belirtmiştir. Kur'ân, namaz kılmayı ifade için "namaz kılmak" anlamına gelen صَلّٰي "sallâ" fiili yerine أَقَامَ "ekâme" fiilini kullanmıştır ki, bu kelimenin manalarından birisi de bir işi "hakkını vererek yapmak" demektir.

Ta'dîl-i erkan ile ilgili bazı hadisler:

1. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivâyetine göre bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) mescide girdi. O arada bir adam daha mescide girdi ve ta'dîl-i erkâna uymadan namaz kıldı. Sonra Peygamber Efendimize gelerek selâm verdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem: "Dön ve namazını kıl; çünkü sen namaz kılmadın." buyurdu. Bu hâdise üç defa tekrar etti ve üçüncüde o adam: Yâ Rasûlullah! Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, daha güzelini yapamıyorum, bana doğrusunu

öğret dedi: Peygamberimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem): "… Namaza kalktığın zaman tekbir getir. Sonra Kur'ân'dan sana kolay geleni oku, sonra vücûdun sâkinleşinceye kadar rükûda dur, sonra belin doğrulacak şekilde rükûdan kalkıp ayakta dur, sonra secdeye var, vücûdun sakinleşinceye kadar secdede kal ve sonra başını kaldırıp doğrulacak şekilde dur ve böylece namazın bütün rekâtlarında bunu yap." dedi.[122]

2. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Rükû ve secdeleri tamamlayın" buyurmuştur.[123]

3. Huzeyfe (radıyallahu anh) rükû ve secdelerini tam yapmayan bir adamı gördü ve adam namazı bitirince, namazının olmadığını, eğer ölmüş olsa, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yaratıldığı fıtratın dışında bir fıtrat üzere ölmüş olacağını hatırlattı.[124]

4. Ebû Mes'ûd el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, rükû ve secdelerde belini (tam olarak) doğrultmadıkça namazı tam olmaz."[125]

5. Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazda karga gagalayışı gibi acele yatıp kalkmaktan, vahşi hayvanlar gibi kolları yaymaktan, kişinin mescidde deve gibi mekan tutmasından nehyetti."[126]

Hadiste geçen "karga gagalayışı" tabiri, karganın yem yerken gagasını acele yere dokundurup kaldırması anlamına gelir ki, kişinin namaz kılarken, secdeyi acele yapmasından, daha alnı yere değmeden burnunu yere değdirip hemen kaldırmasından kinayedir.

---

122 Buhârî, *Eyman* 15; Ebû Davud, *Salât* 148.

123 Buhârî, *Eymân* 3.

124 Buhârî, *Ezân* 119.

125 Ebû Dâvud, *Salât* 148; Tirmizî, *Salât* 196.

126 Ebû Davud, *Salât* 148.

"Yırtıcı hayvan oturuşu" tabirinden maksat ise, kişinin secdede köpek ve benzeri yırtıcı hayvanların oturuşu gibi dirsekleri yanlarına değecek şekilde kollarını yere yapıştırması ve yaymasıdır.

"Mescidde belli bir yeri deve gibi devamlı mekân edinmek" tâbirinin iki mânâsı vardır:

a. Develer ağıla girdikleri zaman yumuşak ve düz bir yer ararlar. Böyle bir yeri buldukları zaman artık devamlı oraya çökerler, başka bir yere yatmazlar.

b. Develer çökerken önce insana nispetle el ve kol mesabesinde olan ön ayaklarıyla çökerler sonra da arka ayaklarıyla çökerler. Bu bakımdan Hanefîlere göre secdeye giderken yere önce elleri sonra da dizleri koymak mekruhtur. Önce dizler sonra da eller konmalıdır.

Demek ki bu tâbir, deve gibi yere çökmenin ve namazı her zaman mescidde aynı yerde kılmanın yasak olduğunu ifade ediyor.

Netice olarak namazda bu üç tâbirin ifade ettiği şekildeki davranışlar, bu hadîs-i şerifte yasaklanmıştır. Çünkü karganın gagalayışı gibi acele secdeye yatıp kalkmak, farz olan alnın yere konmasına imkân vermez. Halbuki secdede üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-alâ" diyecek kadar durmak sünnettir. Sünnetin ifası ise, farz olan alnın yere konması ile vâcib olan burnun yere konmasını te'min eder. Esasen bütün sünnetlerin yerine getirilmesinde bu özellik bulunmaktadır. Sünnet terk edildiği zaman farz ve vâcipler tehlikeye düşerler. Esasen bu şekilde acele namaz kılmak münafıkların işidir. Çünkü onların rahatı namazda değil, bir an önce namazdan çıkmaktadır.

Deve çöküşü gibi çökmenin ve yırtıcı hayvanların oturuşu gibi oturmanın yasaklanması ise, bu davranışların arz ettiği manzaranın çirkinliğinden ileri gelmektedir.

Mescidde belli bir yeri mekân edinmenin yasaklanmasındaki hikmet ise, bu şekilde hareket etmek; dikkatleri çekmesi, dolayısıyla gösteriş ve kendini beğenmeye sebep olmasıyla izah edilebilir.[127]

Bazılarını zikrettiğimiz bu hadislerin bütününden yola çıkan İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yûsuf gibi İslâm Hukûku âlimlerinin çoğunluğu ta'dîl-i erkanın farz olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Hanîfe ve talebesi İmam Muhammed'e göre ise, ta'dîl-i erkân vâciptir. Meseleyi derinlemesine araştıran Hukuk âlimleri de vâciptir görüşünü tercih etmişlerdir. Diğer bir gruba göre de ta'dîl-i erkan vacibe yakın sünnet-i müekkededir.[128]

Ta'dîl-i erkân'ın farz olduğunu söyleyen âlimlere göre, bunun terki halinde namaz bâtıl olur ve ta'dîl-i erkâna riayet ederek yeniden kılmak gerekir.[129] Vacip olduğunu söyleyenlere göre ise sehv secdesi gerekmektedir.

Kanaât-i âcizânemize göre, ta'dil-i erkân farzdır diyenlerin görüşüne uymak, ihtiyata daha uygundur. Madem bunu söyleyen zatlar, kendilerini tamamen Kur'ân'a vermiş; Kur'ân ve Sünneti anlamayı hayatlarına gaye edinniş büyük insanlardır, onların aralarında ihtilaf ettikleri hususlarda ihtiyatla amel etmek en doğru hareket tarzıdır.

Ta'dîl-i erkân'a riayet'in ölçüsü; namaz rükünleri arasında

[127] Sünen-i Ebû Davud Terceme ve Şerhi, 3/359-360, Şamil Yayınları.

[128] Ali el-Kârî, *Risâle fi'l-hâs alâ ta'dîli'l-erkân fi's-sâlât*, Süleymaniye ktp, Es'ad Efendi, nr. 1690, vr. 127b; Tahtâvî, *Hâşiye alâ Merâkı'l-felâh*, s. 202, İstanbul 1985.

[129] Ali el-Kârî, *a.g.e.* vr. 127b,128a.

(rükûdan kalkınca ayakta ve iki secde arası gibi) Sübhânallah diyecek kadar durmaktan ibarettir.[130] Buna göre, meselâ rükûdan doğrulduktan sonra dimdik ayakta durup, en az sübhânallah diyecek kadar beklemek ve daha sonra secdeye gitmek, secdeler arasında da en az sübhânallah diyecek kadar oturmak gerekmektedir.

Hanefilerden bazıları rükû ve secdelerde ta'dîl-i erkâna riayet etmeyenin namazını iade etmesi gerektiği görüşündedir. Diğer bazısı da ta'dîl-i erkânın sehven/unutarak terki halinde sehiv secdesi, kasden/bilerek terki halinde ise namazın tekrar kılınması gerektiği görüşündedir.[131]

Namazda, özellikle rükûdan sonra ayakta durma ve secdeden sonra oturma konusunda dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü bunlar hafif olarak hemen geçiştiriverilen yerlerdir. Buralarda hiçbir şey okunmasa dahi, bir sübhânallah diyecek miktar susarak durulmalıdır. Bu kadar durulmaz ise, namazı bozulmamakla beraber kişi günahkâr olur.[132]

---

130 Ali el-Kârî, *a.g.e.* vr. 128a; Tahtâvî, *Hâşiye alâ Merâkı'l felâh*, s. 201, İstanbul, 1985.

131 Ali el-Kârî, *a.g.e.* vr. 128a, 130a-b.

132 Tahtâvî, *a.g.e.* s. 201. Daha geniş bilgi için bkz: Saffet Köse, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Ta'dîl-i Erkân maddesi.

17. NAMAZI ANLAYARAK KILMAK İÇİN

Namazı anlayarak kılmak için, elbette bu kitapta yazdıklarımız yeterli değildir. Bunun için yapılması gereken başka şeyler de vardır. Şimdi bunların bazılarını, maddeler halinde verecek ve çok kısa bir şekilde açıklayacağız. Çünkü uzun açıklama yapmaya kalksak, her bir madde için belki ayrı bir kitap yazmak gerekebilir. Namazı anlayarak kılmak için bu kitabımızda, sadece, namazda okuduğumuz duaların anlamları üzerinde durduk. Böylece kitabımızın hacmini küçük tutmaya çalıştık ki, okunması kolay olsun.

Namazı Anlayarak Kılmak İçin Yapılması Gerekenler

1. Her şeyden önce namazı, niçin ve kimin emrini yerine getirmek için kıldığımızı bilmemiz gerekir: Bizi yoktan yaratan, bize bu kadar nimetler veren ve daha sonra öldürüp huzuruna alacak ve bu hayatın hesabını soracak olan Allah'ın emrini yerine getirdiğimizi ve O'nun rızasını kazanmak için kıldığımızı bilmemiz gerekir. Onun için de namazı ciddiye almamız gerekir.

2. Kılacağımız namazın belki de son namazımız olabileceğini düşünmeliyiz. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadîs-i şeriflerinde: "Namazına durduğun zaman, veda edenin

namazı gibi namaz kıl. (Namaza durduğunda dünyaya veda et)."[133] buyuruyor. Her namazımızı bu şekilde kılmamızı istiyor. Biraz sonra hayata veda edecek olan bir insanın namazı nasıl olur? Nasıl olmalı? Son namazı. Eğer aklı varsa, şuuru yerinde ve imanı güçlüyse, herhalde çok dikkatli bir namaz, özene-bezene kılınan bir namaz olacaktır. Zira biraz sonra hakkın huzuruna gidecek, dünyadan götürebileceği son hayırlı amel olacak bu namaz. Abdest alması, okuması, ta'dîl-i erkâna riâyeti, dikkati ve akan gözyaşlarıyla dört dörtlük bir namaz kılmaya çalışacaktır. İşte Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün ibadetlerimizin bu şuur ve dikkatle yapılmasına salık vermektedir. Hayatın her anı bu şekilde sağlam ibadetlerle süslenmeli, zira her an ölüm gelebilir ve bilemediğimiz bir andaki herhangi bir amel ve ibadet bizim son kulluğumuz olabilir. Onun için amellerimiz, dünyaya veda eden bir insanın özene bezene kıldığı son namazı gibi olmalıdır, buyruluyor.

3. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), 'ihsân'ı anlatılırken; "İhsân, Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor."[134] olarak ifade buyurur. Evet, namaz, işte böylesine engin bir şuurla eda edilirse, her zaman daha dikkatlice ve huşû içinde kılınabilir.

4. *Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna girerken fikrî bir hazırlık yapmalıyız*: Namaz, İlâhî huzûra ermek ve âdeta, vicâhî olarak (yüz yüze) Cenâb-ı Hak'la görüşmek demektir. İnsan namaza gelirken, bu anlayış ve bu düşünce ile gelmelidir. Böyle kudsî bir işe hazırlanma çok önemlidir ve bu seviyeyi elde edebilmenin de kendine göre yolları vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamamız mümkündür:

a. "Râbıta-i mevt" dediğimiz ölümün düşünülmesi. Bu

---

133 İbn Mâce, *Zühd* 15; Münâvî, *Feyzü'l- Kadîr*, IV, 197.

134 Müslim, *Îmân* 1, 5. Ayrıca bkz. Buhârî, *Îmân* 37; Tirmizi *Îmân* 4; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 16; Nesâi, *Mevâkît* 6; İbni Mâce, *Mukaddime*, 9.

yapılırken de ihtimal ve faraziyelerle değil, bizzat ölümle burun buruna gelmiş bir insan hâletiyle yapmalıdır. Zaten Kur'ân-ı Kerim'de "*Küllü nefsin zâikatü'l-mevt* (Her nefis ölümü tatmaktadır)." (Âli İmran, 185) âyetiyle bu hakikate parmak basılmaktadır. Evet, her nefis, her an ölümü tadıp durmaktadır. Yani biz, her an ölüp dirilmekteyiz. Öyleyse, ölümü, istikbalde gerçekleşecek bir hâdise gibi değil, her an yaşanmakta olan bir olay gibi değerlendirmeliyiz. Bu değerlendirme bizi, daima âhirete hazır hâle getirecek ve namazımızı da, âhiret hazırlığı içinde olan bir insan edâsıyla kılmaya vesile teşkil edecektir.

b. Namazı, huzur dolu insanların yanında kılmak da bir yoldur. Zira başını secdeye koyduğu zaman soluklarında Muhammedîlik esip duran birinin yanında kılınan namaz da, insanın o havaya bürünmesine bir vesiledir. Ondandır ki, cemaat olma tavsiye ve emredilmiştir. Çünkü bir insanın rûhî durumu, her zaman mânevî havayı temin etmeye yetmeyebilir. Bu durumda, cemaat içindeki fertlerin mânevî desteği, onun imdadına yetişir ve ona da mânevî bir hava kazandırır. Gözyaşı içinde namaz kılan bir insanın hâl ve durumu, en azından, onun yanında namaza duran insanın da kalbini yumuşatır, hatta bazen ona da gözyaşı döktürür. Ravza-i Tâhire'de ve Beytullah'da öyle namaz kılan, secde ve rükûuyla öyle ubûdiyette bulunan insanlar vardır ki, onları seyrederken insanın kalbi duracak hâle gelir... "Rükû edenlerle beraber siz de rükû edin." (Bakara, 43) âyetinin işaretinden bunu anlayabiliriz.

c. İrâdemize hürmet ve saygı duyarak ve irâdeli bir varlık olmanın gereğini yerine getirerek, namazımıza biraz çeki-düzen vermeliyiz. Evet, irâdemize alıştırmalar yaptırmalı ve huzûra giden yolda biraz da onun mevcudiyeti esasına göre yürümeliyiz. Namaz, öyle dünyevî işlerimiz arasından geçiştiriliverecek kadar ehemmiyetsiz bir vazife değildir. O bizim için en mühim bir meşgaledir. Namaz, ciddiyetle ele alınmalı ve öyle edâ edilmelidir.

Değil başka bir iş yüzünden onun ihmâle veya aceleye getirilmesi, gerektiğinde her türlü işimiz ona fedâ edilmelidir.

d.Huzur içinde ve erkânına riâyet edilerek kılınan bir namazın mü'minde hasıl edeceği haz ve zevki, ona başka hiç bir mazhariyet kazandıramaz. Yeter ki insan, bu mazhariyetin şuurunda olabilsin ve namazın kıymet ve değerini idrâk etsin![135]

5. Namaza durduğumuz vakit kimin manevî huzuruna girdiğimizi idrak etmeliyiz. Huzurunda durduğumuz varlığın yüce şânını ve azametini düşünmeliyiz. Böyle bir varlığın huzuruna çıkabilmenin ne kadar mutluluk verici bir olay olduğunu hatırlamalıyız ve hissetmeliyiz.

6. Namaza başlamadan önce rûhî bir ön hazırlık yapmamız gerekir. Namaza birden başlamak konsantrasyonu yakalamak için bir engeldir. Yani seccademizi serdiğimizde o an, Rabbimizin huzuruna çıkmak için hareket ettiğimizi aklımıza getirmeliyiz.

7. Okuduğumuz âyet, dua ve tesbihlerin anlamlarını öğrenmeli, hatta mümkünse ezberlemeli ve namaz kılarken onları düşünmeliyiz. (Kitabımızda biz sadece bu konu üzerinde durduk.)

8. Dünyevî duygu ve düşüncelere geçit vermemeye hassasiyet ve titizlik göstermeliyiz. Zihnin başka şeylere takılması oranını, her namazımızda biraz daha aşağıya indirmeliyiz. Mesela, namazın büyük oranı % 80, giderek %90, % 95, % 99 konsantrosyonlu geçmeli. İdeal olanı hedeflemek, namazı ne kadar ciddiye aldığımızın göstergesi olacaktır. Bu konuda, Rabbimize yaklaşma, O'nun hoşnutluğunu elde etmek için konsantrasyonu yakalama konusunda hırslı olmalıyız.

9. Namazdaki bedenî hareketlerin anlamını bilmeliyiz. Kıyâm, rükû ve secde gibi hareketlerin başlı başına sembolik anlamları vardır, bu hareketleri yaparken sırf bu anlamları düşünerek o

[135] M. Fethullah Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler*, 4/135-142.

hareketleri gerçekleştirmenin bizim namazımıza katacağı birçok ulvî duygu ve düşünceler vardır.

10. Bir insanın Allah'la olan ilişkisinin ne kadar güçlü olduğunun en önemli göstergelerinden birisi de namazdır. Eğer namaz kılmaktan memnun değilsek, Allah'la sağlam bir râbıta (irtibat) kuramamışız demektir. Eğer samimî müminlerden isek bu durum bizi kaygılandırmalı ve endişeye düşürmelidir. Bu endişeyi duymak ise, namazı dosdoğru kılma konusunda bizi yeniden motive eder ve gayrete getirir.

11. Sabah namazları en çok önemsenmesi gereken namazlardır. Eğer, her iki üç günde veya her iki üç haftada bir sabah namazlarını kaçırıyorsak, namaz ibâdeti kalbimize daha henüz sinmemiş demektir. Allah için uykusunu bölüp kalkamayan insanların, O'nunla sağlam bir sevgi ilişkisi kurdukları iddia edilemez.

12. Namazı dosdoğru, hissederek ve anlayarak kılmak bir süreçtir. Bugünden yarına hemencecik belli bir seviye yakalamak mümkün olmayabilir. Ancak bu konuya özen gösterirsek, her kıldığımız vakit namazından sonra bir muhasebe yapıp, bir sonraki vakit namazında, bir öncekinde yaptığımız gafletleri, hataları tekrarlamamaya karar verebilirsek ve ikinci vakit namaza durmadan önce de bu aldığımız kararı yeniden hatırlayıp namaza durabilirsek, bu konuda kalbimizdeki samimiyetin derinliğine göre mesafe alırız.

13. Bizi namaz konusunda gerileten sebeplerden biri de, namazı bir alışkanlık ve mekanik bir olgu haline dönüştürmemizdir. Namaz, kendi özünü ve canlılığını, ülfet olduğunda, yani alışkanlık haline geldiği zaman kaybeder. Her kılınan namazı, apayrı yeni bir OLAY gibi algılayabilirsek ve gerçekten bu ruh haliyle namaza durursak alışkanlık, monotonluk ve mekaniklikten kurtulmuş oluruz.

14. Namazda ağlamak, manevî duyguların, iç dünyamızdaki tıkanıklıkları aşıp dışarıya yol bulduğunun bir göstergesidir ve bu haliyle manevî gelişim konusunda bir kilometre taşıdır: "Onlara âyetlerimiz okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı." (İsrâ, 107-109) âyetini hatırlayalım. Allah için en son ne zaman ağladık? Namaz, ağlamanın en uygun ve münbit zeminidir. Ağlamak için birçok sebep vardır: Allahın şânını ve büyüklüğünü tefekkür ederek ağlamalıyız, günahlarımızı hatırımıza getirip bunların verdiği utanç duygusundan dolayı ağlamalıyız. Müslüman olmanın, O'na hak yolda ibadet edebilmenin sevinciyle ağlamalıyız...

15. Namaz kılarken Rabbimizin bizim o anki hâlet-i rûhiyemizi gördüğünü, bizi gözlemlediğini, gaflet içinde kılıp kılmadığımıza baktığını hatırlamalıyız. Yüce Allah'ın, bizi bu hâlimizle görmesini ister miyiz? O'nun huzurundayken aklımızı başka şeylerle meşgul etmek suretiyle, O'na karşı ne kadar çok ayıp ettiğimizi hiç düşündük mü?

16. Namazı hissederek kılma konusunda, her birimizin yapabileceği ve yaptığı birçok güzel tecrübeler vardır. Namazlarımızı muhasebe ederken, işin bu metodik boyutuyla ilgili de sürekli yeni dersler ve metotlar çıkarmaya çalışmalıyız. 'Namazı daha doğru nasıl kılabilirim?' sorusuna sürekli yeni cevaplar üretebilmeliyiz. Herkesin bu konuda mutlaka değerli tavsiyeleri vardır. Bunları paylaşırsak, hepimiz birbirimizden faydalanmış ve Allah'a daha fazla yaklaşma konusunda ilerlemiş oluruz.

17. Ne kadar yavaş kılarsak, o kadar huşû içinde kılmak mümkün olur. İnsanın nefsi namazdan hoşlanmaz. Fakat rûhu tadına varınca mest olur. Nefis engelini aşmanın yolu namazı süratli kılmamaktır.

18. Kişinin, kıldığı namaz konusunda kendisini eleştirmesi ve rahatsız olması, samimiyetine işarettir. Zira nice insanlar var ki, eksik, kusurlu, alelacele kıldığı namazlarından dolayı

kalbinde hiçbir rahatsızlık duymaz. Hâlbuki kalpteki pişmanlık, kişinin imanının kemâline delalet eder. Dolayısıyla burada bina edilebilecek bir zemin var demektir. Bu zemin üzerine bir şey bina etmek için ise bazı metotları da bilmek gerekir. Mesela üzerine bina edeceğiniz zeminin bu ağırlığı kaldırabilecek kadar güçlü olması gerekir. Eğer namaz gibi önemli bir ibâdeti üzerine bina etmek istiyorsak, öncelikle îman güçlendirilmelidir. Kur'an, îmanın artabileceğinden bahsediyor. Allah "*İndirdiğimiz âyetler onların imanlarını artırır.*" (Enfâl, 2) buyuruyor. O halde yapılacak ilk iş; Kur'an'ı anlayarak sürekli okumak. Anlaşılmayan bir Kur'an, insanın imanını nasıl arttırsın? Kur'an'la hemhal olmak, bir nevi Allah'ın emirlerini yerine getirmek için de bir enerji kaynağıdır.

19. Namazda istikrarlı olmak için hayatımızın diğer alanlarında da Allah'ın isteklerine göre yaşama konusunda bir kararımız olmalı. Yani hayatımızı İslam'ı yaşama arzusu kuşatmalı, aksi takdirde sadece bir-iki farzı yerine getirmek tat vermez, bunların etkisi geçici olur.

20. Allah'a olan sevgimizi güçlendirecek konular üzerinde düşünmeliyiz. Mesela, O'nun nimetlerini -kendi bedenimizdeki (kalp, göz, kulak, vs.) ve dış âlemdekiler (yiyecekler, su, vs.)- sürekli hatırlamalıyız.

21. Allah'ı çok seven bir kişi namazından gâfil olmaz ve namazı bırakmaz. Bu yüzden sevgimizi güçlendirirsek, namazdaki dikkatimiz de ister istemez güçlenecektir. Sevgi ise, sevilen varlık çokça anıldığında ve düşünüldüğünde güçlenir.

22. İnsanlar kolaya kaçıp ibadetleri şekillere hapsetmişlerdir. İbadetin ruhunu yakalamak zihnen ve kalben enerji sarfetmeyi ve mücadele etmeyi gerektirdiğinden bunu herkes göze alamaz. Hâlbuki her şeyin bir bedeli vardır. Bedelsiz hiçbir kazanım olmaz.

23. Günlük hayatta birçok meşguliyet vardır. Namaz ibadetimiz bunların arasında eda edilmektedir. Bundan dolayı diğer işler gibi monoton, rutin ve ruhsuz bir hal alma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Namaz bu işlerin içinden sadece biri haline gelirse namazımız gerçek namaz olmaktan çıkar. Hâlbuki namaz, günümüzün akışı içinde günde 5 kere heyecan verici, en önemli işimiz hüviyetine kavuşmalı. Bunu aynen bu şekilde namaza başlamadan önce düşünmeli ve hissetmeliyiz. Kendi kendimize telkin suretiyle: 'Şimdi günümün en mühim işini icra etmek üzereyim.' demeliyiz. Bu bilinçle kılmaya başlarsak devamı da büyük ihtimal bilinçli olur. Kısacası namaz, gündelik işlerimizin arasında da 'gözümüzün nuru' olmalı.

24. Namazı monotonluktan kurtarmanın bir yolu da, namaz vakitlerinin hikmetini düşünerek namaz kılmaktır. Çünkü her vaktin kendine göre farklı bir hususiyeti vardır. Bu da monotonluğa karşı bir özelliktir.

25. Namaz, ömür boyu eda edilecek önemli bir farzdır. Bu sebeple konuya uzun vadeli, bütün bir ömrümüzü göz önünde bulundurarak yaklaşmalıyız. Yani namaz konusundaki gelişimimizi, kısa vadeli düşünmek ve muhasebe etmek değil, bütün ömrümüzü göz önünde bulundurarak, kendimize bazı hedefler koymalıyız. Bu cümleden olarak: Ömrümüzden geçen her yıl namaz konusunda ayrı bir derinlik edinmeyi kendimize hedef olarak koymalıyız. Mesela, kendimize şu soruları soralım: Kaç seneden beri namaz kılıyoruz? Bunca senedir namaz kıldığımız halde, namaz hususunda ne kadar derinleşebildik? Eğer vereceğimiz cevap menfî ise, aklımızı başımıza toplayıp senelik hedefler belirlemeliyiz.

26. Namaz öncesi dua etmek: Namaza başlamadan, yani iftitah tekbiri getirmeden önce, namazı dosdoğru kılma konusunda içimizden kısa bir dua etmek: 'Allahım! Namazımı

dosdoğru kılmamı nasip eyle' gibi. Ondan sonra tekbir getirip namaza başlamak, kişiyi namazda bir nebze dahi olsa, daha dikkatli kılabilir.

27. Kısa kısa tavsiyeler: Namazı vaktinde kılmak. Âyetleri ve duâları yavaş yavaş okumak. Namazı yavaş kılmak. Namazları cemaat ile kılmak. Namazdan sonraki davranışlarımızı kontrol etmek; davranışlarımızda iyiye doğru bir değişim var mı, yok mu? diye.[136]

28. Namaz, Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) âdeta şehvetle arzuladığı bir işti. Başka hiçbir zevk, O'na namazın verdiği zevki vermiyordu. Bu konuda: "Bana (üç şey) sevdirildi: Kadın, güzel koku; namaz ise benim gerçek göz aydınlığım."[137] buyurmuştur. Her yönüyle bize en güzel örnek olan Allah Resûlünü, bu yönüyle de örnek almalı ve namaza gözümüzün nuru olarak önem verip öyle kılmalıyız.

29. Huzûr-u kalple namaz kılmak için evvela, vücudumuzdan atılması gerekli olan şeyleri atmak ve namazda bizi meşgul edecek bütün tesirlerden kurtularak, namaza öyle durmak (yani tuvaletimiz varken, sıkışıkken namaz kılmamak).

---

136 Bu maddelerin bazıları için bkz. Ö. Karaaslan, http://namazim.blogspot.com

137 Nesâî, *İşretü'n-nisâ* 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/128, 199, 285.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulfettah el-Kâdî, *Esbâbu'n-Nüzûl, Sahabe ve Mühaddislere Göre*, (trcm. Salih Akdemir).

Abdurrezzak, *Musannef.*

Ahmed b. Hanbel, *Müsned.*

Ali el-Kârî, *Risâle fi'l-hâs alâ ta'dîli'l-erkân fi's-sâlât*,

Aynî, *Umdetü'l-Kâri'.*

Bediüzzaman, *Şuâlar.*

Bezzar, *Müsned.*

Buharî, *el-Câmiu's-Sahîh.*

----; *Edebü'l-Müfred.*

Dârakutnî, *Sünen.*

Dârimî, *Sünen-i Dârimî.*

Deylemî, *Firdevs.*

Ebû Davud, *Sünen-i Ebî Dâvûd.*

Ebû Şeybe, *Musennef.*

el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl.*

el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ.*

İbn Ebî Şeybe, *Musannef.*

İbn Hıbbân, *Sahîh.*

İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.*

İbn Mâce, *Sünen-i Ebî Mâce.*

İbrahim Bayraktar, *Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber* (sallallahu aleyhi ve sellem).

İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları.

Mâlik b. Enes, *Muvatta.*

Münâvî, *Feydu'l-Kadîr.*

Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh.*

Nesâî, *Sünen-i Nesâî.*

Nevevî, *Ezkâr.*

Riyâzü's-Sâlihîn Terceme ve Şerhi (trcm: M.Y.Kandemir ve diğerleri)

Sünen-i Ebû Davud Terceme ve Şerhi.

Tahtâvî, *Hâşiye alâ Merâkı'l-felâh*,

Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî.*